

Współczesna edukacja humanistyczna – metodyka i przykłady

EDUKACJA HUMANISTYCZNA
WOBEC WYZWAŃ XXI WIEKU

Autorzy: Bożena Boryczka, Bożena Czarnecka-Akus, Anna Goc, Ewa Gołota, Iwona Krzemińska

Koordinator projektu Akademia Profesjonalnego Nauczyciela: Beata Kossakowska

Redaktor prowadzący: Janina Ziętek

Skład: Justyna Domagała

Druk:
PPU Multigraf SC
ul. Bielicka 76c
85-135 Bydgoszcz

ISBN 978-83-938184-0-2

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
1 Kierunek pracy humanisty XXI wieku: rozważania teoretyczne i rozwiązania praktyczne	6
2 Efektywne uczenie się uczniów, czyli różne drogi do tego samego celu. Innowacyjne metody i sposoby pracy w codzienności nauczyciela humanisty	10
Lekcja 1	10
Temat: Czytanie tekstów źródłowych, literackich, publicystycznych, popularnonaukowych, ikonicznych <i>Mapa myśli. Metoda analizy krytyczno-twórczej. Zasada analogii Bliźniaki. Jak ją widzą, tak ją piszą. Kto wie lepiej – plus. Rama zmian. Drzewo rodu słowa. Mapa definiowania pojęć. Pączkowanie wiedzy. Czytanie tekstów ikonicznych: dzieła malarskie, plakat, rzeźba, komiks. Hermeneutyka.</i>	
Lekcja 2	30
Temat: Mówienie i pisanie, czyli trudna sztuka wypowiedzania się w różny sposób <i>Dyskusja, w tym argumentowanie, wnioskowanie, odróżnianie faktów od opinii</i>	
Lekcja 3	34
Temat: Projekt edukacyjny	
Lekcja 4	38
Temat: Elementy pomiaru dydaktycznego	
Lekcja 5	41
Temat: Ocenianie jako skuteczny sposób motywowania uczniów do nauki <i>Ocenianie kształtujące</i>	
Lekcja 6	46
Temat: Zabawy i gry dydaktyczne <i>Kółko i krzyżyk. Na Olimpie. Domino. Na uczcie w Soplicowie – Pan Tadeusz Adama Mickiewicza. Quiz – Lalka Bolesława Prusa. W pustyni i w puszczy Henryka Sienkiewicza.</i>	
Lekcja 7	50
Temat: Preferencje sensoryczne	
Lekcja 8	53
Temat: W sieci humanistów APN <i>Narodowe czytanie. Miasto 44. Konkurs Uczę z pasją.</i>	
Lekcja 9	55
Temat: TIK w pracy nauczyciela humanisty	
ZAŁĄCZNIKI	57
BIBLIOGRAFIA, NETOGRAFIA	78

WSTĘP

*Nie wszystkie kwiaty zakwitają razem.
Każdy ma swój czas i porę.*
K. Datkun-Czerniak

Publikacja *Zeszyt humanisty* jest efektem wypracowanym przez nauczycieli przedmiotów humanistycznych województwa mazowieckiego, uczestników projektu Akademia Profesjonalnego Nauczyciela współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego realizowanego przez Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie oraz Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów. Wsparciem merytorycznym i metodycznym zostali objęci humaniści pracujący na II, III i IV etapie edukacyjnym.

Doskonalenie nauczycieli w zakresie kształcenia kompetencji humanistycznych w wymiarze sześćdziesięciu godzin zajęć stacjonarnych i *online* zaprojektowano w trzech częściach: kompetencje społeczne, kompetencje wykorzystania TIK, szkolenie metodyczne z przedmiotów humanistycznych. Cele i treści poszczególnych części wynikają z pytania, **jaka powinna być edukacja humanistyczna wobec wyzwań XXI wieku?** W przełożeniu na praktykę szkolną sformułowano ważne dla pracy nauczyciela problemy:

- W jaki sposób włączyć uczniów do twórczego udziału w procesie uczenia się?
- W jaki sposób pracować z uczniami aktywnie?
- Jak oceniać uczniów, aby ocena była wskazówką do rozwoju?
- Jakie innowacyjne rozwiązania stosować w nauczaniu przedmiotów humanistycznych?

Wynikiem próby odpowiedzi na te pytania, podjętej przez uczestników projektu i ich trenerów podczas zajęć w „szkole ćwiczeń”, są materiały wypracowane z wykorzystaniem poznanych w trakcie szkoleń metod, technik i narzędzi pracy z uczniem.

Dużo uwagi poświęcono **innowacyjnym rozwiązaniom edukacyjnym**. Termin *innowacja*¹ pochodzi od łac. słowa *innovatis*, czyli odnowienie lub tworzenie czegoś nowego. Treść przypisywana temu pojęciu jest często odmienna i wieloznaczna. Potoczne rozumienie oznacza coś nowego, innego od dotychczasowych rozwiązań. Kojarzy się z potrzebą zmiany na lepsze i często używane jest jako synonim słowa *zmiana*. W wąskim znaczeniu innowacja to po prostu wynalazek, który znajduje określone wykorzystanie, natomiast w szerszym ujęciu jest ona procesem obejmującym różne czynności prowadzące do tworzenia, rozwijania, wprowadzania nowych wartości, połączeń, które są nowatorskie dla tworzącej lub wprowadzającej je jednostki. Innowacyjność to cecha oznaczająca zdolność do

¹ Tokarski J. [red.] *Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 1980, s. 307

tworzenia, wdrażania innowacji². Najczęściej występujące innowacje oświatowe to: kształceniowe (dydaktyczne), wychowawcze, opiekuńcze, terapeutyczno-zdrowotne, przedmiotowe, eksperyment pedagogiczny, reforma oświatowa.

Szeroko ujęte działania innowacyjne, podjęte na kursie doskonalącym APN, przełożyły się na konkretne przykłady realizacji treści humanistycznych, zaprojektowane z myślą o zajęciach z uczniami. Opracowanie, wprowadzenie nowych pomysłów, połączeń było nowością dla tworzących je nauczycieli.

Scenariusze zajęć, realizacje zadań, ćwiczeń, kart pracy prezentują różnorodne możliwości zastosowania zdobytej wiedzy w projektowaniu lekcji języka polskiego, historii, wiedzy o społeczeństwie, języka obcego, muzyki i innych. Czytelnik znajdzie w niniejszej publikacji sugestie, pomysły, dowody dydaktycznej refleksji nauczycieli przedmiotów humanistycznych, spontanicznie powstałe w odpowiedzi na wiedzę i umiejętności przekazywane przez trenerów. Nawet jeśli niekiedy dostrzec można ogólność ujęcia tematu, należy pamiętać, że nie jest to pozycja metodyczna, której powstawanie rozłożone jest w czasie. Propozycje, który przygotowaliśmy, zawierają inspiracje i pomysły i świadczą o potrzebie poszukiwania innowacyjnych form pracy z młodym człowiekiem.

Znaczenie wyrazu zeszyt narzuciło podział: lekcja, temat. Zagadnienia, które są przedmiotem treści lekcji, to opis zastosowania prezentowanych podczas zajęć warsztatowych metod, strategii oraz sposobów ich realizacji zaproponowanych przez uczestników szkolenia. Koncepcja zeszytu została zaplanowana tak, by były wyeksponowane: metody pracy na lekcji, służące doskonaleniu umiejętności złożonych uczniów, istota oceniania kształtującego jako czynnika motywującego do rozwoju, wykorzystanie TIK. Poprzez wyszczególnienie pomysłów, projektów lekcji w postaci załączników konstrukcja układu treści ułatwia wykorzystanie zawartości publikacji w różnych sytuacjach edukacyjnych. *Zeszyt humanisty*, zawierający innowacyjne i praktyczne rozwiązania zadań, scenariusze lekcji, stanowi dopełnienie części teoretycznej materiałów przekazanych uczestnikom podczas szkoleń³.

Przedstawione propozycje prac nauczycieli humanistów mogą pomóc w kształceniu u uczniów umiejętności złożonych opisanych w podstawie programowej. Można je modyfikować, udoskonalać, dostosowywać do potrzeb i możliwości wychowanków. Mamy nadzieję, że działania podjęte podczas kursu przez nauczycieli oraz trenerów pomogą wpłynąć na uatrakcyjnienie lub zmianę dotychczasowego warsztatu pracy humanisty. Sprawią, że innowacyjne planowanie pracy stanie się przyjemnością, a realizacja podjętych zadań będzie widoczna w umiejętnościach opanowanych przez uczniów.

Życzymy dużo sukcesów w pracy edukacyjnej oraz satysfakcji z osiągniętych efektów

Zespół APN ds. doskonalenia kompetencji humanistycznych

² Niedzielski P., Rychlik K. *Innowacje i kreatywność*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2006, s. 19-24

³ http://apn.mscdn.pl/aplikacja/index.php?a=4000003398&id_for=3

1. Kierunek pracy humanisty XXI wieku: rozważania teoretyczne i rozwiązania praktyczne

Tworząc koncepcję programu doskonalenia dla nauczycieli przedmiotów humanistycznych, zastanawialiśmy się, jakie niezbędne kompetencje i umiejętności powinien posiadać nauczyciel humanista XXI wieku. Dyskutowaliśmy o roli ucznia we współczesnej szkole, jego potrzebach, motywacji, perspektywie edukacyjnej, o nauczycielu, który musi, ze względu na zmiany programowe, w inny sposób projektować proces nauczania oraz o potrzebie innowacyjności nauczania i oceniania na przedmiotach humanistycznych. Przeanalizowaliśmy źródła, badania umiejętności uczniów (PISA 2012, raporty CKE z egzaminów zewnętrznych z zakresu przedmiotów humanistycznych, raport o edukacji humanistycznej), zwróciliśmy uwagę na wdrażanie podstawy programowej, nowy model egzaminów zewnętrznych, nową koncepcję oceniania zewnętrznego oraz stosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnej na zajęciach lekcyjnych. Wyniki badań PISA⁴ wskazywały na trudności uczniów, które wynikały z:

- braku umiejętności czytania tekstów nieciągłych,
- niewystarczającej liczby wartościowych ćwiczeń do rozwijania umiejętności złożonych,
- braku umiejętności uzasadniania własnego stanowiska,
- niedostatecznej wiedzy na temat wypowiedzi pisemnej – jej konstrukcji (nawet krótkiej),
- nieumiejętności formułowania tezy,
- nieczytania tekstów perswazyjnych,
- braku umiejętności rozwiązywania zadań wymagających wnioskowania, dostrzegania zależności między tekstami, uchwycenia intencji nadawcy komunikatu.

Natomiast z raportów przygotowanych przez CKE⁵ z egzaminów zewnętrznych wynikało, że zadania egzaminacyjne (język polski, historia, WOS) sprawdzały przede wszystkim umiejętności złożone uczniów, np.: analiza i interpretacja, porównywanie, wnioskowanie, tworzenie wypowiedzi itp. Wnioski wskazują na to, że uczniowie:

- nie posiadają umiejętności interpretowania wyszukanych w źródłach ikonograficznych informacji oraz formułowania na ich podstawie uogólnień,
- mają kłopoty z rozwiązywaniem zadań o złożonej konstrukcji,
- nie wykonują poprawnie zadań, które wymagają od nich odczytania znaczeń kluczowych słów użytych w tekście,
- mają problemy z napisaniem pracy poprawnej pod względem merytorycznym (jest pozbawiona istotnych treści) oraz skonstruowaniem logicznej, przejrzystej wypowiedzi pisemnej,
- nie analizują poprawnie informacji zawartych w np. mapach, tabelach.

Wyniki przeanalizowanych badań zwracają uwagę na to, że młodzież gorzej radzi sobie z czynnościami analitycznymi wymagającymi wnioskowania, uogólniania, odczytywania znaczeń wyrażonych

⁴ <http://www.ibe.edu.pl/pl/o-instytucie/aktualnosci/293-pisa-2012-wyniki>

⁵ <http://www.cke.edu.pl/index.php/egzamin-gimnazjalny-left/informacje-o-wynikach;>
http://www.cke.edu.pl/images/stories/0000000000_sprawdzian2012/2012_Sprawdzian.pdf;
http://www.cke.edu.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2015/Informacje_o_wynikach/2012/2012_Matura.pdf

nie wprost, rozumienia struktury tekstu. Nie formułuje również wniosków podsumowujących własny wywód. Kłopot sprawia jej myślenie problemowe, porównywanie procesów i rozumienie ich złożoności.

Tworząca się infrastruktura informatyczna ma coraz większy wpływ na nasze życie codzienne. Możemy stwierdzić wzrost dostępności komputerów i Internetu w naszym kraju. W pierwszej połowie 2013 roku komputery były w 70% gospodarstw domowych, natomiast dostęp do Internetu ma 67% tych gospodarstw. Spowodowane jest to między innymi rozwojem samego Internetu, przybywaniem treści i liczby zastosowań, pojawieniem się nowych usług. Przekłada się to także na zmianę sposobów korzystania z Internetu. Niepokój może budzić fakt, że umiejętności obsługi komputerów posiadane przez użytkowników są bardzo różne⁶.

A. Jarczewska w swoim raporcie zwraca uwagę na to, że nauczyciel humanista (...) musi być dziś nie tylko dobrze i wszechstronnie wykształcony oraz przygotowany do wykonywania zawodu (...), ale także gotowy na stałe doskonalenie się i podnoszenie swoich kwalifikacji. (...) Współczesny nauczyciel humanista to (...) kompetentny i mądry przewodnik po nauce i otaczającym uczniom świecie. To osoba, która niejako prowadzi ucznia w procesie aktywnego, a nie tradycyjnego, biernego uczenia się. (...) to bardziej organizator pracy ucznia, towarzysz jego rozwoju oraz moderator procesu zachodzącego podczas lekcji⁷.

Mając na uwadze wnioski wynikające z analizy dostępnych badań, dyskusji z nauczycielami na temat wdrażania podstawy programowej, ich trudności w pracy z uczniem, stwierdziliśmy, że Akademia Profesjonalnego Nauczyciela dla humanistów powinna być szkołą ćwiczeń. Zmiana roli nauczyciela w szkole, potrzeby uczniów sugerują *włączanie do programu nauczania rozmaitych nowoczesnych form przekazu treści lekcji, które można stosować w szkole i poza nią: wprowadzenie do lekcji studium przypadku, zadawanie uczniom przygotowywania projektów w grupach, aranżowanie scenek sytuacyjnych, przeprowadzanie gier edukacyjnych, organizowanie debat, burz mózgów, dyskusji panelowych (...), organizowanie wycieczek do muzeów, galerii, teatrów, ciekawych miejsc (...), wykorzystywanie możliwości technologicznych⁸.*

Działania nauczyciela powinny być zwrócone w stronę pracy nad wyszukiwaniem informacji, interpretacją, refleksją, argumentacją, wnioskowaniem, porównywaniem, czytaniem ze zrozumieniem, odczytywaniem różnych tekstów, tworzeniem logicznych wypowiedzi pisemnych i ustnych, czyli kształceniem umiejętności złożonych. Ważne powinno się stać pokonywanie progów edukacyjnych. Dobrze byłoby zastosować strategie uczenia się, np.: streszczanie tekstu i hierarchizacja, zapamiętywanie przez zrozumienie, autorefleksja (samoocena kształtująca). Strategie bowiem mają wpływ na osiągnięte przez uczniów wyniki i posiadane przez nich umiejętności. Gdy chcemy nauczyć uczniów skutecznej pracy z tekstem, musimy ćwiczyć umiejętność czytania prowadzącego do określania tez tekstu, jego kluczowych słów, porządkowania czytanego tekstu w postaci logicznie skomponowanej notatki.

Potrzebne jest kształcenie młodych ludzi w zakresie kompetencji medialnych, w tym postawy świadomego odbiorcy mediów: aktywnego (poszukującego prawdy o świecie), selektywnego (potrafiącego wybierać) i krytycznego (niedowierzącego i sprawdzającego wiarygodność przekazu w różnych źródłach)⁹. Nowe technologie nadają nową wartość uczeniu się i nauczaniu. Edukacja ma również coraz większe znaczenie ze względu na dynamikę zmian zachodzących na rynku pracy, wywołanych postępowaniem naukowo-technicznym. Z pedagogicznego punktu widzenia edukacyjna przydatność i atrakcyjność nowych technologii wynika z ich cech szczególnych: polisensoryczności, multimedialności, interaktywności, możliwości imitowania rzeczywistych zjawisk i procesów, komunikacyjności oraz zdolności do tworzenia wirtualnej rzeczywistości. Potrzeba więc stałego kształcenia i samokształcenia w zakresie korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnej w realiach XXI wieku¹⁰.

⁶ Czaplirski J., Panek T. [red.] *Diagnoza społeczna 2013* [za:] www.apn.mscdn.pl/aplikacja/index.php – program szkolenia w zakresie kompetencji wykorzystania TIK

⁷ Jarczewska A. *Edukacja humanistyczna w Polsce w odpowiedzi na wyzwania współczesnego świata*, s. 13, www.apn.mscdn.pl/aplikacja/index.php

⁸ Tamże, s. 16-17

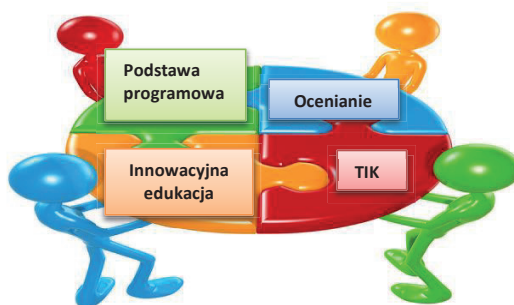
⁹ Drzewiecki P. *Edukacja medialna w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego*, Biuletyn Edukacji Medialnej nr 1/2010 [za:] www.apn.mscdn.pl/aplikacja/index.php – program szkolenia w zakresie kompetencji wykorzystania TIK

¹⁰ Por. Tanaś M. *Technologia informacyjna w procesie dydaktycznym*, s. 5-11 [za:] www.apn.mscdn.pl/aplikacja/index.php – program szkolenia w zakresie kompetencji wykorzystania TIK

W związku z tym dobrze byłoby, gdyby wypracowany program szkolenia dla humanistów był ukierunkowany na kształcenie umiejętności złożonych oraz ponadprzedmiotowych u uczniów, a także na wdrożenie nauczycieli do pracy w zmieniającej się rzeczywistości edukacyjnej. Uzasadniają to analizy przytoczonych badań oraz raportów, które sugerują, że w projektowaniu doskonalenia nauczycieli należy zwrócić uwagę na:

- zrozumienie innej roli pedagoga, jaką narzuca mu XXI wiek oraz zmiany w edukacji (nowa podstawa programowa, nowy system oceniania, zmieniony system egzaminów zewnętrznych),
- wprowadzenie metod kreatywnej pracy z uczniem, wpływających na efektywną naukę, uczenie się, samodoskonalenie,
- podmiotowość ucznia, indywidualizację pracy z nim, rozwijanie jego zdolności,
- pracę z podstawą programową zwracającą szczególną uwagę na efekty pracy z uczniem, ocenianie kształtujące,
- umiejętność konstruowania zadań sprawdzających opanowanie umiejętności złożonych, ważnych w pokonywaniu progów edukacyjnych,
- umiejętność tworzenia nowego rodzaju zadań lub krytyczne podejście do gotowych publikacji (komunikat dyrektora CKE 2013 r.)¹¹.

Koncepcja treści programowych kursu doskonalącego dla nauczycieli przedmiotów humanistycznych skupiła się więc wokół zagadnień:

- I. Podstawa programowa – umiejętności złożone w kształceniu humanistycznym.
- II. Innowacyjna edukacja – innowacyjne formy organizacyjne i metody pracy na zajęciach edukacyjnych.
- III. Ocenianie – ocenianie jako skuteczny sposób motywowania uczniów do nauki.
- IV. TIK w pracy nauczyciela humanisty – nauczanie z TIK w XXI wieku.

PROGRAM UKAZUJE:

We współczesnym świecie, którego główną cechą jest zmienność, podstawową rolą nauczyciela humanisty powinno być nie tylko (...) przekazywanie wiedzy (...), ale także służenie [młodemu] radą, pomocą oraz naprowadzanie ich na znajdowanie rozwiązań bez automatycznego dawania odpowiedzi. Nauczyciel powinien tak „kierować” swoimi uczniami, aby potrafili oni odnaleźć się w świecie i wykorzystać szanse, jakie się przed nimi rysują (...). Do tego powinien wykorzystywać wszelkie możliwe metody przekazywania wiedzy¹². Edukacja humanistyczna powinna sprostać wyzwaniom współczesności, dlatego istnieje potrzeba innowacyjności nauczania.

¹¹ <http://www.cke.edu.pl/index.php/komunikaty-dyrektora-cke-left>

¹² A. Jarczevska A. *Edukacja...*, tamże, s. 21

ZESZYT

HUMANISTY

Imię i nazwisko:

Nauczyciele humaniści
województwa mazowieckiego

Szkoła: Akademia
Profesjonalnego Nauczyciela

Rok Szkolny: 2013 - 2015

Projekt strony tytułowej wykonała M. Gregorowicz – grupa CH04; smoki narysowała grupa WH05

2. Efektywne uczenie się uczniów, czyli różne drogi do tego samego celu. Innowacyjne metody i sposoby pracy w codzienności nauczyciela humanisty

Lekcja 1

Temat: Czytanie tekstów źródłowych, literackich, publicystycznych, popularnonaukowych, ikonicznych

1. MAPA MYŚLI

Twórcą techniki pracy zwanej *mapą myśli* (ang. *mind map*) jest Tony Buzan. Stwierdził on, że podczas notowania w tradycyjny sposób uruchamiamy mechanizmy przynależne lewej półkuli: słowa, tabele, logika, porządek, kolejność, liczby. W ogóle nie korzystamy z zasobów prawej półkuli, w której pozostają: wyobrażenia, skojarzenia, przesada, humor, absurd, kolor, rytm, wrażenia zmysłowe. Wszystkie te elementy odgrywają ważną rolę w postrzeganiu świata, a w praktyce okazuje się, że ich *nie wykorzystujemy*. *Czytając tekst kultury, możemy tworzyć z uczniami notatki właśnie w postaci mapy myśli*. Każda z nich będzie inna, bo uczniowie w inny sposób zaznaczają, „rozrysują” istotne kwestie, o których informuje np. czytany tekst. Celem *mapy myśli* jest to, by była fantazyjna i zindywidualizowana.

Sporządzanie mapy myśli:

- zaznaczamy słowa kluczowe w czytany tekście (metoda słów kluczowych),
- tworzymy *mapę myśli*: od środka kartki, od ogółu do szczegółu,
- piszemy na środku kartki tytuł,
- określamy grupy zagadnień, rysując gałęzie, umieszczając na nich kluczowe słowa, kategorie dla danej informacji.

Dobrze skonstruowana mapa myśli zawiera:

- czytelnie zapisane na białej kartce w układzie poziomym słowa (przejrzystość),
- obraz, rysunek w 3D,
- symbol,
- skrót,
- kolor w zapisie,
- litery o różnicowanej wielkości,
- wyróżnienie ważnych informacji (najważniejsze słowa),
- zapis jednego słowa lub rysunku przy jednej linii.

Przykłady zastosowania: ogólny zarys lekcji poświęconej dowolnemu tekstowi źródłowemu z wykorzystaniem *mapy myśli* w części zasadniczej zajęć.

HISTORIA¹³

Temat: Powtórzenie wiadomości o źródłach pisanych

Liczba godzin: 1

Cele:

¹³ Propozycja z wykorzystaniem *mapy myśli* przygotowana przez uczestniczki szkolenia APN – E. Mironczuk, R. Nowak – grupa OH01

Uczeń:

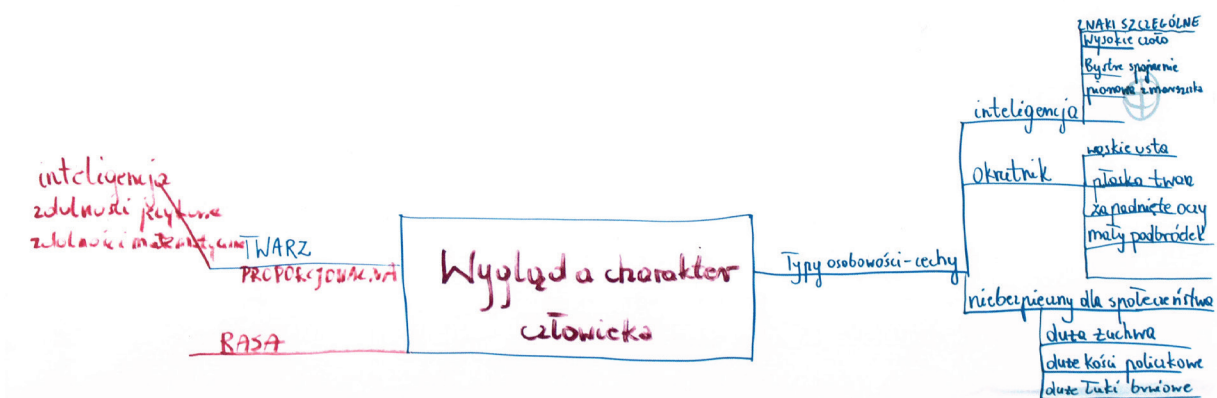
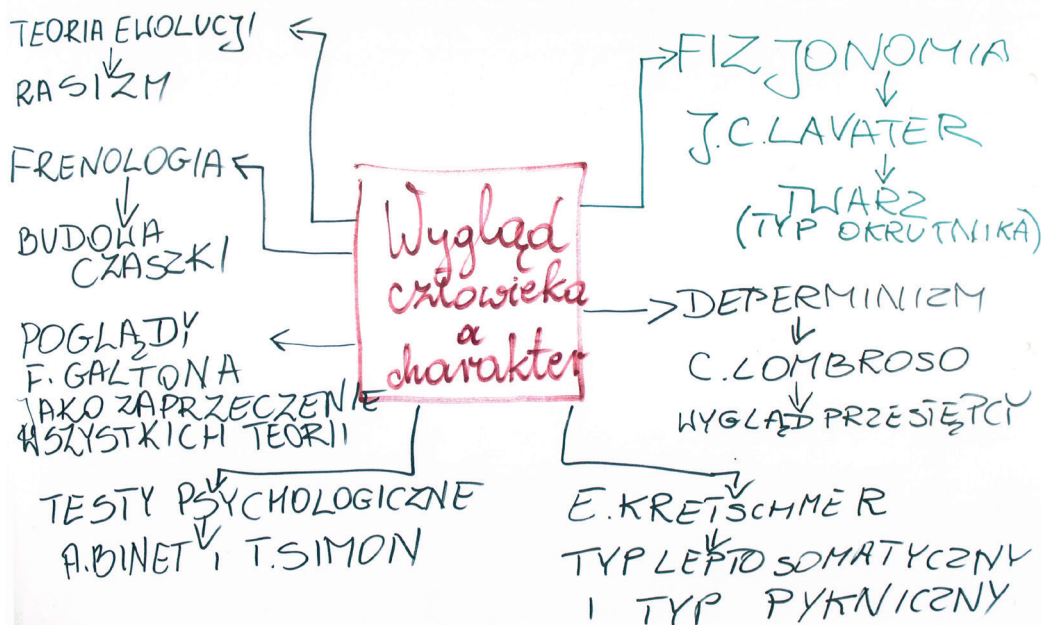
- czyta ze zrozumieniem tekst źródłowy,
- samodzielnie formułuje argumenty,
- porównuje i wyciąga wnioski.

Niezbędnik nauczyciela i uczniów: teksty źródłowe dla każdej grupy, pytania do tekstu, zadania przygotowane przez nauczyciela.

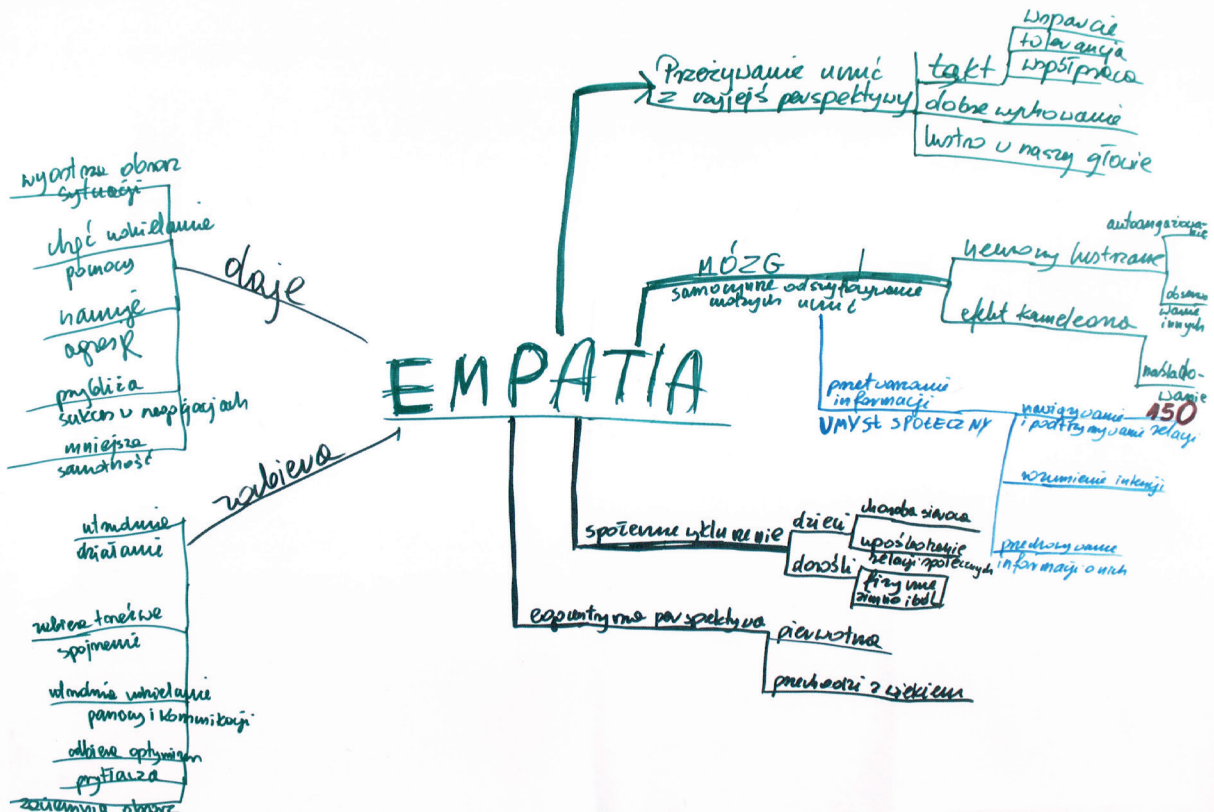
Przebieg zajęć:

1. Podział na grupy (4-5 osób).
2. Grupy otrzymują kserokopie dwóch tekstów źródłowych wraz z pytaniami.
3. Uczniowie sporządzają *mapy myśli*.
4. Prezentacja *map myśli* na forum klasy.
5. Grupy formułują odpowiedzi na pytania (nie można przepisywać tekstu).
6. Wykonywanie zadań z wykorzystaniem tekstów źródłowych (zadania typowe dla egzaminu gimnazjalnego: prawda/fałsz, z luką, z rozszerzoną odpowiedzią).

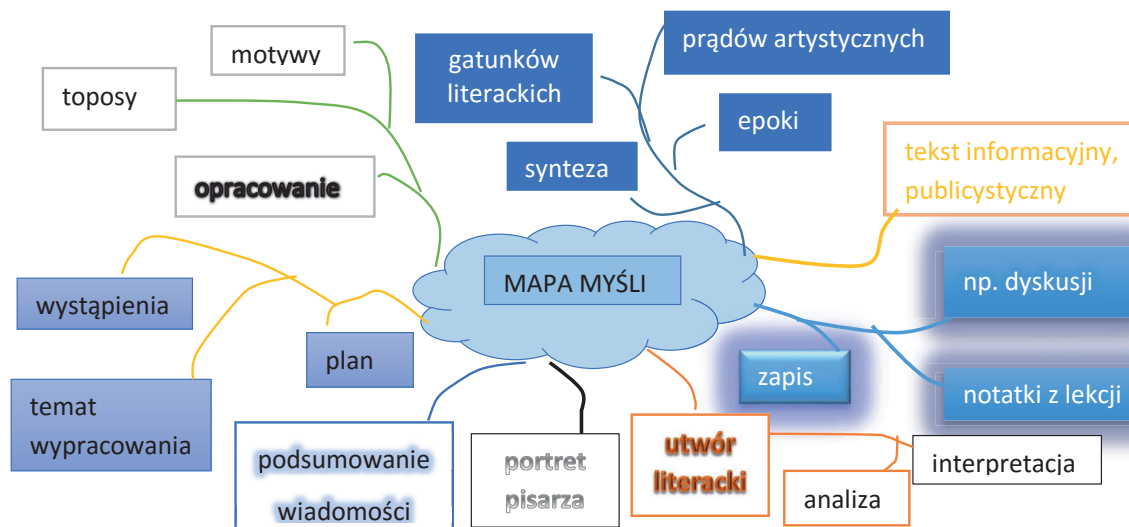
Innowacyjny sposób sporządzania notatek w postaci *map myśli* wykonanych do tekstów publicystycznych¹⁴.

¹⁴ Praca grup humanistycznych APN z wykorzystaniem tekstów: Kaczmarek M. *Charakter na twarzy*, *Charaktery* nr 15/2008, s. 12-13; Cisiak A. *Przeżyj to sam. Co to jest empatia i czy zawsze pomaga*, *Polityka* nr 1/2012, s. 30-32; Żylińska M. *Mózg idzie do szkoły i... się nudzi*, *Życie Szkoły* nr 5/2014

Wykorzystując *mapę myśli* na zajęciach, uczyliśmy uczniów notowania, które ułatwia zapamiętywanie, planowanie, opracowywanie wystąpień, przygotowywanie się do egzaminów zewnętrznych. Tak skonstruowany zapis treści możemy rozbudowywać o nowe elementy, co pozwoli na zobrazowanie całości wiedzy z danego obszaru.

Własnoręcznie rysowane *mapy myśli* sprawiają, że omawiane zagadnienia szybciej się zapamiętuje. Dzieje się tak, ponieważ do wykonania zadania podchodzi się kreatywnie. Jednak istnieją również programy, które pozwalają stworzyć *mapę myśli* w sposób elektroniczny: *Freemind*, *Mindomo*, *iMindMap*, *MindMonager*, *Xmind*. Wybór formy należy do nauczyciela.

2. METODA ANALIZY KRITYCZNO-TWÓRCZEJ

Dziecko przyswaja, podczas procesu uczenia się, wiele nowych słów i nabywa umiejętności ich rozpoznawania. W ten sposób bogaci swój zasób słownictwa, a przez to doskonali zdolność rozumienia myśli. Stosowanie omawianej metody uczy młodzież czytania krytyczno-twórczego. Z biegiem czasu dziecko dorasta i ma do czynienia z tekstami o skomplikowanej budowie, zawierającymi zawiłe struktury gramatyczne czy wiele nieznanymi pojęć. Dojrzałość czytelnicza będzie wzrastać, jeśli czytelnik, oprócz rozpoznawania podstawowych symboli, zdobędzie umiejętność interpretowania, wartościowania i rozważania znaczeń¹⁵.

Czytanie byłoby mało skuteczne, gdyby nie towarzyszyło mu myślenie. Konstruując lekcję opartą na *metodzie analizy krytyczno-twórczej*, powodujemy, że uczniowie **aktywnie uczestniczą w procesie odczytywania znaczeń ukrytych w tekście**.

Czytanie to:

- rozpoznawanie symboli graficznych, fonetycznych, odtwarzanie ich formy,
- rozpoznawanie znaczeń znaków lub kojarzenie ciągu znaków ze znaczeniem, rozumienie znaczenia rozpoznawanych ciągów,
- ocena wartości rozpoznawanych znaczeń, odniesienie ich do własnego doświadczenia oraz ocena w kontekście tego doświadczenia.

Czytanie twórcze:

- uruchamia wyobraźnię czytelnika, jego myśli,
- kształci zdolność do ustosunkowania się do czytanego tekstu,
- przyczynia się do rozwoju osobowości, postaw, ideałów,
- sprzyja doskonaleniu umiejętności odczuwania piękna, porządku, logiki, wydarzeń, proporcji, symetrii.

¹⁵ Caplińska E. Czytanie krytyczno-twórcze, Edukacja i Dialog nr 2/1998, www.eid.edu.pl/archiwum/1998,96/luty,136/czytanie_krytyczno-tworcze,690.html

CZYTANIE KRYTYCZNE	CZYTANIE TWÓRCZE
Poszukujemy ważnego materiału, oceniamy zawarte w nim dane, źródła, syntetyzujemy spostrzeżenia.	Potrąfimy porównać i dostosować czytaną treść do własnych doświadczeń i wiedzy.
Rozumiemy znaczenie szczegółów w kontekście odczytania całości (z zakresu informacji, przeżyć, nastrojów, uczuć).	Notujemy z uwzględnieniem potrzebnych szczegółów.
Wszystko, co przeczytaliśmy, poddajemy ocenie.	Wyodrębniamy z tekstu istotne zdarzenia.
Posiadamy zdolność odsunięcia ostatecznego sądu, pozostawienie problemu otwartym.	Inicjujemy czytanie przez zadawanie pytań.

Korzystając z *metody analizy krytyczno-twórczej*, zadajemy pytania, np. W jaki sposób autor tekstu przedstawił określone treści? Czy z mojego punktu widzenia przedstawione treści są do zaakceptowania? Czy to, co czytam, jest ciekawe, piękne, pouczające? itp. Stworzymy wówczas punkt wyjścia do własnego myślenia uczniów, ich twórczości, działania, dostarczymy bodźców do nowego patrzenia na różne kwestie. Nauczyciel powinien stymulować umiejętność czytania jako proces myślenia. Już od najmłodszych klas powinniśmy uczyć uczniów umiejętności oceny poglądów autora w zestawieniu z własnymi, a na wyższych etapach edukacyjnych – korzystania z wielu źródeł.

Przykłady zastosowania: podczas pracy z tekstem publicystycznym możemy skorzystać z karty pracy (przedstawionej niżej lub innej).

Karta pracy

Tekst publicystyczny	Odpowiedzi na pytania do tekstu
	1. Jakim stylem został napisany tekst?
	2. Czy użyte słownictwo jest adekwatne do tematu?
	3. Jaki sposób argumentacji i wnioskowania wykorzystano w tekście?
	4. Czy argumentacja jest spójna?
	5. Dlaczego zgadzamy się lub nie z postawioną tezą/tezami i argumentacją?
	Napisz recenzję artykułu.

Pytania krytyczne¹⁶: Czy to prawidłowe? Czy to możliwe? Czy to ma sens? Dlaczego autor pisze w ten sposób? Kim on jest? Jakie ma wykształcenie? Czy jest kompetentny? Czy pominął ważne fakty? Gdzie są luki w jego rozumowaniu? Czy przytoczone fakty pozwalają na wyciągnięcie wniosków?...

Pytania twórcze¹⁷: Jak możemy dalej rozwinąć myśl autora? Czy możemy to wykorzystać w innej sytuacji? Jakie inne sposoby zastosowania możemy sobie wyobrazić oprócz tych, o których jest mowa w tekście? Dokończ opowieść, wymyśl inne zakończenie. Czy coś z tekstu należałoby wyrzucić? Czy może powinien on być krótszy, bardziej zwarty?...

¹⁶ Tamże

¹⁷ Tamże

Ogólny zarys lekcji z wykorzystaniem *analizy krytyczno-twórczej*, prezentujący innowację metodyczną polegającą na zmianie sposobu pracy z lekturą szkolną.

JĘZYK POLSKI¹⁸

Temat: Planujemy pracę z lekturą *Krzyżacy* Henryka Sienkiewicza

Liczba godzin: 2

Cele:

Uczeń:

- czyta ze zrozumieniem,
- pracuje z tekstem – lektura powieści Henryka Sienkiewicza *Krzyżacy*.

Niezbędnik nauczyciela i uczniów: lektura *Krzyżacy* Henryka Sienkiewicza, dostęp do Internetu, przykładowe czasopisma.

Przebieg zajęć:

1. Przed przystąpieniem do omawiania lektury proponujemy uczniom sporządzenie gazety (tygodnika, dziennika, miesięcznika) wydanej na podstawie treści przedstawionych w powieści; zapoznanie z treścią i budową czasopism.
2. Wykorzystując metodę odwróconej lekcji, prosimy uczniów o wypełnienie karty pracy dotyczącej analizy krytycznej tekstu na podstawie poleconego artykułu.
3. Podział na grupy. Ustalamy propozycje tematów rubryk, które mogą pojawić się w gazecie i kryteriów oceny.
4. Czytanie krytyczne – wyszukanie w podanych tekstach konkretnych informacji niezbędnych do opracowania zaproponowanych tematów, np. moda średniowiecza, przepisy kulinarne, obyczaje, kodeks rycerski, kącik historyczny – wydarzenia, postaci historyczne, sprawozdanie z pojedynku, historia miłości, ogłoszenie o pojedynku.
5. Czasopismo może mieć współczesny charakter.
6. Podsumowaniem działań jest prezentacja prac: stron gazety.
7. Uczniowie oceniają najciekawsze wg nich propozycje pod względem ustalonych wcześniej kryteriów.
8. Komplet prac stanowi egzemplarz gazety z opracowaną stroną tytułową.

Metoda analizy krytyczno-twórczej uczy młodzież reagować na to, co czyta, oraz oceniać to, co przeczytała.

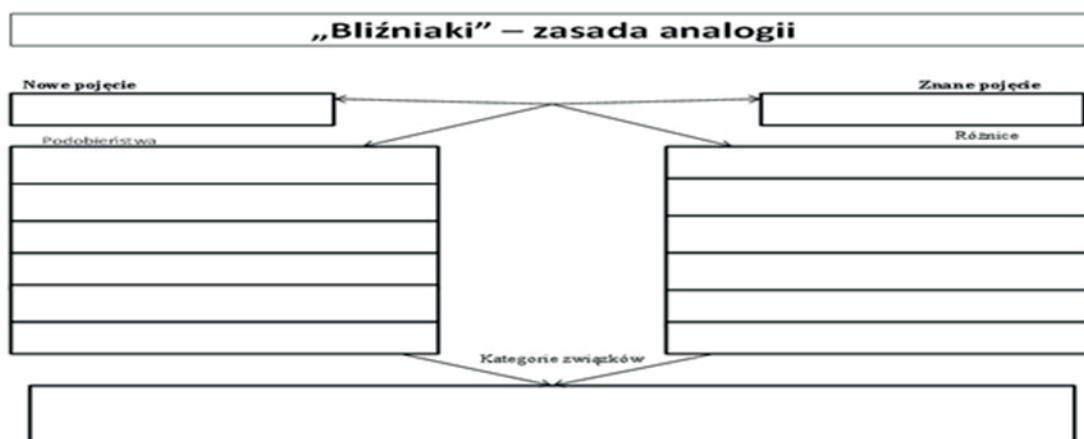
Sytuacje edukacyjne, które będą pomocne w kształtowaniu czytania krytyczno-twórczego	Zadania dodatkowe, które nauczyciel może wykorzystać
<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwiązywanie zadań z wykorzystaniem różnych źródeł (książki, czasopisma, gazety). 2. Wykorzystanie do ćwiczeń zaangażowania uczniów (inscenizowanie, granie ról). 3. Samodzielne odkrywanie, własna aktywność ucznia (pytania otwarte). 4. Dostosowywanie różnych sposobów czytania do okoliczności. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Czytanie z podziałem na role. 2. Wymyślanie podpisów do obrazków, tytułów tekstów. 3. Zabawy w zgadywanie. 4. Gry mimiczne (przedstawienie tekstu gestami i ich odczytywanie). 5. Pisanie tekstów na zadany temat. 6. Analiza utworów literackich.

Scenariusz zajęć ukazujący sytuacje edukacyjne sprzyjające kształtowaniu czytania krytyczno-twórczego – załącznik nr 1, s. 57

¹⁸ Przykład zaproponowany przez uczestnika szkolenia APN – grupa RH01

3. ZASADA ANALOGII BLIŹNIAKI

Bliźniaki, czyli *zasada analogii*, należy do strategii sukcesu prezentowanych przez D. Buehla. Wszystkie one związane są z doskonaleniem umiejętności rozumienia czytanego tekstu. Wykorzystując w pracy z uczniami tę strategię, wpływamy na ożywienie omawianego zagadnienia. Analogia nawiązująca do doświadczeń ucznia pomaga mu w określeniu, odczytaniu związków i zależności między nową treścią a tym, co już wie. Jest to skuteczna metoda pozwalająca młodzieży zrozumieć nowe informacje polegające na szukaniu podobieństw i różnic między nowym pojęciem, zagadnieniem a rzeczywistością dobrze znaną.

Przykłady zastosowania: karta pracy *Bliźniaki* ułatwiająca zrozumienie rozwoju gatunku¹⁹

Nowe pojęcie: Tragedia Szekspirowska	Znane pojęcie: Tragedia antyczna
PODOBIENSTWA	RÓŻNICE
1. Zachowanie budowy akcji (wprowadzenie do właściwej akcji, rozwinięcie akcji, powolne narastanie napięcia, moment szczytowy akcji, klęska bohatera tragedii, rozwiązanie akcji utworu). 2. Działanie bohatera kończy się klęską.	1. Rezygnacja z zasady trzech jedności. 2. Wprowadzenie scen zbiorowych, przeplatanych z udziałem 2-3 aktorów. 3. Rezygnacja z chóru. 4. Tekst sztuki podzielony na dialogi i monologi. 5. Świat bogów zastąpiony został światem fantastycznym, który wskazuje bohaterom drogę do zła, ale to od bohatera zależy, czy ją wybierze. 6. Konflikt wewnętrzny bohatera (dramat psychologiczny). 7. Bohater ma do wyboru dwie drogi, z których tylko jedna prowadzi do klęski. Wiedziony ambicjami wybiera właśnie tę. 8. Funkcja monologów (służą pełniejszej charakterystyce bohatera, przekazują prawdy moralne, egzystencjalne, filozoficzne, informują o przyszłych działaniach bohatera i o jego nastawieniu do innych postaci). 9. Złamanie zasady <i>decorum</i> poprzez wprowadzanie elementów tragizmu i komizmu, groteski i postaci komediowych, humoru i ironii dla omówienia poważnych spraw. 10. Psychologizm postaci – położenie nacisku na dokładną charakterystykę psychiki bohatera, sięgnięcie do jego podświadomości, by wykazać charakterologiczne dominanty jego postępowania. 11. Zindywidualizowany język postaci.
Kategorie związków: dramat, teatr, utwór sceniczny, działania bohatera	

¹⁹ Przykład zaproponowany przez trenerów APN

Propozycja zastosowania karty pracy do strategii *zasada analogii Bliźniaki*, prezentująca ciekawe rozwiązanie dotyczące porównywania różnych tekstów kultury.

JĘZYK POLSKI²⁰

Temat: Czy pojedynek Achillesa z Hektorem przedstawiony w filmie *Troja* jest zgodny z tekstem *Iliady*?

Liczba godzin: 2

Cele ogólne:

Uczeń:

- czyta tekst *Iliady* – fragment dotyczący pojedyunku Achillesa z Hektorem,
- porównuje teksty kultury: film z eposem Homera,
- używa słów: adaptacja, ekranizacja w odpowiednim kontekście,
- odgrywa scenkę dramową – inscenizacja pojedyunku.

Niezbędnik nauczyciela i uczniów: fragment filmu *Troja* w reżyserii Wolfganga Petersena, fragment *Iliady* Homera, rekwizyty niezbędne do inscenizacji.

Przebieg zajęć:

- Obejrzenie fragmentu filmu *Troja* oraz omówienie zagadnień pod kątem ekranizacji, adaptacji filmowej. Karta pracy – *zasada analogii Bliźniaki* (adaptacja – ekranizacja).
- Czytanie fragmentu utworu Homera: wyodrębnienie etapów pojedyunku Achillesa z Hektorem.
- Porównanie sceny opisanej w *Iliadzie* z fragmentem filmu.
- Odpowiedzi na pytanie zawarte w temacie lekcji.
- Przygotowanie inscenizacji – *mapa myśli*.

Strategię *Bliźniaki* możemy wykorzystać wówczas, gdy chcemy porównać, np. społeczeństwo polskie w *Lalce* z chorym organizmem, Soplicowo z Nawłocią, gatunki literackie oraz do analizy powtórkowej tekstów literackich.

4. JAK JĄ WIDZĄ, TAK JĄ PISZĄ

Strategię *Jak ją widzą, tak ją piszą* stosujemy na lekcji, gdy chcemy rozbudzić zainteresowania uczniów treścią lektury, tekstu źródłowego. Podział klasy na grupy będzie wpływał na efektywność wykorzystania tej metody. Każdy zespół otrzymuje kartkę z zapisanym na niej innym cytatem lub fragmentem tekstu źródłowego. Uczniowie dokonują wstępnej charakterystyki postaci na podstawie np. jej wypowiedzi. Następnie prosimy uczniów o przeczytanie swoich prac i uzupełnienie ich o dodatkowe treści – wyszukanie, wskazanie cytatów dopełniających charakterystyki. Podczas prezentacji pracy grup wstępne opisy rozbudowują się do znaczącego i bogatego w treść tekstu.

Przykłady zastosowania: nowatorski sposób pracy z tekstem źródłowym z historii, polegający na tworzeniu określonych całości z mniejszych części, stwarzający uczniom sytuację sprzyjającą twórczemu rozwojowi.

Zadanie wykonane metodą *Jak ją widzą, tak ją piszą* dotyczy króla Bolesława Chrobrego. Nauczyciel wcześniej podzielił klasę na grupy i przekazał im teksty²¹ – fragmenty *Kroniki* Galla Anonima.

HISTORIA²²

Temat: Cechy Bolesława Chrobrego (na podstawie fragmentu *Kroniki* Galla Anonima)

²⁰ Przykład zaproponowany przez uczestnika szkolenia APN – Ż. Korczakowska – grupa OH01

²¹ Gall Anonim, *Kronika*, s. 6-12, www.mlektury.pl/teksty_/kronika_Galla_Anonima_tekst.pdf

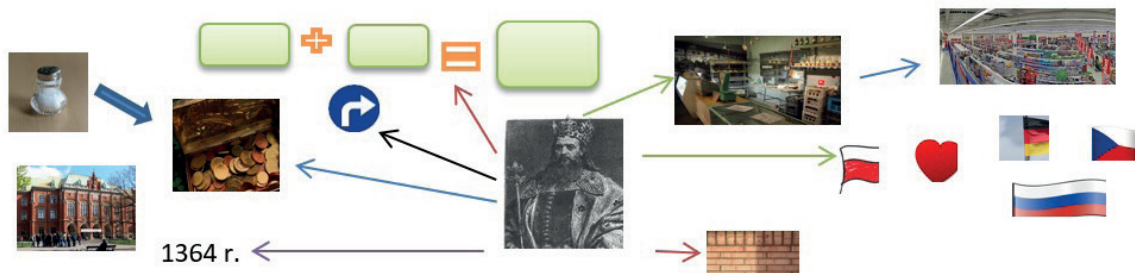
²² Przykład zaproponowany przez uczestnika szkolenia APN

Jak cię widzą...

Przewidywane odpowiedzi uczniów

Grupa I	Grupa II	Grupa III
<ul style="list-style-type: none"> waleczny dobry strateg i dowódca – odniósł wiele zwycięstw odważny zacny hojny 	<ul style="list-style-type: none"> religijny – odnosił się z szacunkiem do osób duchownych sprawiedliwy dla wszystkich bez względu na stan obiektywny, bezstronny w sądach 	<ul style="list-style-type: none"> uprzejmy, gościnnie, szlachetny dobry gospodarz najwyższą wartością dla niego było dobro kraju i chwała Kościoła patriota

Wiedząc, że obraz mocniej niż słowo oddziałuje na uczniów dzisiejszej szkoły, możemy zastosować *mapę myśli* z wykorzystaniem ilustracji²³. Mogą one dotyczyć życia, działalności, zasług ważnej postaci, np. historycznej. Prosimy, by uczniowie odczytywali to, co kryje się pod rysunkami, jednocześnie uzupełniając tabelę. Następnie przekazujemy im do przeczytania teksty źródłowe (inne dla każdej grupy), które dopełnią charakterystyki. Konieczne jest głośne odczytanie prac grup, by zweryfikować powtarzające się informacje i wpisać brakujące treści.

Kazimierz Wielki		
<ul style="list-style-type: none"> zjednoczył ziemie polskie i zwiększył obszar Królestwa Polskiego stworzył warunki do wzrostu gospodarczego, rozwoju rynku i handlu umocnił wewnętrznie kraj, ujednolicając prawo utworzył skarb państwa, przeznaczając na dochody państwa wpływy z kopalń soli, z ceł, handlu wzmocnił obronność Polski, budując zamki warowne i otaczając miasta kamiennymi murami założył Akademię Krakowską prowadził pokojową politykę zagraniczną dzięki jego polityce wzrosła pozycja międzynarodowa państwa polskiego, a jako władca miał wpływ na wydarzenia w Europie Środkowo-Wschodniej 		

Następnie przekazujemy uczniom teksty źródłowe na temat Kazimierza Wielkiego i prosimy o uzupełnienie informacji:

Grupa I	Grupa II	Grupa III
Kazimierz Wielki	Kazimierz Wielki	Kazimierz Wielki .....

²³ Weber E. *Najlepsze strategie nauczania wg prof. Johna Hattiego* – szkolenie zespołu nauczycieli konsultantów, MSCDN, Warszawa 2015

5. KTO WIE LEPIEJ – PLUS

I Wiem	II Chcę wiedzieć	III Nauczyłem się

Czytanie jako umiejętność złożoną można doskonalić, stosując strategię *Kto wie lepiej – plus*. Rozwija ona ciekawość poznawczą ucznia. Pracę ukierunkowują zapisy w tabeli. Wykorzystanie na lekcji tej metody rozpoczynamy od zapisania na tablicy zagadnienia, które będzie przedmiotem rozważań. Uczniowie mówią, co już wiedzą na ten temat – informacje te stanowią uzupełnienie pierwszej części tabeli. Następnie prosimy młodzież o sformułowanie pytań dotyczących tego, czego chcieliby się dowiedzieć – uzupełnienie drugiej kolumny tabeli. Przekazujemy uczniom tekst źródłowy, w którym mają wyszukać odpowiedzi na sformułowane wcześniej pytania. Samodzielnie, w grupach lub całą klasą wpisują zgromadzone treści do części trzeciej. Pamiętać należy, że po takiej organizacji pracy konieczne jest uporządkowanie wiedzy. Wykorzystać do tego można *mapę myśli* (patrz pkt 1), która będzie podsumowaniem pracy uczniów.

Przykład zastosowania: ogólny schemat uzupełniania tabeli do dowolnego tekstu na temat funkcji reklamy, wpływu na język itp., prezentujący nową praktykę pedagogiczną, w której wykorzystuje się przyswojenie nowych treści na bazie istniejącego już wcześniej doświadczenia ucznia.

JĘZYK POLSKI²⁴

Temat: Język w reklamie – Jak działa reklama?

I Wiem	II Chcę wiedzieć	III Nauczyłem się
<ul style="list-style-type: none"> reklama służy większej sprzedaży towarów reklama zachwala swój produkt wpływa na zwiększenie zysków skierowana bezpośrednio do nas, np. ty musisz to mieć, widzieć, jechać, kupić wiem więcej na temat produktu 	<ul style="list-style-type: none"> czy można wierzyć reklamie? czy reklama posługuje się poprawną polszczyzną? czy w reklamie przestrzegane są normy językowe? czy reklama manipuluje odbiorcą? 	<ul style="list-style-type: none"> reklama ma wpływ na zubożenie języka reklama przyzwyczają do niezwracania uwagi na jakość języka język reklamy stosowanym słownictwem manipuluje odbiorcą

Odp. Reklama .....

6. RAMA ZMIAN

Strategia doskonaląca rozumienie czytanego tekstu. Bardzo pomocna podczas pracy na lekcji historii. W przejrzysty sposób prezentuje: fakty, daty, miejsca, postaci historyczne, zdarzenia. Skonstruowana w postaci grafu pomagającego uporządkować historyczne treści oraz rozpoznać kluczowe elementy w czytany tekście. Ukazuje ona połączenia między faktami.

Przykłady zastosowania: tabela, którą można wykorzystać do pracy z dowolnym tekstem źródłowym, do strategii *Rama zmian*. Nowy sposób dotyczący techniki przekazu treści historycznych, wynikających z tekstu źródłowego, wspomagający porządkowanie faktów, zdarzeń.

²⁴ Przykład zaproponowany przez uczestnika szkolenia APN

Temat: Twórcza praca ucznia z tekstem źródłowym dotyczącym konfliktu w Czeczeni

Grupa: ludność cywilna (Czeczeni)	Grupa: wojska rosyjskie	Grupa: separatyści
Jakie problemy napotkali? <ul style="list-style-type: none"> brak bezpieczeństwa, głód, utrata domostw, mienia, walka o przetrwanie 	Jakie problemy napotkali? <ul style="list-style-type: none"> niespodziewany opór separatystów 	Jakie problemy napotkali? <ul style="list-style-type: none"> liczebność wojsk rosyjskich podczas interwencji
Które ze zmian wywołały te problemy? <ul style="list-style-type: none"> dążenie do samodzielności wywołało interwencję Rosji, brak zasad łagodzenia konfliktu 	Które ze zmian wywołały te problemy? <ul style="list-style-type: none"> walka separatystów o niezależność 	Które ze zmian wywołały te problemy? <ul style="list-style-type: none"> nieuzyskanie akceptacji Rosji na niezależność Czeczenii
Jakie działania podjęli, by rozwiązać te problemy? <ul style="list-style-type: none"> oczekiwanie na pomoc z zewnątrz, próba normalnego życia 	Jakie działania podjęli, by rozwiązać te problemy? <ul style="list-style-type: none"> interwencja zbrojna 	Jakie działania podjęli, by rozwiązać te problemy? <ul style="list-style-type: none"> walka zbrojna, karanie ludności cywilnej za próby negocjacji z Rosją

Pracując z uczniami tą metodą, na podstawie tekstu, ustalamy, np.: jakie grupy są omówione w źródle, jakie problemy napotkały, w jaki sposób sobie z nimi poradziły. Warto wykorzystać ten sposób do omawiania, analizy różnych kategorii zmian (liczba ludności, rozwój techniki, środowiska, gospodarki, polityki, zmiany wyznaniowe itp.).

7. DRZEWO RODU SŁOWA

Mając na uwadze ćwiczenia dotyczące wzbogacania słownictwa uczniów, warto pamiętać o stosowaniu strategii *Drzewo rodu słowa*. Pracując z młodzieżą, odnosimy wrażenie, że operuje ona ubogim zasobem słów. Opisywana metoda pracy nie tylko pozwala na poszerzenie leksyki uczniów, ale również utrwala znaczenie nowo poznanych pojęć poprzez, np.: wskazanie wzorca odmiany, synonimów, wyrazów pokrewnych, konstrukcję zdania z użyciem danego słowa w różnych kontekstach. Uczeń, bogacąc swój słownik, doskonali zdolność rozumienia myśli, czyta krytycznie i twórczo (patrz pkt 2).

Przykłady zastosowania: propozycja wypełnienia kart pracy przygotowanych do pracy strategią *Drzewo rodu słowa*²⁶.

Karta pracy – Drzewo rodu słowa

Drzewo rodu słowa

Definicja ze słownika:

Zdanie, w którym znalazłeś to słowo: *Do najpełniejszego uświadomienia sobie faktu dekadentyzmu i facytologii kpa zjawiskiem dawno nie Francji.....**

Kto mógł to powiedzieć? Podaj trzy przykłady osób, które mogłyby użyć tego słowa w konkretnych zdaniach

NAUCZYCIEL	UCZEŃ	HISTORYK
------------	-------	----------

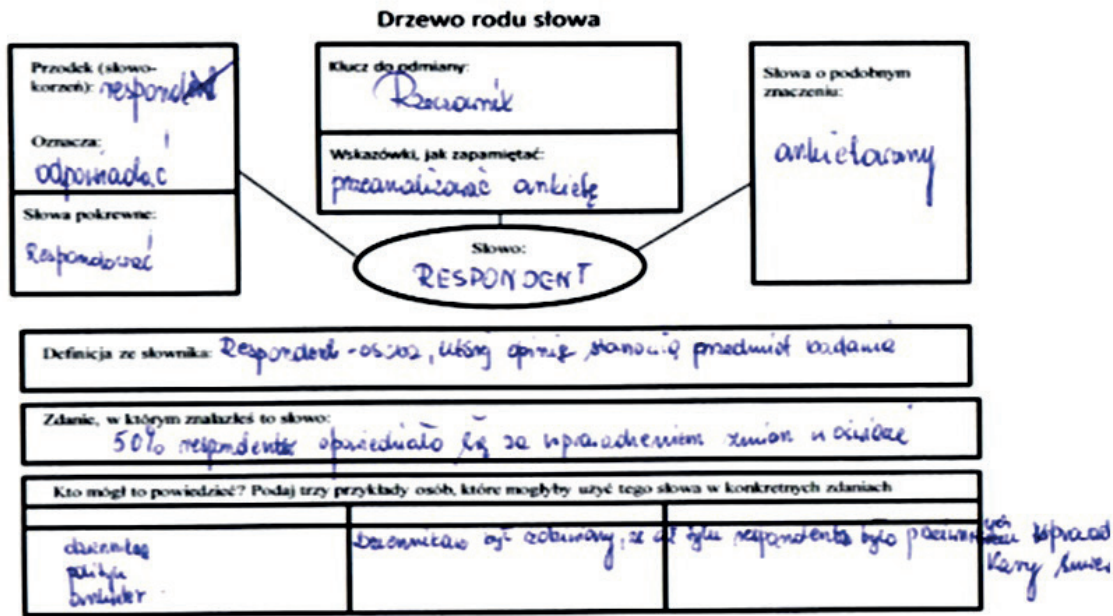
Źródło: Dąg, Bałdi, Strategie skutecznego nauczania, czyli jak efektywnie nauczać i słowem zmięć się, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2004, s.193

* definicja słownikowa: 1. określenie wszelkich ruchów artystycznych i okresów reprezentujących schyłkową fazę danej epoki; 2. prąd duchowy końca XIX w., wyrażający się w postawie pesymistycznej (źródło: <http://sjp.pl/dekadentyzm>)

²⁵ Przykłady zaproponowane przez uczestników szkolenia APN

²⁶ Przykłady zaproponowane przez uczestników szkolenia APN

Karta pracy – Drzewo rodu słowa

Zródło: Doug Bush, *Strategie aktywnego nauczania czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2004, s.195

Ciekawym pomysłem na zaplanowanie lekcji jest połączenie wykorzystania omawianej strategii ze strategią analizy krytyczno-twórczej. Polećmy uczniom uzupełnić graf drzewo rodu słowa. Następnie poprośmy, by przeczytali wskazany artykuł nawiązujący do nowo poznanego wyrazu²⁷.

8. MAPA DEFINIOWANIA POJĘĆ

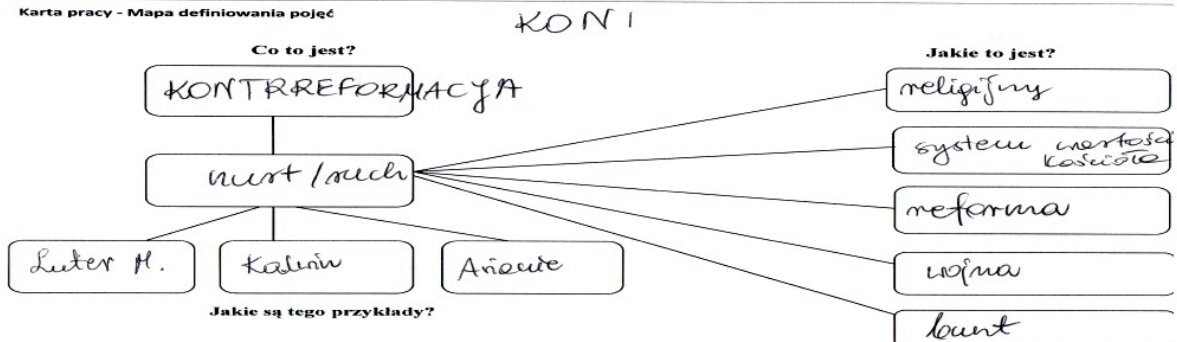
Celem strategii, podobnie jak wcześniej omawianego *Drzewa rodu słowa*, jest graficzne zobrazowanie pojęcia nieznanego uczniom. Młodzież, wg schematu, określa kategorię słowa, jego właściwości, przykłady. Omawiana strategia często wykorzystywana jest podczas ćwiczeń z zakresu definiowania pojęć:

- historycznoliterackich (renesans, barok),
- teoretycznoliterackich (groteska, powieść historyczna, realistyczna).

Uczniowie wypełniają diagram.

Przykład zastosowania: opracowanie diagramu *mapy definiowania pojęć* w związku z wprowadzeniem słowa *kontrreformacja*²⁸. Inspirująca propozycja polegająca na zmianie sposobu wprowadzania pojęcia nieznanego uczniom.

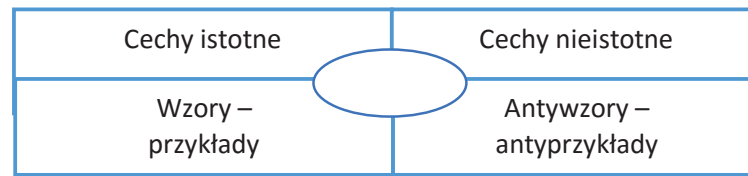
Karta pracy - Mapa definiowania pojęć

²⁷ Przykłady zaproponowane przez uczestników szkolenia APN

²⁸ Przykłady zaproponowane przez uczestników szkolenia APN

Dla urozmaicenia pracy można zastosować inny model karty pracy, służący definiowaniu pojęć²⁹.

9. PĄCZKOWANIE WIEDZY

Twórczą pracę ucznia z tekstem możemy doskonalić, wykorzystując strategię *Pączkowanie wiedzy*. Jest to wartościowa metoda pracy, szczególnie podczas lekcji historii. Uczniowie, po przeczytaniu tekstu źródłowego lub w trakcie czytania, wypełniają diagram. Zastosowanie omawianej strategii na zajęciach nie tylko przybliży uczniom znaczenie postaci, wprowadzane pojęcia, ale przede wszystkim wskazuje na przebieg procesu: problem – zmiana – rozwiązanie.

Przykład zastosowania: karta pracy do strategii *Pączkowanie wiedzy*, którą możemy wykonać podczas zajęć³⁰.

Warto połączyć wykorzystanie tej strategii z inną – *tablicą pytań*. Jej celem jest doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji, by poszerzyć wiedzę uczniów na dany temat. *Tablica pytań* to metoda bardzo prosta w zastosowaniu i nie wymaga od nauczyciela dużego wkładu pracy. Jedyne potrzebny „rekwizyt” to arkusz papieru. Na nim należy narysować *tablicę pytań*. Wpisujemy do niej temat, do którego uczniowie formułują pytania (one wyznaczają kierunek analizy tekstu źródłowego). Wspólnie z uczniami wybieramy cztery z nich. Młodzież stara się na nie odpowiedzieć, wykorzystując dotychczasową wiedzę. Następnie w grupach uczniowie szukają w tekstach źródłowych (każda grupa w innym) różnych informacji w odpowiedzi na sformułowane pytania. Po zakończeniu pracy wszyscy uzupełniają tabelę, dodają inne interesujące fakty, nowe pytania oraz podsumowują rozważania, np. metodą *filizanka*.

Inny graficzny schemat, który może stanowić uzupełnienie pracy metodą *rama zmian*, dotyczy strategii *załóż wielkie okulary*. Wykorzystując ją na lekcji, doskonalimy u uczniów umiejętność krytycznego czytania tekstów z różnych punktów widzenia (fakty, opinie, statystyki).

²⁹ Janus-Sitarz A. [red.] *Doskonalenie warsztatu pracy nauczyciela polonisty*, Universitas, Kraków 2012, s. 222

³⁰ Przykłady zaproponowane przez uczestników szkolenia APN

Schemat tabeli do strategii *tablica pytań*

Temat	P 1.	P 2.	P 3.	P 4.	Inne interesujące fakty	Nowe pytania
Co wiemy?						
Źródło:						
Źródło:						
Źródło:						
Podsumowanie:						

Twórcza praca ucznia z tekstem – schemat strategii *załóż wielkie okulary*

Propozycja (rozważany problem):
1. Fakty:
2. Statystyki:
3. Przykłady:
4. Wypowiedzi ekspertów:
5. Logiczne rozumowanie:

10. CZYTANIE JĘZYKA TEKSTÓW IKONICZNYCH

Metoda, która umożliwi czytanie obrazów oraz tekstów wizualnych, przebiega na trzech płaszczyznach. Jest to analiza³¹:

- techniki i kompozycji obrazu,
- historycznych, obyczajowych *znaków czasu* dzieła (by prawidłowo odczytać znaczenia zapisane w języku artysty),
- warstwy semantycznej języka dzieła (metaforyka i symbolika).

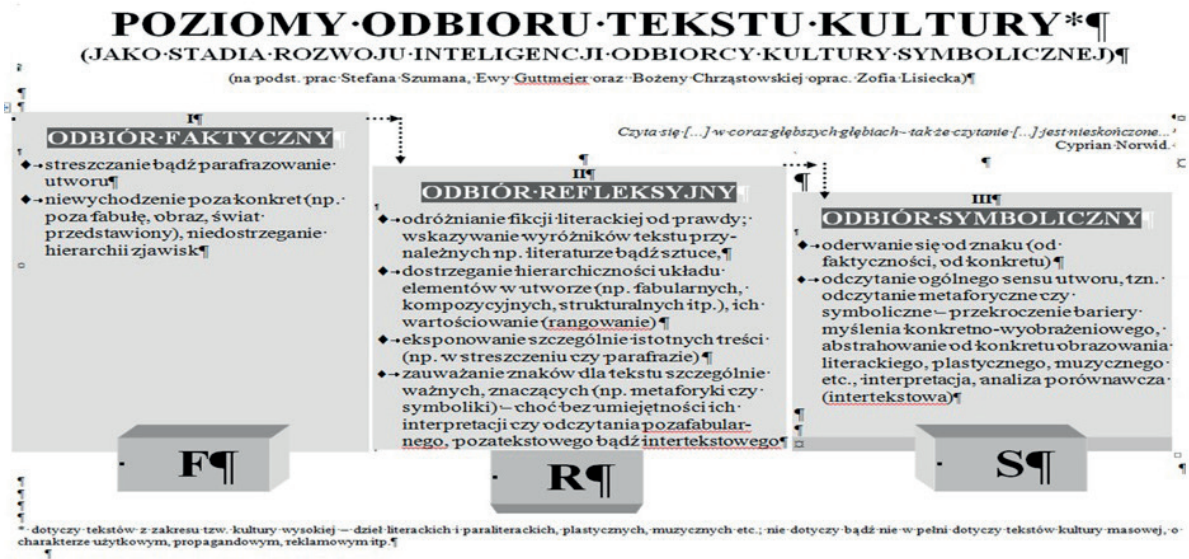
Pracując tą metodą, uczeń interpretuje tekst wg ustalonej kolejności:

- wyszukuje zasadę kompozycyjną, centrum tekstu artystycznego, pomysł artysty na konstrukcję tekstu,
- odczytuje fakty i informacje niezbędne do prawidłowego odczytania dzieła w kontekście danej epoki, programu, obyczaju, znaków historycznych, kulturowych,
- interpretuje znaczenia poszczególnych elementów obrazu: odczytuje i nadaje sens związkom i relacjom pomiędzy postaciami, przedmiotami, gestami, kolorami; analizuje związki między elementami świata przedstawionego, semantykę znaków, metafor, symboli, gestów, form, barw, linii, planów itp.

Czytając teksty ikoniczne w ten sposób, sprawimy, że uczeń odczyta sens dzieła. Im mocniej będzie on wnikał w strukturę, formę, treść obrazu, tym mocniej zaistnieje obraz poetycki, literacki. Omawiana metoda wspomaga realizację strategii powrotu do rzeczywistej lektury w zakresie recepcji tekstów, która wyznacza hierarchię:

- utwory literackie – których podstawą jest myślenie,
- teksty kultury – pozaliterackie wspomagające proces recepcyjny.

³¹ Pilch A. *Część ustna egzaminu maturalnego z języka polskiego. Zadania oparte na tekstach ikonicznych*, CKE, Warszawa 2014, s. 8-9

Przykłady zastosowania: innowacyjny sposób czytania tekstów ikonicznych z wykorzystaniem grafu:

- dzieło malarskie³³

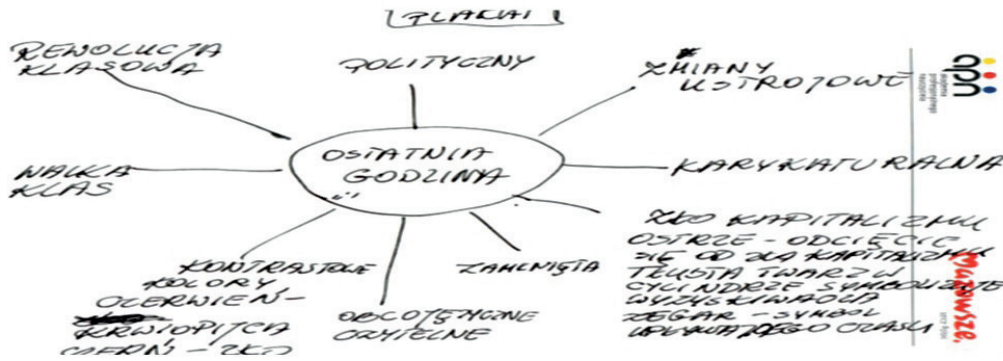

³² Kozak W. Czytanie ikonicznych tekstów kultury na lekcjach języka polskiego – szkolenie dla nauczycieli konsultantów, ORE, Sulejówek 2013

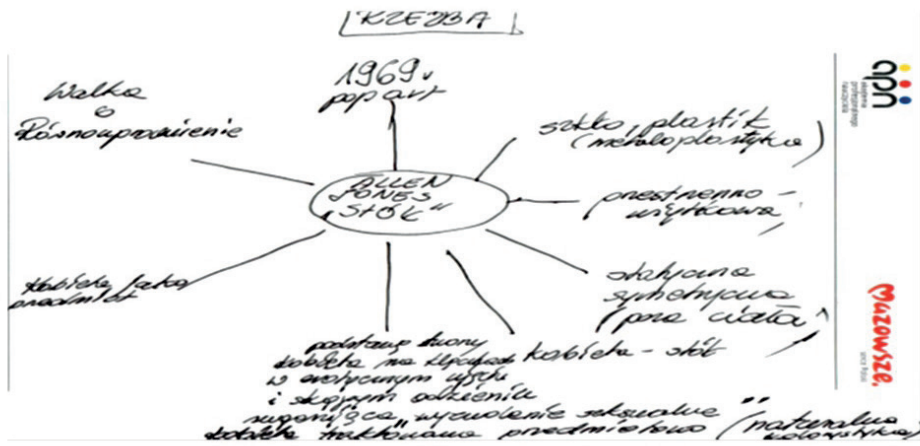
³³ Przykłady zaproponowane przez uczestników szkolenia APN

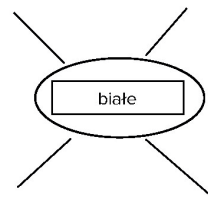
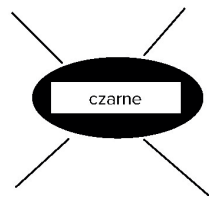
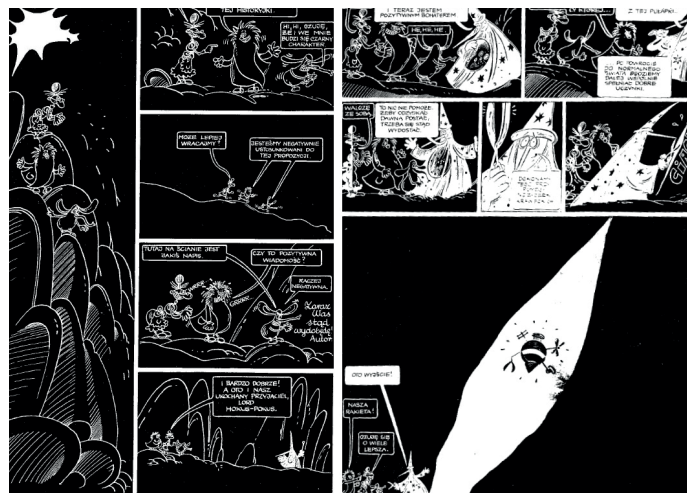
- plakat³⁴

- rzeźba³⁵

- komiks³⁶

³⁴ Przykład zaproponowany przez uczestnika szkolenia APN

³⁵ Przykład zaproponowany przez uczestnika szkolenia APN

³⁶ Baranowski T. *Antresolka profesorka Nerwosolka*, MAW 1985, przykład zaproponowany przez uczestników szkolenia APN – grupa CH01

Zanim uczniowie otrzymają tekst, muszą wskazać symbolikę kolorów w różnych kulturach. Następnie dopisują, co im się kojarzy z kolorem białym i czarnym.

1. Jak rozumiesz określenie *czarny charakter*? Wypisz cechy.
2. Podaj cechy kontrastowe do wypisanych wyżej.
3. Podaj przykłady książek i filmów, w których wystąpili kontrastowi bohaterowie (praca w grupach).
4. Dyskusja: Czy czarno-białe postacie to ujęcie realistyczne?
5. Uczniowie pracują z karteczkami, na których zapisane są cechy bohaterów schematycznych i ludzi (praca w grupach). Przedstawiciele grup zapisują swoje wnioski na tablicy.
6. Interpretacja komiksu: Kim jest narrator? Jakie występują typy narracji? Jaką funkcję narrator pełni w tekście? Kim jest autor? Jakie są jego zadania? Czy to prawda: autor = narrator?
7. Odszukaj w tekście fragment, w którym ujawnia się autor. Dlaczego to robi?
8. Ułóż dialog pomiędzy postaciami przedstawionymi na pierwszym obrazku. Pamiętaj o zastosowaniu onomatopej.
9. Wyszukaj przykłady wyrazów dźwiękonaśladowczych.
10. Co bardziej do Ciebie przemawia: obraz czy słowo? Dlaczego? (praca w grupach – uczniowie otrzymują dwa typy zadań do wykonania: a. ilustracja bez tekstu i z prośbą o dopisanie dialogu; b. tekst z prośbą o stworzenie do niego ilustracji).
11. Wybierz sceny, które Cię rozśmieszyły. Określ rodzaj komizmu i uzasadnij swój wybór.
12. Wypisz słowa i wyrażenia, które nie pasują do swobodnej sytuacji przedstawionej w komiksie.
13. Zastąp je określeniami z języka potocznego.

Komiksy i TIK – patrz lekcja 9.

Gdy chcemy zainicjować dyskusję na temat tekstu ikonicznego, formułujemy pytania, które przeniosą akt komunikacji na płaszczyznę odczytania jego znaczenia – dosłownego, przenośnego, symbolicznego³⁷.

<http://poster.pl/posters/pagowski>

1. Jakim kodem posługuje się A. Pakowski?
2. Jaką wymowę mają plakaty?

Scenariusz zajęć doskonalących umiejętność czytania języka obrazu – załącznik nr 2, s. 60

³⁷ Kozak W. *Czytanie...* Tamże

11. HERMENEUTYKA

Hermeneutyka to jedna ze współczesnych metodologii literaturoznawczych zakładająca, że czytelnik musi zrozumieć tekst, by nastąpiło porozumienie między nim a tekstem. Wg jej założeń:

- tekst literacki jest zapisem doświadczeń egzystencjalnych,
- tworzenie literatury to utrwalanie egzystencji,
- badanie tekstu to próba dotarcia do pierwotnego sensu (egzystencjalnego doświadczenia autora) lub sensu wtórnego, który rodzi się w każdym akcie interpretacji (egzystencjalne doświadczenie czytelnika).

Każde rozumienie poprzedza przedrozumienie. Wg hermeneutyki czytanie to spotkanie, podjęcie dialogu z tekstem, doświadczenie tekstu w różnych sensach (egzystencjalnym, aksjologicznym, literackim, kulturowym, językowym). W efekcie utwór zostaje osadzony w nowym kontekście. Czytelnik odnosi go do własnej sytuacji, własnego życia.

W praktyce szkolnej, by osiągnąć ten cel, prosimy uczniów o wielokrotne czytanie tekstu – różni uczniowie, głosowa interpretacja itp. Taki sposób pracy pomaga w zrozumieniu treści, odkrywaniu nowych sensów utworu. W czasie czytania pogłębia się przedrozumienie (wstępne rozumienie). Każdy element dzieła jest odczytywany w kontekście kolejnego.

Spotkanie z tekstem rozpoczynamy również od zadawania pytań, które mogą dotyczyć całego sensu utworu, np. O czym jest wiersz? Odpowiadając, uczniowie stawiają hipotezy interpretacyjne, szukają ich potwierdzenia w utworze. Możemy również poprosić uczniów o sformułowanie pytania filozoficznego. Następnie polemy, by zaznaczyli w tekście niezrozumiałe dla nich miejsca.

Każda z tych dróg doprowadzi czytelnika do zrozumienia tekstu i porozumienia z nim. Poznanie sensu utworu pozwoli na odczytanie symboli, metafor, wyjaśnienie znaków.

Przykłady zastosowania: zastosowanie³⁸ kart pracy, opracowanych przez I. Cieślińską, trenera APN, do fragmentów powieści Wiesława Myśliwskiego *Traktat o łuskaniu fasoli*. Jest to innowacyjna propozycja zmiany sposobu pracy z tekstem literackim, dająca uczniom satysfakcję z samodzielnej pracy z utworem oraz budująca w nich poczucie pewności w stawianiu hipotez interpretacyjnych i udowadnianiu ich w zgodzie z intencją tekstu.

Elementy świata przedstawionego w analizowanym fragmencie	Odwołania do realiów ludzkiego życia (z uwzględnieniem słów kluczowych)	Ukryte sensy ludzkiego losu (refleksje o charakterze uniwersalnym)
Czas	I wojna światowa	wojna, czas przewartościowania
Przestrzeń	front wojenny, okopy	przestrzeń warunkuje działanie ludzkie
Bohaterowie i sytuacja, w której zostali ukazani	dziadek i babcia, wrogowie wojenni	babcia – dziadek, bezpieczeństwo, hierarchia, stałe wartości, dziadek – wrogowie, dobro – zło, bezsens walki
Wykorzystane motywy	miłość, patriotyzm, nienawiść, śmierć	poczucie wspólnoty, żołnierska solidarność, brak sensu działania
Cechy narracji i jej wpływ na tworzenie obrazu świata: narracja trzecioosobowa, obrazowa, wskazująca, że świat jest czarno-biały, skupiona na wydarzeniach, refleksje filozoficzne		
Językowe sposoby tworzenia obrazu świata: przeważają zdania pojedyncze, proste słownictwo, wskazujące na pochodzenie bohaterów		
Konteksty (nawiązania): historyczny, moralny, filozoficzny, religijny		
Wymowa fragmentu (uogólniające wnioski): wobec wojny wszyscy są równi, nieuchronność śmierci		

³⁸ Przykłady zaproponowane przez uczestników szkolenia APN – grupa WH05/PH02 oraz OH03/CH04

Elementy świata przedstawionego w analizowanym fragmencie	Odwołania do realiów ludzkiego życia (z uwzględnieniem słów kluczowych)	Ukryte sensy ludzkiego losu (refleksje o charakterze uniwersalnym)
Czas	jesień, wieczór	jesień życia, przemijanie
Przestrzeń	las, groby, droga do domu	zagubienie
Bohaterowie i sytuacja, w której zostali ukazani	spotkanie z rodziną – ojciec, matka, dziadek, babcia, siostry	narrator to człowiek poszukujący, który chce więcej wiedzieć, oni – pogodzeni z losem, nie chcą nic więcej od życia
Wykorzystane motywy	labirynt, światłość, ciemność	człowiek wędrujący po zawiłych ścieżkach życia
Cechy narracji i jej wpływ na tworzenie obrazu świata: narracja pierwszoosobowa – emocjonalny stosunek do obrazu świata przedstawionego, subiektywizm, retrospekcja, prosty język		
Językowe sposoby tworzenia obrazu świata: kolokwializmy, pytania retoryczne		
Konteksty (nawiązania): <i>Przypowieść o synu marnotrawnym</i> , <i>mitologia</i> , <i>Robinson Crusoe</i> Daniela Defoe		
Wymowa fragmentu (uogólniające wnioski): tekst dotyczy problemów egzystencjalnych		

Elementy świata przedstawionego w analizowanym fragmencie	Odwołania do realiów ludzkiego życia (z uwzględnieniem słów kluczowych)	Ukryte sensy ludzkiego losu (refleksje o charakterze uniwersalnym)
Czas	jesień	jesień życia, zagubienie w życiu
Przestrzeń	powrót do rodzinnych stron	bezpieczeństwo; nie można wrócić do tego, co było (wszystko się zmienia)
Bohaterowie i sytuacja, w której zostali ukazani	narrator wraca po latach do rodzinnego domu; domownicy ukazani w trakcie sytuacji codziennej, przekraczanie progu (symboliczne znaczenie)	bezpieczeństwo, które gwarantuje powtarzalność, przełamywanie barier
Wykorzystane motywy	powrót do kraju lat dzieciennych	dzieciństwo to czas magiczny
Cechy narracji i jej wpływ na tworzenie obrazu świata: narracja pierwszoosobowa, narrator należy do świata przedstawionego		
Językowe sposoby tworzenia obrazu świata: wspomnienia, porównania, opowiadanie		
Konteksty (nawiązania): <i>Dolina Issy</i> Czesław Miłosz, <i>Opowiadania</i> Brunon Schulz		
Wymowa fragmentu (uogólniające wnioski): trudne powroty, poszukiwanie sensu poprzez powrót do przeszłości, utrata złudzeń, wyobcowanie		

Elementy świata przedstawionego w analizowanym fragmencie	Odwołania do realiów ludzkiego życia (z uwzględnieniem słów kluczowych)	Ukryte sensy ludzkiego losu (refleksje o charakterze uniwersalnym)
Czas	sroga zima, wojna, okres Bożego Narodzenia	zima – martwy okres, śmierć, bezczynność, obojętność, wegetacja
Przestrzeń	wieś, gospodarstwo, dół na kartofle	dół – grób, okopy, poczucie bezpieczeństwa, azyl
Bohaterowie i sytuacja, w której zostali ukazani	chłopiec – narrator pierwszoosobowy, świadek zbrodni dokonanej przez żołnierzy na najbliższych, matka, żołnierze	ukazanie bohatera w sytuacji zagrożenia, bezradność, poczucie winy, samotność, wrogość otoczenia, życie bez celu, poczucie bezsensu życia
Wykorzystane motywy	motyw śmierci, wojny, biblijny (Trzej Królowie, Herod), motyw oniryczny, przemijania	powszechność śmierci, chwilowa, ulotna nadzieja
Cechy narracji i jej wpływ na tworzenie obrazu świata: narracja pierwszoosobowa, świat widziany oczami dziecka, subiektywny		
Językowe sposoby tworzenia obrazu świata: retrospekcja, opisy, język potoczny, kontrast: życie – śmierć, jasność – ciemność, noc – dzień, posługiwanie się symbolem		
Konteksty (nawiązania): <i>Pamiętnik z powstania warszawskiego</i> Miron Białoszewski, <i>Hamlet</i> William Szekspir, <i>Wiosna 1941</i> Ida Fink, <i>Ferdynand</i> Witold Gombrowicz		
Wymowa fragmentu (uogólniające wnioski): codzienność życia w czasie wojny, spowiedź oczyszczająca, utrata sensu życia, przemijanie, rola przypadku w życiu człowieka		

Mając na uwadze to, że wg hermeneutyki badanie tekstu to próba dotarcia do pierwotnego sensu lub sensu, który rodzi się w każdym akcie interpretacji, można sformułować następujące pytania do tekstu³⁹, np.

Aleksander Wat

***W czterech ścianach mego bólu...

W czterech ścianach mego bólu

nie ma okien ani drzwi.

Słyszę tylko: tam i nazad

chodzi strażnik za murami.

Odmierzają ślepe trwanie

jego głuche puste kroki.

Noc to jeszcze czy już świt?

Ciemno w moich czterech ścianach.

Po co chodzi tam i nazad?

Jakże kosą mnie dosięgnie,

kiedy w celi mego bólu

nie ma okien ani drzwi?

Gdzieś tam pewno lecą lata

z ognistego krzaka życia.

Tutaj chodzi tam i nazad

strażnik upiór z ślepą twarzą.

Mentona, luty 1956

Gdy zinterpretujemy tekst, poprośmy uczniów, by przeczytali informację dotyczącą życia i twórczość Aleksandra Wata, np. *Ból i cierpienie w życiu Aleksandra Wata*.

Aresztowany przez Sowieków 24 stycznia 1940 r. wraz z grupą literatów (w wyniku tzw. prowokacji lwowskiej). Jego żona i syn zostali zesłani wraz z wieloma polskimi rodzinami do Kazachstanu (Ola Watowa, *Wszystko co najważniejsze. Rozmowy z Jackiem Trznadlem*, Londyn 1984). W sowieckich więzieniach i szpitalach Wat spędził ponad trzy lata (1940-1943), tu też przeżył – pod wpływem lektury *O naśladowaniu Chrystusa* Tomasa à Kempis – nawrócenie. Po wyjściu z więzienia nie przyjął sowieckiego paszportu. Nie mógł opuścić ZSRR. 10 stycznia 1953 roku Wat przeszedł zawał arterii mózdkowej, w skutek czego cierpiał na potworną dolegliwość neurologiczną o charakterze bólowym zwaną syndromem Wallenberga. Do końca swoich dni żył w przekonaniu, że jest to konsekwencja jego powiązań z komunizmem, że niejako został naznaczony chorobą i bólem, które odczytywał, jak już wspomniano, w kategoriach diabolicznych. Zmarł samobójczą śmiercią 29 lipca 1967 roku w Antony koło Paryża.

Scenariusze lekcji z wykorzystaniem metody hermeneutycznej – załącznik nr 3, s. 62

³⁹ Żurek S.J. *Szkolne metody, techniki, sposoby pracy z tekstem poetyckim* – szkolenie dla konsultantów, ORE, Sulejówek 2013

Lekcja 2

Temat: Mówienie i pisanie, czyli trudna sztuka wypowiedzania się w różny sposób

DYSKUSJA, w tym argumentowanie, wnioskowanie, odróżnianie faktów od opinii

Dyskusja to jedna z najpopularniejszych metod aktywizujących. Praca tą metodą powoduje, że uczniowie uczą się formułować opinie, dobierać i prezentować argumenty. Dyskusja pomaga wyrobić światopogląd, dostrzec głębię omawianych problemów oraz istnienie innych niż własny punktów widzenia. Dyskusja może przyjąć różne formy: okrągły stół, dyskusja panelowa, debata oksfordzka, dyskusja grupowa, dyskusja w podgrupach, deliberacja.

Podczas inicjowania uczniowskiej debaty ważne są⁴⁰:

- odpowiedni dobór i ujęcie tematu (intrygujący, ważny dla uczniów, budzący zainteresowanie),
- parafrazowanie słów ucznia tak, by czuł się zrozumiany,
- chwalenie interesujących uwag, wypowiedzi,
- dynamizowanie dyskusji (tempo, żarty),
- łagodzenie napięć,
- ukazywanie podobieństw, szukanie punktów wspólnych,
- podsumowania.

Przykłady zastosowania: prezentują wyraźne jakościowe zmiany działań pedagogicznych, usprawniające metody i sposoby pracy z uczniem w zakresie mówienia i pisanie, wdrażające do uczenia się przez całe życie.

Ćwiczenia przedstawiają sposób wykorzystania karty pracy *Wygłoszenie mowy – analiza i praktyka*⁴¹, przygotowanej przez trenera APN A. Kruszyńską. Zawiera ona mowę obrońcy doktora Kazanowicza w serialu *Dom* w reżyserii Jana Łomnickiego, odc. 9. *Po obu stronach muru* (1982). Kontekst rozmowy dotyczy doktora Kazanowicza, który został oskarżony za zabicie Erwina Szulca, byłego kapo obozu koncentracyjnego. W roli obrońcy występuje Tadeusz Łomnicki. Pytanie kierowane do grupy dyskusyjnej: W jaki sposób adwokat konstruuje linię obrony?

Spodziewane realizacje uczniów⁴²

Realizacja 1	Realizacja 2
<ul style="list-style-type: none"> • obrońca nie negował winy oskarżonego, prosił nie o uniewinnienie, ale niewymierzenie kary • odwołuje się do emocji, • zbrodnia została dokonana pod wpływem emocji, zabójstwo w afekcie • obrońca utożsamia się z oskarżonym, wskazuje na wspólne doświadczenia obozowe – wskazuje numery, a nie nazwiska • argumentacja trafna • kodeks jest z 1932 r. – przed wojną nikt nie spodziewał się zbrodni, które miały miejsce w czasie II wojny światowej • mowa dynamiczna, gestykulacja, zawieszanie głosu, zmiana intonacji, donośny głos, zdecydowany ton, obrońca porusza się, chodzi przed audytorium 	<ul style="list-style-type: none"> • jest winny, ale nie powinien być ukarany, nieaktualny kodeks – zmiana znaczenia terminu <i>afekt</i> • trafna, przekonująca strategia • odwołanie się do uczuć • rzeczowe argumenty • obrońca utożsamia się z oskarżonym

⁴⁰ Informacje dotyczące zasad prowadzenia dyskusji, rodzajów argumentów, roli osoby uczestniczącej w dyskusji w materiałach teoretycznych szkolenia dla humanistów – www.apn.mscdn.pl/aplikacja/index.php

⁴¹ Teksty mów wykorzystywane w kartach pracy znajdują się w materiałach teoretycznych szkolenia dla humanistów – www.apn.mscdn.pl/aplikacja/index.php

⁴² Przykłady zaproponowane przez uczestników szkolenia APN

Inny tekst do ćwiczeń, zaproponowany przez trenera APN A. Kruszyńską, to materiał własny – przemówienie: Czy Dratewka miał prawo nakarmić smoka wawelskiego siarką? Kontekstem rozważań jest utwór o Szewczyku Dratewce. Kwestia dotyczy sytuacji, w której smok został zabity na rozkaz króla, a ktoś z mieszkańców na radzie grodu kwestionuje słuszność tego czynu. Pytanie do grupy: Jak mówca uzasadnia swoje zdanie? Warto również pracować z uczniami nad formułowaniem argumentów z kilku punktów widzenia⁴³, np. (język polski):

Temat: Wywiad z Prometeuszem	Temat: Sąd nad Prometeuszem
<ol style="list-style-type: none"> Jesteś przedstawicielem agencji prasowej. Jako jedyny masz szansę zadać trzy pytania Prometeuszowi wędrującemu do skały – miejsca swej kary, dotyczące jego czynu. O co byś go zapytał? Dwie grupy pracują nad pytaniem; dwie kolejne opracowują odpowiedź w imieniu Prometeusza. Gdybyś uczestniczył w rozprawie sądowej, co powiedziałbyś o postępowaniu Prometeusza, będąc: <ol style="list-style-type: none"> bogiem, człowiekiem. Co współczesny Prometeusz może ofiarować ludzkości? 	<ol style="list-style-type: none"> Czy Prometeusz mógł postąpić inaczej? Co by się stało, gdyby Prometeusz nie ukradł ognia? Czy kradzież można pochwalić, nawet gdy jest dokonana w słusznej sprawie? (problem) Jaki inny sposób mógłby wybrać Prometeusz, aby bogowie zaczęli sprzyjać ludzkości? <p>Praca grup:</p> <ol style="list-style-type: none"> bogowie olimpijscy: Zeus, Hera, Demeter, itp. sędzia, prokurator, obrońca, ława przysięgłych, Prometeusz.

Praca domowa: Wybiegając w przyszłość, spróbuj przewidzieć, bez jakiego wynalazku, na miarę Prometeuszowego ognia, ludzkość XXII wieku nie będzie w stanie się rozwijać.

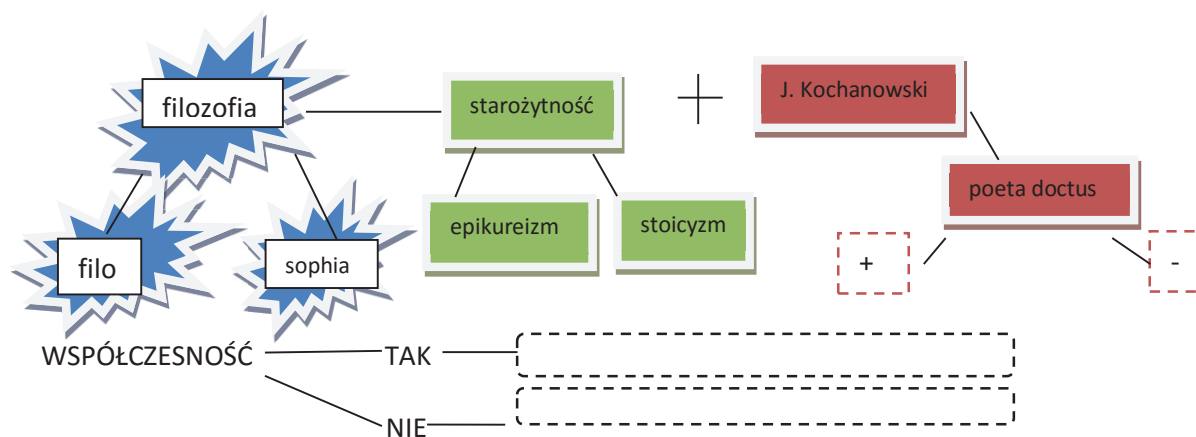
Kolejny przykład doskonalący umiejętności złożone uczniów, czyli argumentowanie, porównywanie, formułowanie wniosków.

JĘZYK POLSKI⁴⁴

Temat: Fraszka cnota! – dyskusja z filozofią stoicką

Problemy do rozważenia:

- Czy wiedza starożytnych filozofów jest przydatna człowiekowi XXI wieku?
- Czy idee, które wyznawał Jan Kochanowski, pomogły mu rozwiązać jego życiowe problemy?

Zadanie: Czy polecilibyś swoim koleżankom i kolegom filozofię stoicką jako sposób na życie?

⁴³ Przykłady zaproponowane przez uczestników szkolenia APN – grupa WH01

⁴⁴ Przykład zaproponowany przez uczestników szkolenia APN – grupa OH03/CH04

Informacja zwrotna, np.:

- (++) Założenia filozofii stoickiej opanowałeś doskonale. Jestem pod wrażeniem przytoczonych przez Ciebie argumentów. Użyłeś trafnych cytatów pochodzących z poznanych na lekcji dzieł Jana Kochanowskiego.
- (-) Zauważyłem, że nie radzisz sobie z budową zdań złożonych. Twoje wypowiedzi będą bardziej zrozumiałe, jeśli zaczniesz budować krótkie zdania. Przeredaguj podkreślone zdania.

Zadania związane z argumentowaniem swojego stanowiska (rozwijanie pomysłowości i poszukiwania źródeł argumentacji) przygotowane przez trenera APN A. Kruszyńską.

1. W pewnym państwie pokłóciło się dwóch ministrów. Jeden chciał wprowadzić przepis, aby uczniowie obowiązkowo biegali 10 razy dokoła boiska codziennie przed lekcjami, a drugi – by nie zadawać prac domowych. Obaj przedstawiali premierowi swoje racje. Argumenty pierwszego z nich widzisz w tabeli. Zbierz argumenty dla drugiego ministra.

Minister I	Minister II
<ul style="list-style-type: none"> • Sport to zdrowie. Trzeba dbać, by uczniowie uprawiali jak najwięcej sportu! • Dotleniony mózg lepiej pracuje. Biegi poprawią zdolność uczenia się. • Zmęczony uczeń nie będzie miał siły ani ochoty na chuliagańskie wybryki, co poprawi dyscyplinę w szkole. 	<ul style="list-style-type: none"> • ..... • ..... • .....

2. Wybierz sytuację:
  - Porywają cię kosmici, nie zdążasz na klasówkę z matematyki.
  - Wygrywasz wycieczkę do Egiptu dla trzech osób.
  - Orientujesz się, że twój samochód zniknął z miejsca, w którym go zaparkowałeś.
  - Dostałeś pod choinkę wymarzonego psa.

Opowiedz o tym koledze w e-mailu:

DO:

TEMAT:

...a teraz argumenty do twierdzenia: POCZTA ELEKTRONICZNA JEST LEPSZA NIŻ TRADYCYJNA.

- 1 .....
- 2 .....
- 3 .....
- 4 .....

Kolejny przykład dotyczy omówienia zagadnienia od szczegółu do ogółu. Zastosowana została w nim zasada małych kroków, wg której uczniowie analizują tekst i badają motywy postępowania bohatera, by potem, we wstępnym przygotowaniu, ocenić go. Tak zaplanowana lekcja ukazuje poziom znajomości utworu, ale także poziom wnikliwości czytania tekstu i uwrażliwienie na szczegół. Taka konstrukcja sytuacji dydaktycznej pozwala uczniom skupić się na analizie danego przypadku. Zgromadzone przez nich argumenty będą dalekie od stanowiska sformułowanego na podstawie pierwszych wrażeń czytelniczych. Uczniowie bezwiednie osadzą je w tekście.

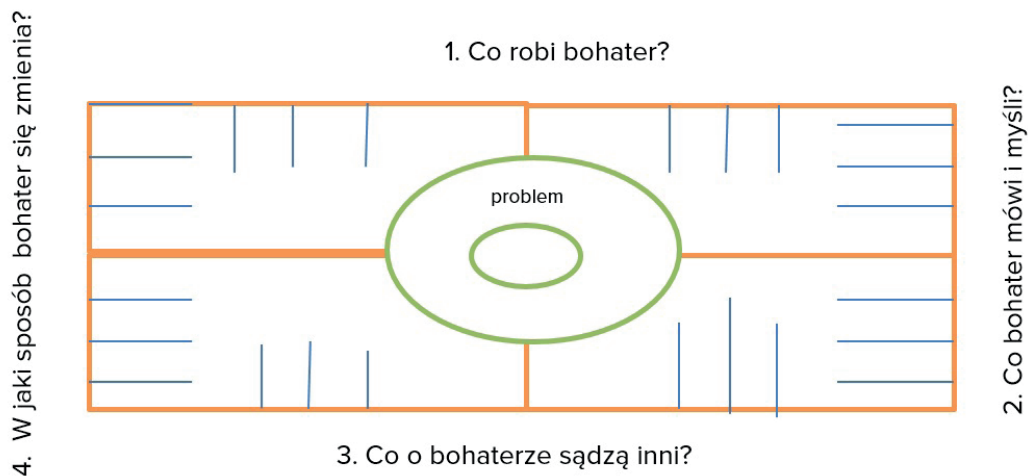

Temat: Raskolnikow miał wpływ na własne postępowanie, czy jego życiem rządził przypadek⁴⁵?

1. Analiza fragmentów tekstu (wykorzystanie podczas pracy otwartych zasobów edukacyjnych: www.wolnelektury.pl) oraz badanie etapów postępowania bohatera, np.:

- Raskolnikow dostrzegł, że zbrodniarze działali bez planu i popełniali podobne błędy – zbrodnie zostały wykryte, oni aresztowani,
- plan przygotowany w najdrobniejszych szczegółach – gwarancją sukcesu,
- bohater przypadkowo usłyszał, kiedy lichwiarka będzie sama w domu – wybór terminu zbrodni,
- przed popełnieniem zbrodni szukał siekiery, nie znalazł jej w domu – przypadkiem dostrzegł ją na podwórku,
- okazało się, że Alona nie była sama – zabił również jej siostrę,
- po dokonaniu zbrodni nie jest w stanie przeszukać mieszkania – zabiera tylko to, co ma pod ręką,
- nie zamknął drzwi do mieszkania Alony – o mało nie został złapany na miejscu zbrodni,
- po zbrodni popada w chorobę – po dojściu do siebie sam szuka kontaktu ze śledczym,
- wiara w rozum ludzki – może stanowić prawa rządzące światem,
- wiara w miłość – gwarancja odrodzenia wewnętrznego,
- upadek – droga do odkupienia.

2. Wykorzystanie karty pracy: *Diagram analizy postaci*⁴⁶

3. Wstępna ocena bohatera poparta przykładami, argumentami wynikającymi ze studium przypadku – okrągły stół.

4. Sąd literacki: określenie stanowiska, wskazanie argumentów, weryfikacja opinii.

Scenariusz zajęć doskonalących umiejętność formułowania argumentów, zajmowania stanowiska, dyskusowania – załącznik nr 4, s. 64

⁴⁵ Przykład zaproponowany przez trenerów APN

⁴⁶ Janus-Sitarz A. [red.] *Doskonalenie...*, s. 224

Lekcja 3

Temat: Projekt edukacyjny

PROJEKT EDUKACYJNY to jedna z najbardziej pożądaných metod rozwijania umiejętności uczniów. Integruje wiedzę z różnych dyscyplin. Jej istotą jest samodzielna praca młodzieży służąca realizacji określonego przedsięwzięcia, a w konsekwencji umożliwiająca funkcjonowanie we współczesnym świecie.

Metoda projektu wymaga od uczniów działania zespołowego. Ma na celu rozwiązanie konkretnego problemu. Może dotyczyć treści spoza podstawy programowej. *Projekty* mogą mieć charakter interdyscyplinarny.

Przykłady zastosowania: przedstawiają oryginalne pomysły wspomagające pracę *metodą projektu*⁴⁷. Innowacja dydaktyczna, dająca uczniom możliwość samorealizacji, rozwoju zainteresowań. Wspomaga proces uczenia się przez całe życie.

Jak zachęcić młodzież do pracy metodą projektu?	Jak uczeń widzi swój udział w projekcie?
<ul style="list-style-type: none"> Zaproponować młodzieży różne formy pracy i współpracy. Pozwolić uczniom samodzielnie organizować sobie czas pracy. Wspierać ucznia w jego planach. Motywować pozytywną oceną do dalszej pracy. Dbać o to, by uczeń sam tworzył projekt – od początku do końca. Zostawić uczniowi dowolność: temat, formy pracy, realizacja, sprawozdanie. 	<ul style="list-style-type: none"> Wykorzystanie swoich predyspozycji i umiejętności. Zostawienie po sobie śladu. Odnalezienie miejsca i roli w grupie. Poszerzenie zainteresowań i wiedzy. Poznanie bliżej swoich rówieśników. Sprawdzenie się w nowych sytuacjach; sprostanie wyzwaniom. Promowanie szkoły i siebie w środowisku.
Problemy nauczycieli	Problemy uczniów
<ul style="list-style-type: none"> Brak zaangażowania ze strony uczniów. Nieprzestrzeganie terminów wykonywania zadań. Brak wystarczających umiejętności posługiwania się TIK. Brak współpracy w grupie. Nadmiar obowiązków. 	<ul style="list-style-type: none"> Niezrozumienie tematu. Brak czasu z powodu nadmiaru zajęć. Trudności w dotarciu do materiałów. Nieznajomość nowoczesnych technologii. Konflikty w grupie dotyczące podziału zadań. Odkładanie realizacji zadań na ostatnią chwilę. Brak pomocy ze strony nauczyciela.
Jakie zagrożenia mogą zakłócić pracę nad realizacją projektu? (z punktu widzenia nauczyciela)	Jakie zagrożenia mogą zakłócić pracę nad realizacją projektu? (z punktu widzenia ucznia)
<ul style="list-style-type: none"> Zdarzenie losowe (choroba ucznia). Brak równomiernego rozłożenia zadań dla uczniów z uwzględnieniem ich możliwości i umiejętności. Nieprzestrzeganie harmonogramu pracy. Lekceważąca postawa uczniów wobec zadania. Niewystarczająca jakość argumentów mających odzwierciedlić temat projektu. 	<ul style="list-style-type: none"> Niechęć do pracy w zespole, do podejmowania aktywności. Brak motywacji. Nieumiejętność znalezienia materiałów, selekcji informacji. Brak systematyczności. Brak kreatywności, pomysłów na realizację projektu. Zbyt czasochłonne zadanie.

⁴⁷ Przykłady zaproponowane przez uczestników szkolenia APN – grupy WH05/PH02/OH03/CH04

Na czym powinna polegać rola nauczyciela - opiekuna grupy projektowej?

NAUCZYCIEL

I. Obserwuje i w miarę potrzeb nadzoruje pracę uczniów. II. Wspiera kreatywne pomysły i pozwala na wolny wybór. III. Docenia innowacyjność. IV. Zachęca do indywidualizmu. V. Docenia odmienne punkty widzenia, nie krytykuje. VI. Dopuszcza wielość rozwiązań. VII. Jest otwarty i elastyczny. VIII. Liczy się ze zdaniem i opinią uczniów.	I. Na gotowy pomysł i namocza go do realizacji w grupie. II. Dokładnie mówi co i jak zrobić. III. Nie toleruje odstępstw. IV. Dokładnie określa, jaki produkt chce uzyskać.

Ważne jest, aby nauczyciel był otwarty i elastyczny, a także doceniał indywidualizm uczniów.

Na czym powinna polegać rola nauczyciela - opiekuna grupy projektowej?

UCZEN

I. Daje nam wolność, pozwala na kreatywność, docenia nasze pomysły, wspiera. II. Służy pomocą i radą. III. Nie uważa, że to, co napisaliśmy jest najlepsze - jest elastyczny. IV. Motywuje nas do pracy. V. Traktuje nas jak partnerów.	I. Niczego od nas nie wymaga, nie presjonuje nas - dostarcza opisy materiału, instrukcje, pomysły. II. Instrukuje, jak po kolei wykonać nasze działania.

Ważne jest, aby uczeń był otwarty i elastyczny, a także doceniał indywidualizm nauczyciela.

OCENA PROJEKTU - UCZEN

- Czy temat projektu interesuje mnie?
- Czy poszerza moje horyzonty?
- Czy inne osoby w grupie się tak samo angażują?
- A czy wizualizacja jest dla mnie i dla innych atrakcyjna?
- Czy starczy mi czasu?
- Czy znajdę materiały potrzebne do wykonania projektu?

OCENA PROJEKTU - NAUCZYCIEL

- Originalność, pomysł, forma prezentacji, estetyka
- selekcja informacji, gromadzenie informacji
- przestrzeganie harmonogramu
- umiejętność pracy w zespole
- zainteresowanie tematem innych uczniów
- umiejętność wyciągania wniosków

Jak uczeń widzi swój udział w projekcie?	Jak zachęcić młodzież do pracy metodą projektu?
<p>Uczeń chce:</p> <ul style="list-style-type: none"> wykorzystać swoje predyspozycje, zostawić po sobie ślad, znaleźć swoje miejsce w grupie, poszerzyć swoje zainteresowania i wiedzę, poznać bliżej swoich rówieśników, sprawdzić się w nowych sytuacjach, stawiać czoła wyzwaniom, promować szkołę i siebie w środowisku. 	<ul style="list-style-type: none"> Zaproponować młodzieży różne formy pracy i współpracy. Pozwolić uczniowi zorganizować sobie czas pracy. Wspierać ucznia w czasie wykonywania zadania. Motywować do aktywnej pracy. Zostawić uczniowi dowolność w wyborze tematu, formy, realizacji itp.
Jak przeprowadzić publiczną prezentację projektu? (perspektywa nauczyciela)	Jak przeprowadzić publiczną prezentację projektu? (perspektywa ucznia)
<ul style="list-style-type: none"> Szerokie grono odbiorców. Edukacyjna/merytoryczna wartość prezentacji. Atrakcyjna – nowoczesna, przemyślana forma prezentacji. Różnorodność aktywności, wielopłaszczyznowość. Wnikliwość. Przygotowane i przećwiczone wystąpienia. Szkolny Dzień Projektów – miejsce, termin, zasady prezentacji, powołanie członków jury, zaproszenie uczniów, nauczycieli, rodziców; nagrody, np. umieszczenie projektu na stronie internetowej szkoły, publikacja w lokalnej prasie. 	<ul style="list-style-type: none"> Prezentacja na forum klasy – szybko, łatwo, bez komentarza, dla zaliczenia. Mało mówić. Czytanie wypracowanego tekstu. Krótki czas wystąpienia. Bez pytań dodatkowych. Nieskomplikowana forma prezentacji. Satysfakcja z pracy – ocena, oklaski.
Co może być tematem projektu? (nauczyciel)	Co może być tematem projektu? (uczeń)
<p>Zagadnienia związane z:</p> <ul style="list-style-type: none"> literaturą, historią, sztuką, teatrem, ekonomią, ochroną środowiska, ekologią, językiem obcym, ortografią, postaciami, np. literackimi, historycznymi, motywami literackimi, poetami, twórcami regionu, patronem szkoły, savoir-vivre. 	<p>Zagadnienia związane z:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyjazdem, wycieczką – architektura, kultura, obyczaje, język, miastami partnerskimi, aktywnością fizyczną, sportem, ochroną środowiska, dziedzinami artystycznymi, technologią informatyczną.

Przykłady tematów do realizacji metodą projektu

1. Księga przysłów i mądrości ludowych.
2. Frazeologizmy mitologiczne.
3. Życie na wsi – wczoraj i dziś na podstawie wybranych utworów literackich.
4. Podróże z Henrykiem Sienkiewiczem nie tylko literackie.
5. Czy potraficie być jak... chłopcy z Placu Broni?
6. Teatr od kuchni.
7. Europa oczami Adama Mickiewicza – wirtualna wędrówka do miejsc związanych z polskim wieszczem.
8. Moja miejscowość.
9. Kapliczki na Kurpiach.
10. Ślady walk narodowowyzwoleńczych na Kurpiowszczyźnie.
11. Historia szkoły w...
12. Przez żołądek do tradycji – książka kucharska najważniejszych świąt w (Polsce, Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych...).
13. Jak zmieniała się moda na przestrzeni wieków.
14. Czy teatr można zastąpić kinem?
15. Jak stworzyć interesującą stronę internetową szkoły?
16. Tworzymy ścieżkę ekologiczną.
17. Gimnazjaliści dla przedszkolaków – wiersze Jana Brzechwy – nagranie audiobooka.
18. Przedstawienie *Królowna Śnieżka w nowej odsłonie*.
19. Groteskowa wizja świata u Stanisława Mrożka, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego i Witolda Gombrowicza – czy nadal aktualna?
20. Jak media manipulują odbiorcą.
21. Jaką gazetę chciałby czytać nastolatek?
22. Kto zabił/ukradł... – gry kryminalne na bazie lektury.
23. Przewodnik turystyczny po miejscach znanych z lektur.
24. Theatrum mundi w różnych tekstach kultury.
25. Obraz Warszawy w literaturze i filmie.
26. Śladami Antoniego Malczewskiego – wycieczka na Powązki.
27. Śladami bohaterów *Kamieni na szaniec* – wycieczka.
28. Strona internetowa lub funpage poświęcona bohaterom wybranej lektury/postaciom historycznym.
29. Gazetka wydana w Weronie dzień po śmierci Julii i Romea.
30. Gra dydaktyczna na podstawie lektury...
31. Przygotowanie gazetki *Fakty afrykańskie* na podstawie lektury *W pustyni i w puszczy*.
32. Z legendą przez Polskę – legendy różnych regionów.
33. Graffiti – sztuka wyrażania siebie.
34. Po drugiej stronie kamery – nakręcenie filmu, reżyserowanie.

Lekcja 4

Temat: Elementy pomiaru dydaktycznego

Planowanie działań pomiarowych zaczynamy od:

- zapoznania się z wymaganiami zawartymi w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego* dla danego przedmiotu, etapów edukacyjnych,
- analizy zapisów zawartych w informatorze dotyczącym egzaminów zewnętrznych,
- poznania typów zadań sprawdzających opanowanie umiejętności złożonych – zadania zamknięte: wielokrotnego wyboru, na dobieranie, prawda – fałsz; zadania otwarte: zadania z luką, krótkiej odpowiedzi, które wymagają, np. uzasadnienia odpowiedzi kilkoma argumentami, wyjaśnienia sensu czyjejsz zacytowanej wypowiedzi, zinterpretowania elementów ukazanych na obrazie, plakacie, rysunku, zadania rozszerzonej odpowiedzi wymagającej np. napisania dłuższej wypowiedzi argumentacyjnej, interpretacji utworu,
- przygotowanie zadań (zamkniętych, otwartych, rozszerzonej odpowiedzi) sprawdzających umiejętności złożone,
- opracowanie metryczki zadania.

Charakterystyka zadania	
Etap edukacyjny	III
Przedmiot	Historia
Wymagania ogólne	Zapisujemy numerację i treść wymagania ogólnego z podstawy programowej
Wymagania szczegółowe	Zapisujemy numerację i treść wymagania szczegółowego z podstawy programowej
Typ zadania	np. zadanie zamknięte wielokrotnego wyboru
Materiał źródłowy	np. tekst literacki, tekst źródłowy, tabela, wykres
Punktacja	np. 0-1

Nowe zadania testowe sprawdzające rozumienie czytanego tekstu mogą dotyczyć na poziomie⁴⁸

znaczeń:	struktury:	komunikacji:
<ul style="list-style-type: none"> • wyszukiwania informacji złożonych • dostrzegania powiązań między informacjami • dostrzegania związków przyczynowo-skutkowych między zdarzeniami • odróżniania informacji ważnych od drugorzędnych • wnioskowania na podstawie przesłanek zawartych w tekście • określania tematu/głównego myśli/przesłania tekstu • dostrzegania relacji między częściami składowymi tekstu • określania stosunku autora do opisywanych zagadnień • zadawania pytań do tekstu • rozpoznawania znaczeń przenośnych wyrazów i konstrukcji wyrazowych 	<ul style="list-style-type: none"> • rozumienia funkcji środków językowych w tekście, w tym epitetu, porównania, przenośni • badania struktury tekstu • określania tezy tekstu i wskazywania argumentów • objaśniania funkcji wydzielonych fragmentów tekstu na tle całości • wyodrębniania części składowych utworu, określania powiązań między nimi 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznawania informacji i opinii • wyrażania stosunku do opinii autora (czytanie krytyczne)
<p>Przykład*: Kogo w przedstawieniu grał Krzysztof Kolberger? a. Konrada b. Senatora c. Mickiewicza d. Księdza Piotra Uzasadnij wybór, odwołując się do treści recenzji Dziadów cz. III Adama Mickiewicza.</p>	<p>Przykład: Wyrażenie <i>melodramatyczny melodramat</i> to: a. hiperbola b. oksymoron c. antonim d. synekdocha Jaką funkcję pełni ten środek stylistyczny w tekście G. Stachówny? Sformułuj główną tezę recenzji.</p>	<p>Przykład: Przepisz z tekstu G. Stachówny zdanie zawierające opinię na temat kobiet i określ, czy jest to opinia pozytywna, czy negatywna. Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do słownictwa użytego w zacytowanym zdaniu.</p>

⁴⁸ Kolorem został zaznaczony nowy rodzaj zadań, który pojawił się na egzaminach zewnętrznych w 2015 r.

W testach powinny znajdować się również zadania sprawdzające umiejętność pracy z tekstem. Mogą one dotyczyć:

- wyszukiwania słów (pojęć) kluczowych,
- transformacji tekstu, czyli różnych przekształceń jego struktury, opartych na zasadzie równoważności, służących m.in. dostosowaniu formy tekstu do zadanego celu, np. zmiana konwencji stylistycznej i pytanie o efekt takiego zabiegu czy przekształcenia składniowe podporządkowane różnym intencjom komunikacyjnym,
- formułowania pytań, na które odpowiedzią są kolejne zdania lub fragmenty tekstu,
- streszczenia,
- tworzenia planu tekstu.

Przykład zadania:

1. Sformułuj trzy pytania, na które w kolejnych akapitach odpowiada autor tekstu 1. Każde pytanie musi odnosić się do całego akapitu.
2. Napisz streszczenie logiczne tekstu... Twoja wypowiedź powinna liczyć około 40 słów.

Zadania testowe sprawdzające świadomość językową mogą dotyczyć:

- słownictwa, czyli znaczenia wyrazów i konstrukcji synonimicznych, wyrazów wieloznacznych, definiowania pojęć,
- słowotwórstwa, czyli analizowania budowy wyrazów pochodnych i sposobu ich tworzenia,
- składni w tekście, czyli budowy wypowiedzi, funkcji wyrazów w zdaniu (podmiotu, orzeczenia, dopełnienia, przydawki, okolicznika), związków składniowych między częściami zdania, budowy zdań złożonych, szyku wyrazów i wypowiedzi składniowych w wypowiedzeniu złożonym, transformacji opartych na równoważności konstrukcji językowych,
- funkcji tekstu,
- cech gatunkowych tekstu,
- zagadnień stylistycznych, czyli wartości stylistycznej środków językowych w tekstach tworzonych w różnych celach i w różnych sytuacjach komunikacyjnych, cech tekstów należących do poszczególnych stylów funkcjonalnych polszczyzny (popularnonaukowego, naukowego, publicystycznego, potocznego, urzędowego, artystycznego), zabiegów stylistycznych (archaizacja, dialektyzacja i kolokwializacja), różnicy pomiędzy tekstem ustnym a pisanym,
- inne umiejętności określone w podstawie programowej dla II, III, IV etapu edukacyjnego wskazane w części *Świadomość językowa*.

Przykład zadania:

- 1a. Wypisz z akapitu 2 przykłady wyrazów/wyrażeń środowiskowych lub wyrazów/wyrażeń potocznych i zamień je na wyrazy/wyrażenia neutralne.
- 1b. Wyjaśnij, czemu służy nagromadzenie wyrazów/wyrażeń środowiskowych oraz potocznych w tekście.

Przykłady zastosowania: kilka zadań sformułowanych⁴⁹ do tekstów źródłowych: Jan Kochanowski *Na lipę*, Jan M. Długosz *Sport w starożytnej Grecji*. Innowacja oświatowa polegająca na zmianie sposobu konstruowania zadań egzaminacyjnych w kontekście oceniania zewnętrznego.

Tekst 1

1. Bohaterem lirycznym utworu Jana Kochanowskiego *Na lipę* jest:
  - a. gość
  - b. lipa
  - c. poeta
  - d. pszczoły.

⁴⁹ Przykłady zaproponowane przez uczestników szkolenia APN – grupy WH05/PH02/OH03/CH04

2. Wskaż tezę uzasadnioną w wierszu:
- Człowiek zasypia pod lipą.
  - Lipa jest najpłodniejszym drzewem.
  - Człowiek odpoczywa na łonie natury.
  - Warto słuchać śpiewu ptaków.

3. Wybierz gatunek, który reprezentuje utwór Jana Kochanowskiego, i wskaż uzasadnienie wyboru spośród podanych. Zaznacz literę A albo B oraz numer 1, 2 albo 3. Utwór Jana Kochanowskiego jest:

A. fraszka	ponieważ	1. zawiera morał
B. bajka		2. jest utworem refleksyjno-filozoficznym
		3. bohaterami są zwierzęta

4. Oceń prawdziwość podanych zdań. Wybierz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F – jeśli jest fałszywe.

Osobą mówiącą w utworze jest Jan Kochanowski.	P	F
Utwór rozpoczyna się apostrofą.	P	F
W utworze występują rymy krzyżowe.	P	F

Tekst 2

1. Oceń prawdziwość podanych zdań. Wybierz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F – jeśli fałszywe.

Falanga uczyła Greków odpowiedzialności i obowiązkowości.	P	F
Pięściarstwo i rzut dyskiem kształtowały u Greków umiejętności przydatne przyszłemu żołnierzowi.	P	F

2. Słowo *falanga* to:

a. dyscyplina sportowa
b. forma szkolenia młodych obywateli
c. szyk bojowy piechoty greckiej

3. Oceń prawdziwość podanych zdań. Wybierz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F - jeśli fałszywe.

Każdy żołnierz był obowiązkowy i odpowiedzialny.	P	F
Wszystkie dyscypliny sportowe wspomagały szybką reakcję i obronę.	P	F
Pankration łączy trzy dyscypliny sportowe.	P	F

4. Zaznacz poprawną odpowiedź i uzasadnij ją:

Pankration jest dyscypliną połączoną z:	a. jazdą rowerem i rzutem kulą
	b. jeździectwem i wyścigami
	c. boksem i zapasami
	d. zapasami i szachami
Uzasadnienie:	

Do konstruowania testów nauczyciele mogą wykorzystać programy komputerowe, platformy edukacyjne przygotowane do diagnozowania wiedzy i umiejętności uczniów.

Lekcja 5

Temat: Ocenianie jako skuteczny sposób motywowania uczniów do nauki

OCENIANIE KSZTAŁTUJĄCE

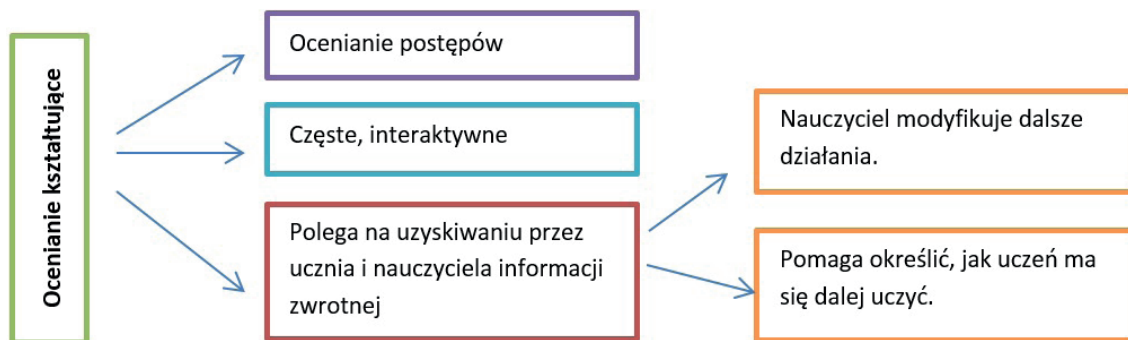
Rozporządzenie MEN dotyczące promowania, klasyfikowania i oceniania⁵⁰ określa, że wewnątrzszkolne ocenianie ma na celu:

- informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz postępach w tym zakresie,
- udzielanie uczniowi pomocy w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju,
- motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce, zachowaniu,
- dostarczanie rodzicom/prawnym opiekunom i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach w nauce, zachowaniu oraz specjalnych uzdolnieniach ucznia,
- umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.

We wstępie do *Podstawy programowej kształcenia ogólnego*⁵¹ do każdego przedmiotu czytamy: *Każdy uczeń jest oceniany na co dzień, w trakcie całego roku szkolnego przez swoich nauczycieli. Właściwie stosowana bieżąca ocena uzyskiwanych postępów pomaga uczniowi się uczyć, gdyż jest formą informacji zwrotnej przekazywanej mu przez nauczyciela. Powinna ona informować ucznia o tym, co zrobił dobrze, co i w jaki sposób powinien jeszcze poprawić oraz jak ma dalej pracować. Taka informacja zwrotna daje uczniom możliwość racjonalnego kształtowania własnej strategii uczenia się, a zatem także poczucie odpowiedzialności za swoje osiągnięcia. Ocenianie bieżące powinno być poprzedzone **przekazaniem uczniowi kryteriów oceniania, czyli informacji, co będzie podlegało ocenie i w jaki sposób ocenianie będzie prowadzone.***

Podstawa programowa formułuje również wymagania edukacyjne wobec uczniów kończących kolejne etapy kształcenia. Oznacza to: precyzyjne wymagania, większą autonomię dotyczącą doboru środków. Ocenianie w procesie nauczania służy określeniu:

- na jakim etapie zamierzonych celów są nauczyciele i ich uczniowie,
- dokąd powinni zmierzać: nauczyciel i uczeń,
- jakie działania będą najbardziej temu sprzyjać.

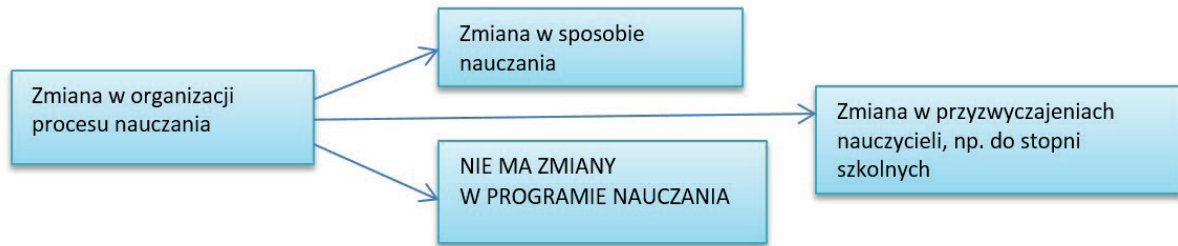
Jak wynika z powyższych zapisów, preferowanym i jednocześnie skutecznym sposobem motywowania do nauki i efektywnej realizacji wymagań edukacyjnych jest stosowanie w pracy z uczniami oceniania kształtującego (OK).

⁵⁰ Rozporządzenie MEN w sprawie promowania, klasyfikowania i oceniania z dnia 25 kwietnia 2013 r.

⁵¹ Rozporządzenie MEN w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego z dnia 23 grudnia 2008 r. z późn. zm. – tekst do wstępu autorstwa ministra Zbigniewa Marciniaka, s. 11-12

Planowanie wg OK:

- formułowanie celów w języku ucznia,
- określanie „nacobezu”,
- formułowanie pytań kluczowych,
- stosowanie metod i technik zadawania pytań, samooceny, oceny koleżeńskiej,
- redagowanie informacji zwrotnej.

Co to oznacza dla nauczyciela?

Przykłady zastosowania: sposoby formułowania celów w języku ucznia, „nacobezu” oraz informacji zwrotnej na zajęciach z przedmiotów humanistycznych⁵². Innowacja, której celem jest uzupełnienie dotychczasowego systemu oceniania o elementy sprzyjające uczeniu się i nauczaniu.

JĘZYK POLSKI

Temat lekcji: Jak wyglądała nauka w akademii Pana Kleksa?

Cele lekcji:	Cele sformułowane w języku ucznia:
<ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie uczniów z fragmentem książki <i>Akademii Pana Kleksa</i> • kształcenie umiejętności pracy z tekstem • doskonalenie umiejętności czytania ze zrozumieniem • kształcenie umiejętności porównywania, oceniania • kształcenie umiejętności układania planu dnia 	<ul style="list-style-type: none"> • przeczytasz fragment książki Jana Brzechwy • będziesz odpowiadał na pytania do tekstu • będziesz potrafił wyszukać informacje w tekście • dowiesz się, jak wyglądała nauka w akademii • ułożysz plan dnia w swojej szkole • porównasz, która szkoła bardziej podoba się uczniom

Co uczniowie będą potrafili po lekcji – „nacobezu”:

- opowiedzieć o nauce w Akademii Pana Kleksa,
- zredagować plan wydarzeń,
- porównać i ocenić swoją szkołę i szkołę Pana Kleksa.

Temat lekcji: Jak napisać podanie?

Cele lekcji:	Cele sformułowane w języku ucznia:
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnienie, czym jest podanie, w jakich sytuacjach pisze się taki tekst, do kogo jest skierowane • przypomnienie cech stylu urzędowego • zapoznanie z zasadami redagowania podania • kształcenie umiejętności uważnego słuchania, wyrażania swojego zdania 	<ul style="list-style-type: none"> • dowiesz się, co to jest podanie, kiedy i do kogo możesz je napisać • przypomnisz sobie i utrwalisz cechy stylu urzędowego • poznasz zasady redagowania podania, sam napiszesz podanie • wysłuchasz podań napisanych przez kolegów i spróbujesz je ocenić

⁵² Przykłady zaproponowane przez uczestników szkolenia APN – grupy OH02, RH04, OH03, CH04

Co uczniowie będą potrafili po lekcji – „nacobezu”:

- wyjaśnić, czym jest podanie, kiedy i do kogo się je pisze,
- wymienić cechy stylu urzędowego, zasady redagowania podania,
- napisać podanie.

Temat lekcji: Odmiana rzeczownika przez przypadki (kl. IV)

Cele lekcji:	Cele sformułowane w języku ucznia:
<ul style="list-style-type: none"> • utrwalenie wiadomości o rzeczowniku • zapoznanie z nazwami przypadków i ich pytaniami, zwrotami pomocniczymi • wprowadzenie terminu <i>deklinacja</i> • ćwiczenie odmiany rzeczownika • określanie przypadków użytych w zdaniu • uwrażliwianie na poprawność językową 	<ul style="list-style-type: none"> • utrwalisz sobie pojęcie rzeczownika • poznasz nazwy przypadków • nauczysz się odmieniać rzeczowniki przez przypadki • określisz przypadek rzeczownika w zdaniu • zwrócisz uwagę na poprawność językową

Co uczniowie będą potrafili – „nacobezu”:

- określić nazwy i pytania przypadków,
- odmieniać rzeczowniki przez przypadki,
- wskazać formę przypadku rzeczownika w zdaniu,

GRUPA RADONSKA RH04
TEMAT: Z WIZYTĄ NA OLIMPIE
CELE!
 1. POZNAM MIESZKAŃCÓW OLIMPU
 2. BĘDĘ UMIAŁ ROZPOZNAWAĆ CECHY MITU – OPowieści o BOGACH I BOHATERACH
 CO BĘDĘ ZWRACAŁ UWAGĘ:
 1. WYMIENISZ 5 MIESZKAŃCÓW OLIMPU
 2. BĘDZIESZ UMIAŁ OPowiedzieć, CZYM SIĘ ZAJMUJĄ
 3. WYMIENISZ (USKĄBESZ) 3 CECHY MITU NA PODSTAWIE MITU PT. „DEDAL I IKAR”
 4. PODASZ TYTUŁY ZNANYCH CI MITÓW
PyTANIE/PyTANIA KLUCZOWE!
 DLACZEGO POZNAJEMY MITY?
METODY/FORMY PRACY
 1. PREZENTACJA – WIRTUALNA WYCIECZKA DO GRECJI
 2. PRACA Z TEKSTEM / PRACA W GRUPACH
 3. DRAMA

MUZYKA

Temat lekcji: Zapoznanie z podstawowym krokiem poloneza

Cele lekcji:

- zapoznanie z charakterystyką tańca,
- zapoznanie z podstawowym krokiem poloneza,
- kształcenie umiejętności rytmicznych.

Cele sformułowane w języku ucznia:

- poznasz, skąd wywodzi się taniec – polonez,
- zapoznasz się z melodią tańca,
- nauczysz się podstawowego kroku poloneza wraz z trzema elementami choreograficznymi.

Co uczniowie będą potrafili po lekcji – „nacobezu”:

- rozpoznawać melodię poloneza,
- opowiedzieć historię tańca,
- wykonać podstawowy krok poloneza.

KL04/0403/
T: Zdobanie pojedyncze a zdanie złożone
Cele:
 - Rozpoznać oznaczenie w zdaniu
 - Odróżnić zdanie pojedyncze od złożonego, podając różnicę
 - Przekształcić zd. poj. na zd. zło. (i odwrotnie)
 - Wydzielić w zd. zło. zd. składowe i wskazać ich wzajemną zależność.
Kryteria:
 - Wskazać oznaczenie w zdaniu
 - rozpoznać zd. poj. i zd. złożone
 - Przekształcić zd. poj. na zd. złożone i odwrotnie
 - dzielić wypowiedzenia złożone na zdania składowe
 - wskazywać element łączący zd. składowe wypowiedzenia złożone
 - będziecie poprawnie budować zdania
 - Twoje wypowiedzenia będą bardziej zrozumiałe
 - Twoje wypowiedzenia będą poprawnie sformułowane
Przebieg zajęć:
 - opowiem o tym, jak powstał taniec polonez i jak się tańczy
 - pokażę wam, jak wygląda tańca polonez
 - nie macie problemu z oddzieleniem zdań składowych i wskazaniem spójników
 - jestem pewna, że wykorzystacie umiejętność przekształcania zdań pojedynczych w zdania złożone
 - przepracujcie swoje prace pisemne, zamówiły być mniej błędów
 - przygotujcie się na sprawdzian z dzisiejszej lekcji

JĘZYK ANGIELSKI

Temat lekcji: Sport – wprowadzenie nazw dyscyplin sportowych

Cele lekcji:	Cele sformułowane w języku ucznia:
<ul style="list-style-type: none"> wprowadzenie nazw dyscyplin sportowych w języku angielskim właściwe wymawianie nazw dyscyplin sportowych w języku angielskim rozpoznawanie nazw dyscyplin sportowych z nagrania 	<ul style="list-style-type: none"> nauczysz się nazw dyscyplin sportowych w języku angielskim będziesz potrafił prawidłowo wymówić poznane nazwy w języku angielskim będziesz mógł wskazać poznane nazwy w tekście

Co uczniowie będą potrafili po lekcji – „nacobezu”:

- rozpoznawać nazwy dyscyplin sportowych, które pojawiają się w telewizji, radiu, grach komputerowych,
- wymówić poprawnie poznane nazwy.

Język obcy„Opis wyglądu”

Kryteria oceniania:

- nazywanie wybranych części garderoby
  - nazywanie wybranych części ciała
  - pisanie czasowników: be/essere/sein.
- haben/have/avere, look/seem/bräuen/aussehen

Cele lekcji; co uczeń potrafi?

- x opisać wygląd osoby pokazanej na zdjęciu i podać własną opinię;
  - x poprawnie podać formy przeszłe czasowników be/essere/avoir/sein, look/seem/bräuen/aussehen;
  - x czytać ze zrozumieniem i na jego podstawie wskazać osobę;
  - x wyodrębnić i w porządku;
  - x wyciągnąć wnioski z przykładów;
- Cele sformułowane w jej języku:
- potrafię powiedzieć, jak wygląda dana osoba;
  - potrafię wyrazić krótką opinię na temat jej wyglądu;
  - rozumiem przeczytany tekst i na jego podstawie wskazać osoby;

INFORMACJA ZWROTNA

Informacje pozytywne: 😊

- potrafię powiedzieć, jak wygląda dana osoba;
- bardzo dobre radziła sobie z odmianą czasowników w czasie przeszłym;
- umiesz wyrazić opinię na temat wyglądu danej osoby;

Informacje negatywne korygujące:

- ;- Niestety słabo poradziła sobie z ~~tek~~ rozumieniem tekstu czytanego i na jego podstawie nie udało Ci się wskazać właściwej osoby;
- RADY:
- powtórz słownictwo związane z wyglądem;
  - napisz krótki opis koleżanki i koleżanki z klasy;

Gr. randomska RH04

T: Atrakcje turystyczne w Londynie

- Cel:
1. Potrafisz wymieniwać atrakcje turystyczne w Londynie
  2. Potrafisz podać podstawowe informacje dotyczące danego miejsca

Kryteria sukcesu:

1. Umiesz dopasować dane do opisu.
2. Uzupełniasz tekst podst. informacjami z podanego opisu filmu
3. Poprawnie wymawiasz nazwy różnych prezentowanych miejsc

Pyt. kluczowe

Które z poznanych miejsc chciałbyś zobaczyć w Londynie? Dlaczego?

Temat lekcji: *Describing places* – opis miejsc

Cele lekcji:

- zapoznanie uczniów z nowym słownictwem dotyczącym opisu domu i przymkami miejsca,
- poznanie gramatycznych zagadnień *there is/are*,
- stosowanie poznanego słownictwa w mowie.

Cele sformułowane w języku ucznia:

- poznasz nowe słownictwo związane z domem,
- będziesz umiał posługiwać się nowym słownictwem i gramatyką, będziesz umiał opisać swoje mieszkanie, dom,
- będziesz umiał rozpoznać nowe słownictwo w tekście lub ze słuchu.

Co uczniowie będą potrafili po lekcji – „nacobezu”:

- prawidłowo wymawiać i pisać nowo poznane wyrazy,
- wypowiedzieć się na temat swojego domu z użyciem poprawnych form gramatycznych.

GYBAZA

J: Przytulcie Brada Pitta - trykoczek do Londynu

Cele:

I. Będziesz umiał, wiadział/a:

- ~ jak zapytać się o drogę do Primark'u i trafić
- ~ jak poznać angielską dziewczynę/ chłopaka
- ~ jak odczytać mapę metra i dostać się do (muzeum Figur Woskowych i pałacu Prada Pitt'a)

Nacobezu

II Po lekcji będziesz umiał/a

- ~ wskazać po angielsku drogę do... używając skrótów(ów)
- ~ nawiązać kontakty towarzyskie
- ~ swobodnie rozmawiać z obcokrajowcami
- ~ praktycznie wykorzystać mapę (metra, miasta) i dojechać do celu
- ~ kupić bilety i wejściówki
- ~ zamówić hamburgusa w McDonald's

FEEDBACK

- + popracować słyszając [funkcje językowe] sławnych i zwrotów związanych ze wskazywaniem drogi
- umiesz nawiązać i podtrzymać rozmowę w języku angielskim
- nie będziesz chętny/głodny w Londynie i bez problemu dostaniesz się do muzeum

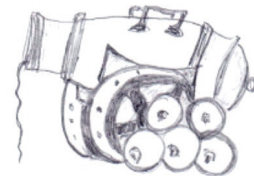
HISTORIA

Temat lekcji: Potop szwedzki – 1655-1660

Cele lekcji:	Cele sformułowane w języku ucznia:
<ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie z przyczynami wojny polsko-szwedzkiej • zapoznanie z przebiegiem działań zbrojnych • omówienie charakteru działań zbrojnych • przedstawienie postanowień pokoju w Oliwie • analizowanie tekstów źródłowych i historycznych • doskonalenie umiejętności pracy z mapą 	<ul style="list-style-type: none"> • dowiesz się, dlaczego Szwedzi zaatakowali Polskę • poznasz datę wojny polsko-szwedzkiej • dowiesz się, kto panował w Polsce i w Szwecji • dowiesz się, dlaczego w hymnie narodowym pojawia się postać Stefana Czarnieckiego • dowiesz się, jak wygląda walka podjazdowa • dowiesz się, jak zakończyła się wojna

Co uczniowie będą potrafili po lekcji – „nacobezu”:

- wymienić dwie przyczyny wybuchu wojny,
- wskazać na mapie Polskę i Szwecję,
- powiedzieć, kto panował w Polsce i w Szwecji,
- wymienić datę oraz postanowienia pokoju w Oliwie,
- powiedzieć, kim był Stefan Czarniecki i dlaczego jego nazwisko pojawia się w hymnie,
- omówić, na czym polega wojna podjazdowa.

Scenariusze zajęć prezentujące zastosowanie oceniania kształtującego – załączniki nr 5, 6, 7, s. 65, 66, 67

Lekcja 6

Temat: Zabawy i gry dydaktyczne

GRA DYDAKTYCZNA to celowo organizowana sytuacja, w której osoby uczące się współzawodniczą ze sobą, stosując określone reguły. Ze względu na pełnione funkcje gry dydaktyczne można podzielić na:

- informacyjne (wspomagają wprowadzenie nowych treści),
- utrwalające (mogą wystąpić w części końcowej lekcji lub na zajęciach powtórzeniowych),
- ćwiczeniowe (doskonalące umiejętności),
- inne.

Ta metoda pracy rozwija w uczniach emocjonalną sferę i zwiększa ich aktywność podczas zajęć. Młodzi kształcą umiejętność pracy w zespole. Rywalizacja jest tu czynnikiem motywującym graczy. Warto wykorzystywać gry dydaktyczne podczas organizowania procesu uczenia, ponieważ:

- uczą twórczego myślenia,
- rozwijają wyobraźnię,
- nadają sens wykonywanej pracy,
- aktywizują wszystkich uczniów,
- ułatwiają zapamiętywanie,
- rozwijają umiejętność kojarzenia i wnioskowania,
- pozwalają dostosować tempo pracy do możliwości ucznia,
- uczą respektowania przyjętych zasad.

Przykłady zastosowania: kilka propozycji gier dydaktycznych, które powstały spontanicznie podczas zajęć w Akademii Profesjonalnego Nauczyciela. Dotyczą one różnych treści: lektur, zagadnień z nauki o języku. **Innowacja metodyczna** podnosząca skuteczność doskonalenia umiejętności złożonych, rozwijająca kreatywność oraz modyfikująca organizację zajęć edukacyjnych.

KÓŁKO I KRZYŻYK⁵³

- dzielimy uczniów na dwie drużyny
- rozdajemy tekst (zagadnienia gramatyczne lub ortograficzne, lektura), do którego uczniowie tworzą, w ramach grupy, mapę mentalną
- z wykonanej mapy mentalnej mogą korzystać podczas gry (nie mogą mieć w tym czasie dostępu do tekstu źródłowego)
- każda grupa tworzy pytania zamknięte lub otwarte do tekstu/zagadnienia,
- drużyny wzajemnie zadają sobie pytania,
- przedstawiciel drużyny, która zdobędzie punkt, jak najszybciej zajmuje miejsce na jednym z dziewięciu krzesel – sam decyduje (bez podpowiedzi drużyny), które krzesło wybiera,
- osoba wytypowana do zajęcia miejsca na krzeselku nie ma prawa podpowiadać swojej drużynie,
- wygrywa ta drużyna, która „skreśli” trzy lub trzy .

NA OLIMPIE⁵⁴

Cele:

- sprawdzenie znajomości mitologii greckiej: imion, dziedzin i atrybutów bogów olimpijskich,
- doskonalenie umiejętności pracy w grupie.

Użytkownicy:

- uczniowie szkoły podstawowej, gimnazjum oraz wszyscy zainteresowani.

⁵³ Przykład zaproponowany przez uczestnika szkolenia APN – grupa SH01

⁵⁴ Przykład zaproponowany przez uczestników szkolenia APN – M. Banaszczak, D. Iwanowska, K. Stożek-Ziótkowska – grupa PH02 oraz B. Natowska, J. Gawłowska – grupa WH05

Instrukcja gry:

- pytania do gry przygotowują wyznaczeni przed lekcją uczniowie, którzy nie uczestniczą w grze,
- w grze biorą udział trzysobowe grupy, których przedstawiciele po rzucie kostką stawiają pionek na odpowiednim polu (zgodnie z liczbą oczek na kostce),
- pola niebieskie dotyczą imion, zielone dziedzin, a żółte atrybutów bogów,
- pola czerwone oznaczają utratę kolejki, natomiast białe – dodatkowy rzut kostką,
- udzielenie poprawnej odpowiedzi daje możliwość przesunięcia się o dodatkowe dwa pola do przodu,
- udzielenie błędnej odpowiedzi zmusza gracza do cofnięcia się o dwa pola,
- czarne pole oznacza, że grupa cofa się na pole *Start*,
- gracze, którzy jako pierwsi dotrą do mety, wygrywają i otrzymują certyfikat *Zdobywcy Olimpu*.

Dla urozmaicenia gry, można wprowadzić pole *Parnas*. Jeśli gracze na nie trafią, muszą udzielić poprawnej odpowiedzi w formie artystycznej – rysunek, drama, kalambury, piosenka, wiersz itp.

START		PARNAS				
						
					PARNAS	
PARNAS						
						META

DOMINO⁵⁵**Przeznaczenie i cel gry:**

- gra skierowana jest do uczniów szkoły podstawowej i ma na celu nauczenie i utrwalenie części mowy.

Opis gry:

- uczniowie otrzymują na starcie 20 punktów,
- grają grupy dwu- lub czteroosobowe,
- grę rozpoczyna grupa, która wyrzuci najwyższą liczbę oczek,
- każda z grup otrzymuje przygotowane wcześniej zestawy do gry – płytki domina,
- do leżącego na środku stołu elementu grupy dokładają kolejne, pasujące do niego,
- gra toczy się dotąd, aż wszystkie elementy zostaną wykorzystane,
- za każdy błędnie dopasowany element grupa traci 1 punkt,
- wygrywa ta drużyna, która zachowa największą liczbę punktów.

⁵⁵ Przykład zaproponowany przez uczestników szkolenia APN – R. Grabowska (Gostynin), R. Grabowska (Płock), M. Garstka, A. Krzemińska – grupa PH02

GRA SYMULACYJNA Na uczcie w Soplicowie

1. Uczniowie losują rolę uczestnika uczt
2. Uczniowie na podstawie wskazanego fragmentu tekstu przygotowują informacje o bohaterze.
3. Uczniowie decydują o wyborze miejsca przy stole (zgodnie z lekturą)
4. Każdy uczestnik uczt przedstawia się innym:
- kim jestem?, jak się nazywam?, dlaczego zajmuję takie miejsce przy stole?, jaka jest moja rola?, jak wyglądam?, co teraz będę jadł?

5. Omówienie gry.

PODKONORZYNA, PODKONORZANKI, BERNARDYN
TELEFNA, TADEUSZ, REJENT, SĘDZIA
ASESOR, HRECZECHA, HRECZE-
SZANKA, ZOSIA PODKONORZY

WH05 (Darek Sointa, Agnieszka Kozuchowska, Ela Żurawiecka, Izabela Saganowicz)

QUIZ – „LALKA” BOLESŁAWA PRUSA⁵⁶

Cel gry:

- sprawdzenie znajomości lektury *Lalka* B. Prusa oraz kształcenie umiejętności formułowania pytań do tekstu, selekcji informacji.

Użytkownicy:

- uczniowie szkoły ponadgimnazjalnej.

Opis gry:

- uczniowie pracują w sześciu grupach pięcioosobowych,
- przedstawiciel każdej grupy losuje przygotowane przez nauczyciela karty z hasłem, np.: Stanisław Wokulski, Izabela Łęcka, Ignacy Rzecki, drugoplanowi bohaterowie *Lalki*, miejsca akcji, ważne przedmioty, rzeczy w *Lalce*
- każda z grup, po wylosowaniu karty, redaguje pięć pytań związanych z wylosowanym hasłem,
- ułożone pytania zostają umieszczone w pudełku,
- każda grupa losuje pytania z pudełka i na nie odpowiada,
- za poprawną odpowiedź grupa otrzymuje 1 punkt,
- wygrywa ta grupa, która uzyska największą liczbę punktów.

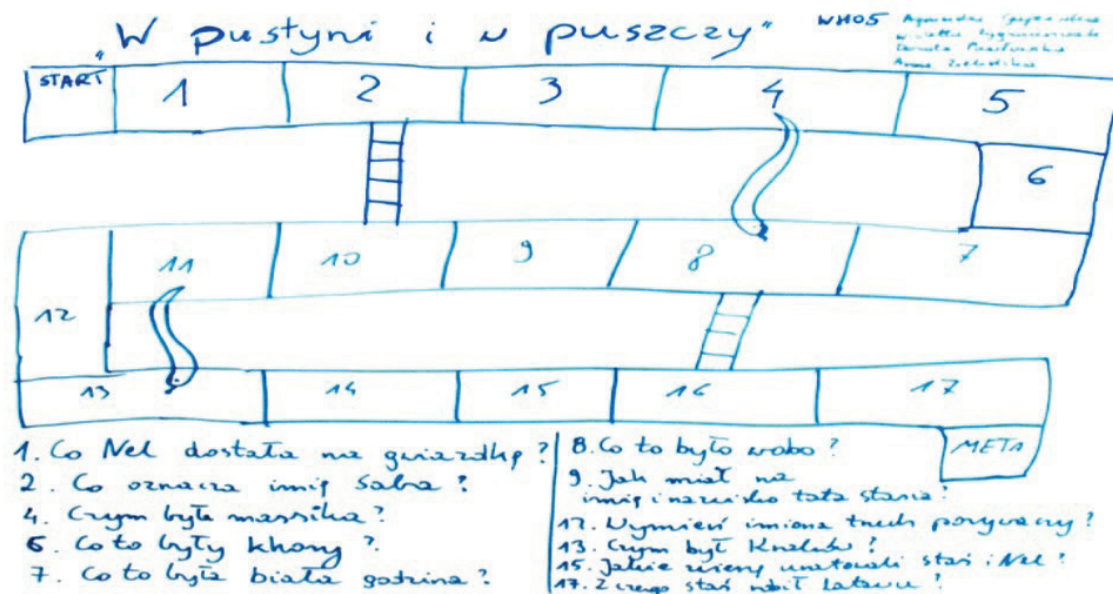
⁵⁶ Przykład zaproponowany przez uczestników szkolenia APN – E. Mazek-Rybak, I. Jasińska, M. Koziot, A. Nagajek – grupa WH05

„W PUSTYNI I W PUSZCZY” HENRYKA SIENKIEWICZA⁵⁷

Opis gry:

- przesuwasz się o liczbę wyrzuconych oczek na kostce,
- jeśli nie odpowiesz na pytanie, wracasz na wcześniej zajmowane pole,
- gdy poprawnie odpowiesz na pytanie, możesz skorzystać z drabiny,
- wąż „zjada Cię”, gdy nie znasz odpowiedzi na zadane pytanie,
- do mety docierasz po wyrzuceniu odpowiedniej liczby oczek.

⁵⁷ Przykład zaproponowany przez uczestników szkolenia APN – A. Gajewska, W. Zygmunciak, D. Pawłowska, A. Zielińska – grupa WH05

Lekcja 7

Temat: Preferencje sensoryczne

Preferencje sensoryczne to naturalne sposoby reagowania, zmysłowy odbiór informacji pochodzących z otoczenia. Możemy je uwrażliwiać i rozwijać. Żeby się z kimś dobrze porozumieć, należy starać się odpowiednio dopasować kanał przekazu sensorycznego. W każdej szkole są trzy grupy uczniów: wzrokowcy, słuchowcy, kinestetycy. Oznacza to, że będą oni indywidualnie reagować na bodźce ze świata zewnętrznego, na ilość i jakość informacji, ponieważ przyswajanie treści odbywa się za pomocą zmysłów: wzroku, słuchu, dotyku, zapachu, węchu. Świadomość istnienia uczniów o różnych preferencjach pozwala zaplanować nauczycielowi czynności, metody i formy pracy zgodne z preferowanym przez uczniów systemem. **Wzrokowcy** lubią wykresy, tabele, uczą się poprzez patrzenie, obserwację, pokaz, czyli odpowiednimi metodami pracy – proponowanymi czynnościami – będą: wykorzystanie kolorów, podkreślanie, mnemotechniki, wizualizacja, prezentacje multimedialne, wykorzystanie modeli. **Słuchowcy** słuchają siebie i innych, prowadzą dialog, wolno czytają, głośno myślą, wołają powtarzać na głos. Tej grupie uczniów możemy zaproponować pracę z wykorzystaniem nagrań, głośnego czytania, powtarzania na głos, tworzenia mnemotechnik słuchowych (wierszyków), filmu. Natomiast **kinestetycy** preferują podczas nauki ruch, emocje, wartką akcję, zapach, często gestykują. Oznacza to, że chętnie będą układać fragmenty w logiczną całość, odgrywać role, eksperymentować, rysować mapy mentalne, linie czasu.

Uczeń, przetwarzając dane z otaczającej go rzeczywistości, preferuje podświadomie jeden, dwa, rzadziej trzy kanały sensoryczne. W 90% uczniowie zapamiętują to, w czym sami uczestniczą. Działanie i przeżywanie powinno być podstawowym elementem projektowania sytuacji dydaktycznych. Warto dobierać metody pracy tak, by „trafić” do uczniów o różnych zdolnościach percepcyjnych, czyli planować działania polisensoryczne.

Przykłady zastosowania: prezentowane ćwiczenia⁵⁸ mogą być wykorzystywane zarówno na lekcjach języka polskiego, jak i podczas zajęć wyrównawczych, polecane do wykonania jako praca domowa, czy przygotowanie do czytania ze zrozumieniem dłuższych tekstów. **Szczególnie przydatne będą w pracy z dziećmi młodszymi w klasie czwartej.** Decyzja o momencie wykorzystania ćwiczeń należy do nauczyciela, który najlepiej orientuje się w problemach poszczególnych uczniów. Proponowane ćwiczenia wprowadzają ciekawe sposoby projektowania jednostki lekcyjnej zorientowanej na indywidualne możliwości i preferencje ucznia.

I. Wróżka – koncentracja uwagi

1. Przeczytaj uważnie informacje z ramki, a następnie pokoloruj gwiazdki.

Wróżka uniosła różdżkę i z nieba zaczęły spadać kolorowe gwiazdki w następującej kolejności: złota, czerwona, zielona, niebieska, a potem trzy pomarańczowe.

2. Przeczytaj informację z ramki i zapisz pod gwiazdkami, w co się zmieniły.

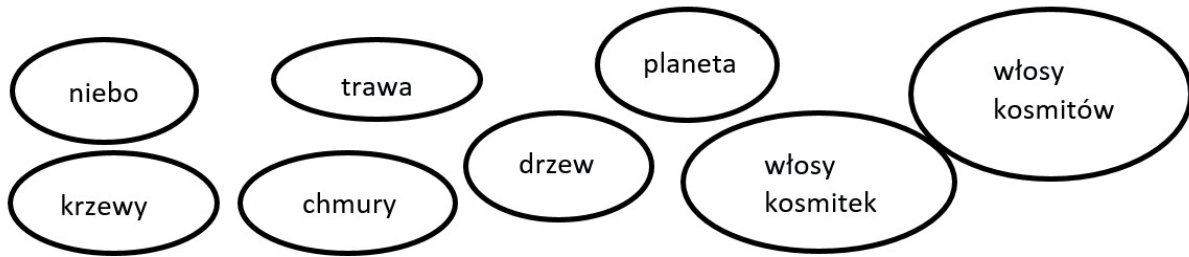
Złota gwiazdka zmieniła się w karetkę a pomarańczowe w piękne koniki.
Z czerwonej gwiazdki powstał wspaniały pałac, z zielonej – ogród,
a niebieska stała się rzeką.

⁵⁸ Przykład zaproponowany przez A. Kruszyńską, trenera APN

II. Na obcej planecie

Przeczytaj relacje z lądowania Ziemiaków na planecie X15. Zapamiętaj wszystkie kolory. Zakryj tekst kartką i pokoloruj kółka ze słowami na właściwe kolory. Sprawdź, czy się nie pomyliłeś.

Planeta X15 z daleka wyglądała jak różowa kulka. Kiedy wylądowaliśmy, zaskoczyło nas, że rosną tam, jak u nas, trawa, drzewa i krzewy, ale nie są zielone, a właśnie różowe. Za to niebo nad planetą jest soczyście zielone, a chmurki na nim mają wszystkie kolory tęczy. Dla nas, Ziemiaków, wygląda to trochę zbyt pstrokato i męczy oczy. Mieszkańcy planety X15 okazali się przyjaźni. Rozpoznali w nas swoich braci z kosmosu. Nie różnią się od nas wiele: mają jak my głowy, ręce i nogi, tylko kolory włosów są dla nas zaskakujące, bowiem mężczyźni mają włosy niebieskie, a kobiety – pomarańczowe.

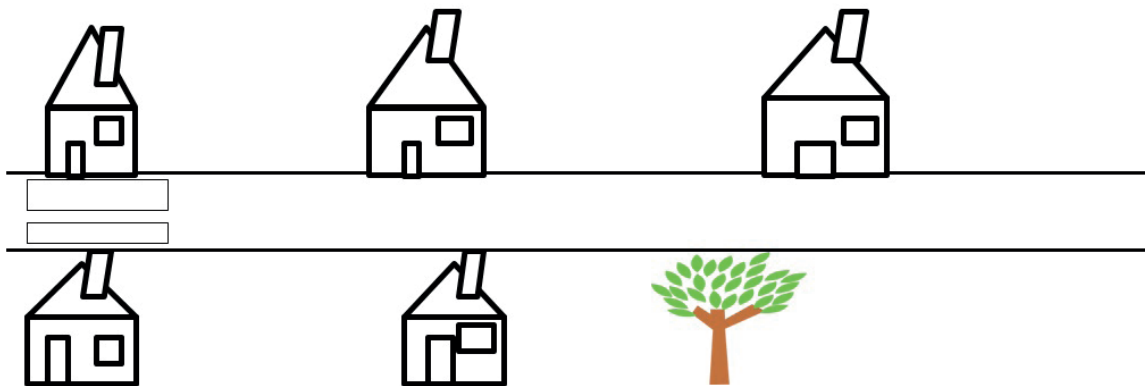
III. Sąsiedzi

Przeczytaj informację w ramce i zapisz przy domkach imiona dzieci, które w nich mieszkają.

Julka i Tomek mieszkają po obu stronach przejścia dla pieszych. Julka jest sąsiadką Eli, która ma kotka. Obok Tomka mieszka Paweł, a widok z okna na drzewo znajdujące się po drugiej stronie ulicy ma Iwona.

3. Przeczytaj informację w ramce, a potem wg niej pokoloruj rysunek.

Wszystkie domy mają czerwone dachy i brązowe kominy, tylko na domu Tomka komin jest czarny. Trzy sąsiadki mają zielone drzwi. Tata chłopca mieszkającego naprzeciwko Julki pomalował drzwi na niebiesko. W domu stojącym przy drzewie drzwi są brązowe.

4. Imiona dzieci mieszkających w sąsiedztwie zapisz w kolejności alfabetycznej. Pamiętaj o pisowni wielką literą. Do każdego z imion dopisz w drugiej kolumnie taką formę imienia, jaka jest zapisana w szkolnym dzienniku, np. Jola – Jolanta.

Tu wpisz imiona w kolejności alfabetycznej	Tu wpisz takie formy imion, jakie są zapisane w szkolnym dzienniku

IV. Pizza – części mowy: rzeczownik, przymiotnik, czasownik

Masz ochotę coś zjeść. Skomponuj swoją pizzę. W oznaczonych miejscach zapisz, co się na niej znajdzie (te słowa to rzeczowniki). Jaka ma być (te słowa to przymiotniki) i co trzeba zrobić, by powstała pizza (te słowa to czasowniki). Możesz korzystać ze słówek w ramce.

Pomocnicza ramka:

- pieczarki, ser, sos, szynka, kukurydza, ananas, oliwki, kurczak, salami...
- mała, średnia, duża, puszysta, cienka...
- ułożyć, podać, połączyć, pokroić, upiec, zagnieść, zjeść...

V. Znaki przestankowe i pisownia wielką literą

Kolorowym długopisem zaznacz przecinki i kropki oraz wielkie litery.

mieszkamy w małej nadmorskiej miejscowości która nazywa się stegna w czasie wakacji przyjeżdża tu wielu turystów ponieważ mogą dobrze wypocząć opalać się na plaży kąpać w morzu i jeść smaczne świeże ryby nie tylko latem bałtyk jest atrakcyjny także zimą wiele osób przybywa nad polskie morze aby wdychać tak ważny dla organizmu jod morze które jest bogactwem polski pozwala rozwijać się takim miastom jak gdańsk gdynia i sopot zarówno handel jak i turystyka zyskują na bliskości morza przez które można wyprawić się do skandynawii i oglądać norweskie fiordy

Starannie przepisz tekst, uwzględniając wielkie litery, przecinki i kropki.

Scenariusze zajęć zawierających ćwiczenia uaktywniające preferencje sensoryczne uczniów – załączniki 8, 9, 10, 11, 12, s. 68, 69, 70, 71, 72

Lekcja 8

Temat: W sieci humanistów APN

Nauczyciele dyskutujący lub pomagający sobie w rozwiązywaniu sytuacji dydaktycznych, planowaniu zajęć, tworzą grupę, dla której ważne jest dobro ucznia. Często wymieniają się poglądami podczas spotkań towarzyskich, przy okazji szkoleń. Warto w dzisiejszych czasach prowadzić „dydaktyczne” dyskusje w wirtualnym świecie. Komunikując się z innymi, korzystamy z portali społecznościowych. Nie odczuwamy wielkich oporów przed tym, żeby komuś na jakiś temat udzielić wyjaśnień. Podobnie możemy działać na rzecz naszych uczniów. Grupa nauczycieli pokrewnych przedmiotów, dyskutujących, zastanawiających się nad tym, jak powinna wyglądać lekcja, jak pracować z uczniem o określonych trudnościach edukacyjnych, może stworzyć tzw. sieć. Daje to możliwość wymiany doświadczeń z osobami rozumiejącymi problemy, z którymi się borykamy.

Przykłady zastosowania: inicjatywy podjęte przez uczestników szkolenia i zrelacjonowane na platformie APN. Innowacyjny, oryginalny sposób kontaktu, stwarzający możliwość samodoskonalenia i dzielenia się doświadczeniem z innymi.

1. **Narodowe czytanie** – nauczyciele APN włączyli się w ogólnopolską akcję zainicjowaną przez prezydenta Bronisława Komorowskiego. Po Adamie Mickiewiczu, Aleksandrze Fredrze wspólnie czytali Henryka Sienkiewicza. Uczestnicy sieci humanistycznej skorzystali z okazji, by na nowo wraz z uczniami przeżyć zapierające dech w piersiach przygody Sienkiewiczowskich bohaterów⁵⁹.

Użytkownik Grażyna Majkowska napisał/a 2014-09-21 20:17:24

Witajcie koleżanki!

Ja również z opóźnieniem, ale z radością dzielę się informacją o Narodowym Czytaniu. Nasze czytanie odbywało się w czasie lekcji języka polskiego, ale za to w czasie przerw szkolnych słuchaliśmy muzyki – ścieżki dźwiękowych z filmowych adaptacji "Trylogii". Wspólnie z uczniami przygotowaliśmy kącik czytelniczy zasobów szkolnej biblioteki w temacie: Sienkiewicz i "Trylogia", gazetkę poświęconą nobliście oraz prezentację multimedialną. Zadebiutowaliśmy w temacie Narodowego Czytania, więc mam nadzieję, że w kolejnych latach będzie jeszcze ciekawiej. Bardzo podobają mi się Wasze pomysły, drogie koleżanki!

Pozdrawiam, Grażyna M.

Użytkownik Ewelina Małgorzata Kamińska napisał/a 2014-09-21 19:38:11

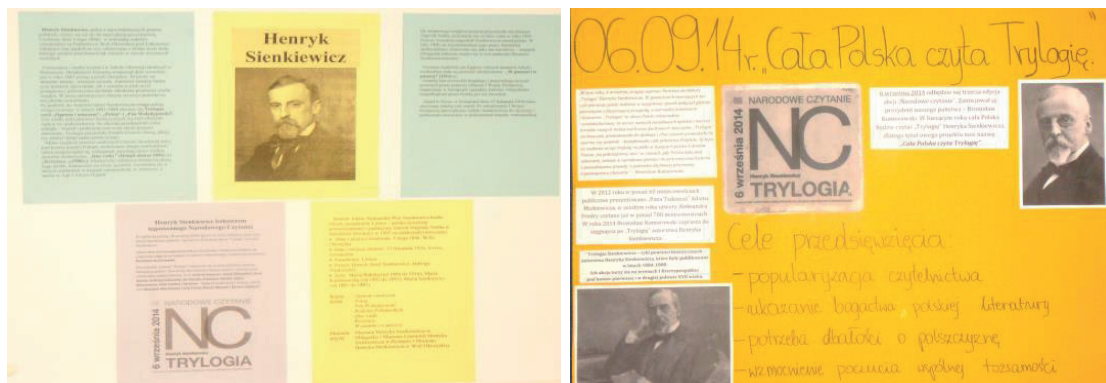
Trochę z opóźnieniem, ale i ja podzielę się swoimi doświadczeniami.

Nieskromnie się pochwałę, że z mojej inicjatywy nasza szkoła już trzeci raz włączyła się w Narodowe Czytanie. Miłą niespodzianką było dla nas to, że otrzymaliśmy pamiątkową pieczętkę z Kancelarii Prezydenta RP - kurier dostarczył ją na dwie minuty przed rozpoczęciem akcji :-). (Warto więc zgłosić działania na stronie prezydent.pl.) W tym roku zaprosiliśmy do szkoły gości, którzy pięknie przeczytali fragmenty Trylogii. Czytanie poprzedziła krótka prezentacja multimedialna dot. życia i twórczości Sienkiewicza, uczniowie wykonali gazetkę i zaprezentowali zasoby szkolnej biblioteki - wystawili książki Sienkiewicza jak i o nim. Spotkanie zwińczyło chóralne odczytanie fragmentu książki. Każdy uczestnik akcji otrzymał pamiątkową pieczętkę w przyniesionym egzemplarzu Trylogii.

Postaram się następnym razem załączyć prezentację.

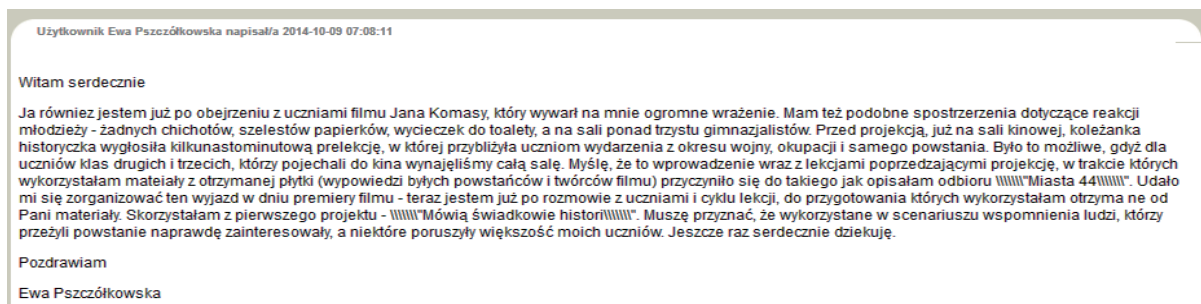
Pozdrawiam

E. Kamińska

⁵⁹ Przykłady realizacji ogólnopolskiej akcji umieszczone na platformie edukacyjnej APN przez p. Beatę Jamę w ramach sieci współpracy

2. **Film *Miasto 44*, reż. Jan Komasa** – w sieci nauczyciele dzielili się wrażeniami po obejrzeniu dzieła Jana Komasy oraz opisywali, w jaki sposób przygotowywali młodzież do odbioru filmu.

3. **Konkurs *Uczę z pasją*** – przedsięwzięcie to było kierowane do uczestników szkolenia zorganizowanego w ramach Akademii Profesjonalnego Nauczyciela. Konkurs stanowił ważny element działalności sieci wymiany doświadczeń. Dał możliwość upowszechnienia efektów pracy nauczycieli uczących z pasją. Nauczyciele, którzy zdecydowali się wziąć w nim udział, zaprezentowali innowacyjne rozwiązania dydaktyczne z wykorzystaniem doświadczeń wyniesionych z udziału w projekcie.

I miejsce – Anna Kantorczyk – Szkoła Podstawowa nr 96 im. Ireny Kosmowskiej w Warszawie⁶⁰

1. Za siedmioma górami, za siedzioma lasami... – słówko o baśniach.
2. Zagrajmy z Lemem! Sprawdzian ze znajomości lektury *Bajki Robotów*.
3. Podsumowanie i utrwalenie wiadomości dotyczących poznanych mitów.

II miejsce – Elwira Jankowska – Szkoła Podstawowa im. gen. Józefa Dwernickiego w Rudzie Wolińskiej⁶¹

1. Wykorzystanie TIK w nauczaniu języka polskiego.

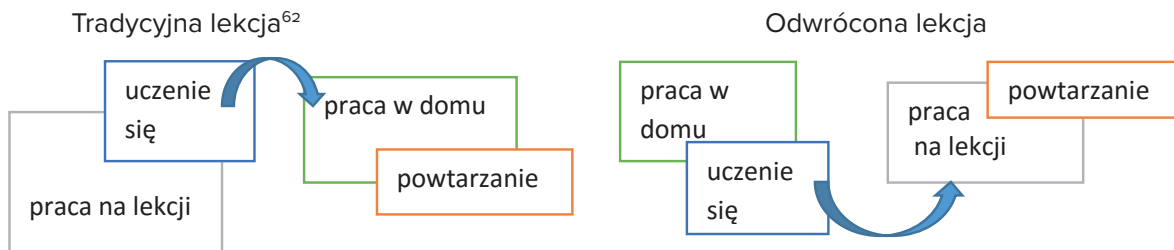
⁶⁰ Sprawozdania opisujące działania wykonane w ramach konkursu na stronie www.apn.mscdn.pl/aplikacja/index.php w zakładce *Konkurs Uczę z pasją*

⁶¹ Tamże

Lekcja 9

Temat: TIK w pracy nauczyciela humanisty

Proces uczenia się nie wymaga od ucznia dużej aktywności – może on uczyć się, czytając książkę, oglądając film. Dużo uwagi i skupienia trzeba poświęcić etapowi zapamiętania. Żeby zapamiętać, nie wystarczy przyswoić sobie wiedzę, należy ją ciągle powtarzać. **Odwrócona lekcja** to metoda, która polega na zamianie kolejności form uczenia się. Nauczyciel przygotowuje wcześniej, np. wykład w formie multimedialnej, natomiast uczniowie zapoznają się z nim w domu w odpowiednim dla siebie czasie i tempie uczenia się. Stosując metodę odwróconej lekcji, oszczędzamy czas, który często poświęcamy na to, by uczniowie przeczytali dany fragment tekstu w klasie. Gdy zrobią to w domu, na lekcji mogą ćwiczyć przykłady, pracować w grupie – wykorzystując samodzielnie zdobyte wiadomości, a tym samym powtarzają i utrwalają je. Lekcja staje się przestrzenią, w której jest czas na wyjaśnienie wątpliwości, sprawdzenie, czy temat został zrozumiany.

Planowanie wg odwróconej lekcji:

- przemyśl, czego uczeń powinien nauczyć się podczas zajęć,
- ustal cele, zakres materiału, temat,
- poszukaj filmów, prezentacji itp., które posłużą uczniom do samodzielnej nauki,
- przygotuj też kilka materiałów samodzielnie,
- zaplanuj ćwiczenia, które pozwolą wykorzystać zdobyte przez uczniów wiadomości.

Przykłady zastosowania: opisywane propozycje odwołują się do zasobów Internetu lub biblioteki szkolnej. Tam uczeń będzie zdobywał niezbędne wiadomości. Przetwarzają sposób wykorzystania innowacji technologicznej w procesie samodzielnego docierania do wiedzy.

JĘZYK POLSKI

O tekstach kultury...⁶³

1. Podane adresy stron internetowych zawierają obrazy, które nawiązują do dzieła Leonarda da Vinci *Mona Lisa* (ćwiczenie przygotowuje uczniów do rozmowy o kulturze niskiej, wysokiej, popularnej i związkami między nimi, przenikaniem się ich):
  - http://static4.rockmetalshop.pl/po_pl_trampoline-NEW-AGE-MONA-LISA-BLACK-o81M-L-154434_2.jpg
  - https://kultkultury.files.wordpress.com/2013/03/mona-lisa_o_1100902.jpg

Zinterpretuj obrazy, wykorzystując myślenie obrazami. Uzupełnij tabelę:

Co wiesz na pewno?	Czego się domyślasz?	Czego jeszcze chcesz się dowiedzieć?

2. Wykorzystując zasoby Internetu, zapoznaj się z obrazem Tycjana *Apollo i Marsjasz*. Zinterpretuj dzieło, uzupełniając kartę pracy *Czytanie języka dzieła malarskiego*. Następnie przeczytaj kilkakrotnie utwór Zbigniewa Herberta *Apollo i Marsjasz* dostępny na www.wolnelektury.pl

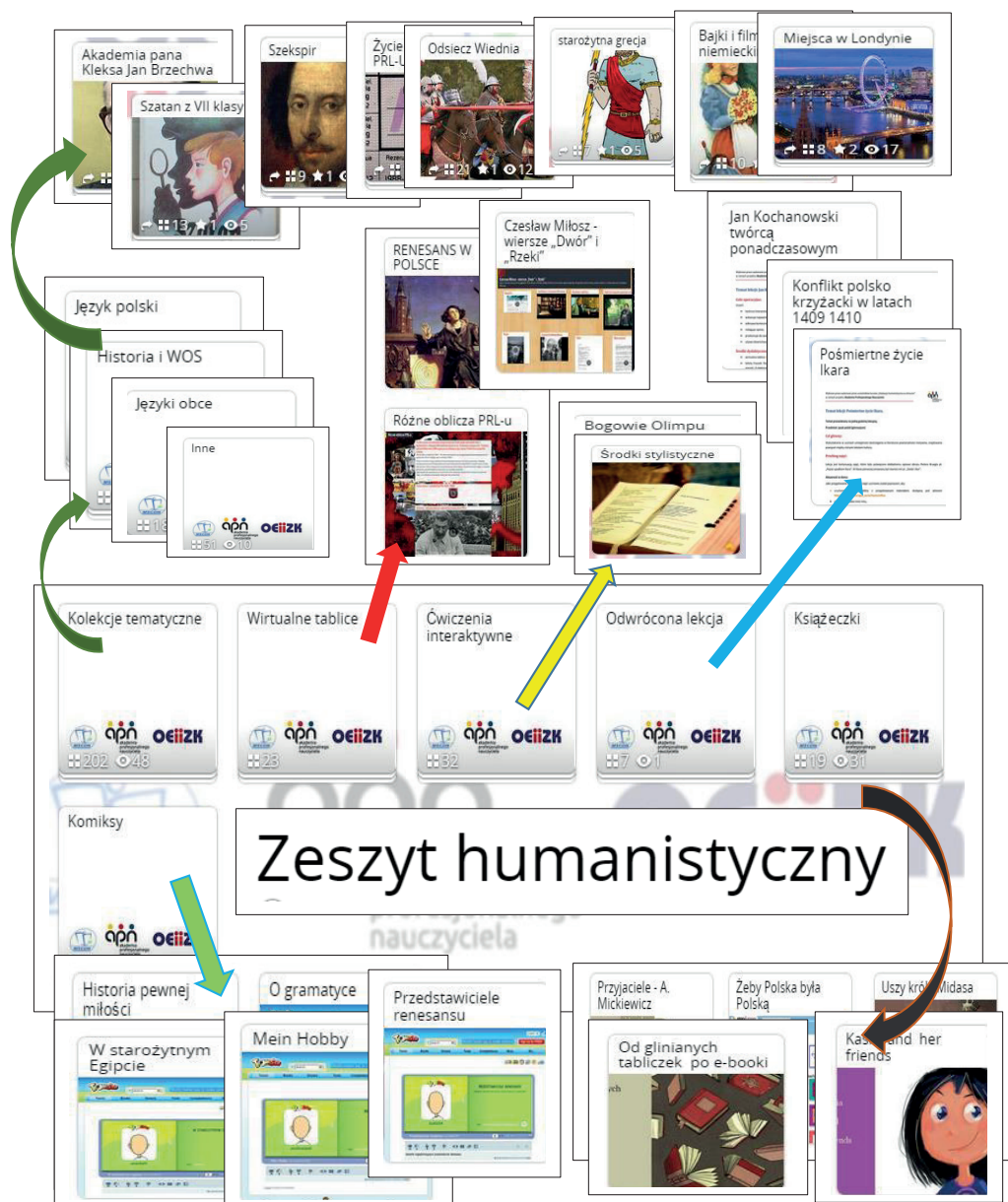
Scenariusze zajęć z wykorzystaniem odwróconej lekcji w załącznikach nr 13, 14, s. 73, 76

⁶² B. Kowalczyk, *Zmień zasady gry – odwróć lekcję!*, www.ceo.org.pl

⁶³ Przykład zaproponowany przez trenerów APN

Nauczyciele mają możliwość wykorzystania nie tylko zasobów Internetu, ale również narzędzi Web 2.0, które są pomocne podczas przygotowywania multimedialnych materiałów. Praca np. w **chmurze** na co dzień zwiększa motywację uczniów do uczenia się, a przede wszystkim uatrakcyjnia przebieg procesu dydaktycznego.

Przykłady zastosowania: innowacja metodyczna polegająca na zmianie sposobu nauczania, planowania lekcji poprzez zastosowanie w edukacji humanistycznej nowych technik przekazu i egzekwowania wiedzy.

Prezentowany wirtualny *Zeszyt humanistyczny*, zawierający propozycje lekcji z wykorzystaniem TIK przygotowane przez uczestników szkolenia APN, dostępny jest pod adresem:

http://www.pearltrees.com/apn_humanisci/nauczycieli-humanistycznych/id1434143

ZAŁĄCZNIKI

Innowacyjne projekty, scenariusze zajęć uwzględniające wykorzystanie metod, strategii, technik poznanych podczas zajęć w Akademii Profesjonalnego Nauczyciela.

Załącznik nr 1

PROJEKT ZAJĘĆ UKAZUJĄCY SYTUACJĘ EDUKACYJNĄ SPRZYJAJĄCĄ DOSKONALENIU UMIEJĘTNOŚCI CZYTANIA KRYTYCZNO-TWÓRCZEGO Z PROPOZYCJĄ ĆWICZEŃ DO PRACY Z TEKSTEM

Temat: Nieoczekiwane możliwości języka – J.A. Morsztyn *Niestatek*⁶⁴

Liczba godzin: 2

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe	
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	III etap. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • samodzielnie dociera do informacji, • stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych. 	IV etap Czytanie i słuchanie. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi wyjaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości. Świadomość językowa. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • analizuje i definiuje, • dostrzega związki języka z obrazem świata (R).
II. Analiza i interpretacja tekstów kultury	Wstępne rozpoznanie. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje problematykę utworu, • przedstawia najistotniejsze treści w takim porządku, w jakim występują one w tekście. Analiza. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje funkcję użytych w utworze środków stylistycznych. Interpretacja. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia propozycję odczytania konkretnego tekstu i uzasadnia ją. Wartości i wartościowanie. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury podstawowe, ponadczasowe, zagadnienia egzystencjalne, np. miłość, przyjaźń. 	Wstępne rozpoznanie. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • określa problematykę utworu. Analiza. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega w czytanych utworach cechy charakterystyczne określonej epoki, • rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera (sytuacja liryczna). Interpretacja. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (wyznaczniki kompozycji, słowa kluczowe), • odczytuje treści alegoryczne i symboliczne utworu. Wartości i wartościowanie. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega związek języka z wartościami, (...) jest źródłem poznania wartości – miłość.
III. Tworzenie wypowiedzi	Mówienie i pisanie. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • uczestniczy w dyskusji, uzasadnia własne zdanie, przyjmuje poglądy innych lub polemizuje z nimi. 	Mówienie i pisanie. Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • tworzy spójne wypowiedzi ustne o charakterze argumentacyjnym, • uczestniczy w dyskusji.

⁶⁴ Przykład zaproponowany przez trenerów APN

Metody i formy pracy: drama, problemowa, ćwiczeń redakcyjnych, praca z tekstem kultury, praca w grupach.

Niezbędnik nauczyciela i uczniów: karty pracy, teksty literackie, słownik terminów literackich, stoliki ustawione w podkowę.

Przebieg zajęć:

1. Zadaj pytania do tekstu.
2. Wypełnij diagram określeniami charakteryzującymi kobietę opisywaną w utworze i wyjaśnij, czemu służy takie zestawienie.

3. Od czego zależy wizerunek kobiety? Wypisz odpowiednie cytaty i uzasadnij ich wybór.

Cechy ..... Cechy .....

Uzasadnienie .....

Cytat ..... Cytat .....

Uzasadnienie .....

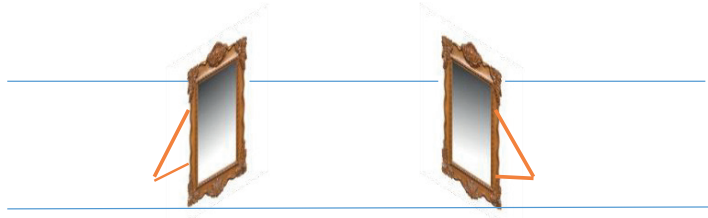
4. Zainscenizuj zachowanie/pokaż gestem, mimiką jedną z twarzy kobiety – bohaterki utworu J. A. Morsztyna *Niestatek*.
5. Za pomocą jakich środków stylistycznych poeta osiągnął efekt/prezentowany wizerunek kobiety?

Cytat	Środek stylistyczny	Funkcja

6. Wypisz słowa, do których porównywane są przymioty kobiety wg wzoru:

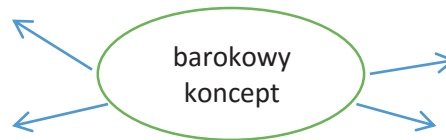
Przymioty kobiety	Określenia przymiotów	Wyjaśnienia połączenia
oczy	ogień	blask, ciepło, żywioł, radość; pali, ogrzewa

7. Na podstawie podanego schematu określ zasadę kompozycyjną utworu.

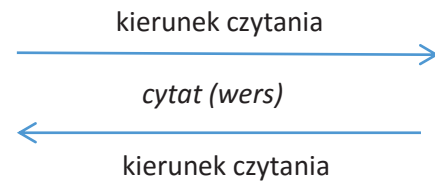
Zasada kompozycyjna polega na .....

8. Poszukaj odpowiedzi na pytania:
- Dlaczego autor pisze w ten sposób?
  - Czy można powiedzieć, kim jest?
9. Odpowiedz na pytania:
- Jak możemy dalej rozwinąć myśl autora?
  - Jakie inne sytuacje mogą wpisać się w ten pomysł na wiersz?
  - Wymyśl zakończenie do sytuacji lirycznej ukazanej w wierszu.
10. Uzupełnij diagram:

Praca w domu:

Odszukaj w bibliotece fraszkę *Raki* Jana Kochanowskiego oraz przeanalizuj schemat obrazujący zasadę odczytania tekstu. Uzasadnij, na czym polegają nieoczekiwane możliwości języka oraz czy sposób kompozycji tekstu ma wpływ na jego interpretację.

Ewaluacja: Nauczyłem się... Muszę popracować nad...

Załącznik nr 2

SCENARIUSZ ZAJĘĆ DOSKONALĄCYCH UMIEJĘTNOŚĆ CZYTANIA TEKSTU IKONICZNEGO, LITERACKIEGO

Temat: Gra z konwencją

Liczba godzin: 2

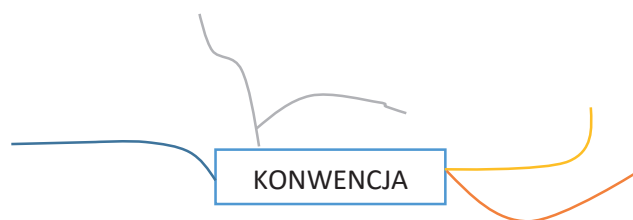
Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe – IV etap
I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji	<p>Czytanie i słuchanie. Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • odczytuje sens całego tekstu, • czyta utwory stanowiące konteksty dla tekstów kultury omawianych w szkole (R). <p>Świadomość językowa. Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje i definiuje.
II. Analiza i interpretacja tekstów kultury	<p>Wstępne rozpoznanie. Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa problematykę utworu, • rozpoznaje konwencję literacką. <p>Analiza. Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega w czytanych utworach cechy określonej epoki, • dostrzega przemiany konwencji i praktykę ich łączenia (R), • rozpoznaje aluzje literackie i symbole kulturowe (...), a także znaki tradycji, • rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera, • porównuje utwory literackie lub ich fragmenty. <p>Interpretacja. Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu, • odczytuje treści alegoryczne i symboliczne utworu.

Metody i formy pracy: problemowa, *Drzewo rodu słowa*, praca z tekstem kultury, praca w grupach.

Niezbędnik nauczyciela i uczniów: karty pracy, zestaw multimedialny, dostęp do Internetu, słownik języka polskiego.

Przebieg zajęć:

1. Mapa skojarzeń.
2. Diagram strategii *Drzewo rodu słowa* (patrz lekcja 1).
3. Podział klasy na grupy oraz praca z kartą pracy *Czytanie tekstów kultury – język dzieła malarskiego*:
  - *Portret małżonków Arnolfinich* Jan van Eyck 1434 r.⁶⁵,
  - *Portret małżonków Arnolfinich* A. Pękalski 2003 r.⁶⁶,
  - *Zaślubiny Arnolfinich*⁶⁷.

⁶⁵ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/33/Van_Eyck_-_Arnolfini_Portrait.jpg/240px-Van_Eyck_-_Arnolfini_Portrait.jpg

⁶⁶ <http://digart.img.digart.pl/data/img/vol6/1/28/miniaturki400/66424.jpg>

⁶⁷ https://encrypted-tbn3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRI-Xn9eoH4qnCuNEPTjL_xLFNzKbYSHZ7X53AYJ9TzIvk1qDiF

4. Każda z grup uzupełnia tabelę.

Opis/elementy dzieła	Obraz 1	Obraz 2	Obraz 3
Epoka			
Kompozycja			
Kolorystyka			
Wygląd postaci			
Charakterystyczne przedmioty			
Symbole i ich znaczenie			

Prezentacja prac grup.

Wniosek: Gra z konwencją polega na .....

5. Mając na uwadze treść *Trenów* Jana Kochanowskiego i sposób przedstawienia przez poetę Urszulki, wyjaśnij, na czym polegała gra z konwencją.

Cytat	Interpretacja	Konwencja/gra z konwencją
<i>Jako oliwka mała pod wysokim sadem/Idzie z ziemi ku górze macierzyńskim szlakiem</i>		
<i>Wielkieś mi uczyniła pustki w domu moim,/Moja droga Orszulo, (...)</i>		
<i>Jedną maluczką duszą tak wiele ubyło (...)</i>		
<i>Orszulo moja wdzięczna, gdzieś mi się podziała?</i>		

6. Przeczytaj bajkę Ignacego Krasickiego *Jagnię i wilcy* oraz bajkę Zbigniewa Herberta *Wilk i owieczka*. Omów sposób gry z konwencją.

Bajka	Co mówią bohaterowie?	Interpretacja postaw/cechy charakteru
Ignacy Krasicki		
Zbigniew Herbert		

Załącznik nr 3

SCENARIUSZ LEKCJI JĘZYKA POLSKIEGO – ETAP EDUKACYJNY: III LUB IV

Temat: *Ogrodnik* Czesława Miłosza, czyli wiersz o...⁶⁸

Liczba godzin: 1

Cele lekcji:

1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

Uczeń:

- odbiera komunikaty pisane, mówione oraz zawarte w obrazie,
- rozpoznaje intencje wypowiedzi (aprobatę, dezaprobatę, negację, prowokację),
- korzysta ze słownika języka polskiego i słownika frazeologicznego.

2. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

Uczeń:

- opisuje odczucia, które budzi w nim dzieło,
- rozpoznaje problematykę utworu,
- charakteryzuje postać mówiącą w utworze,
- omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu (tytułu, motto),
- przedstawia propozycję odczytania tekstu kultury i uzasadnia ją,
- omawia na podstawie utworu podstawowe, ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne: miłość, śmierć, cierpienie, wiara religijna.

3. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń:

- tworzy spójne wypowiedzi ustne w formie opisu dzieła sztuki, wypowiedzi o charakterze argumentacyjnym,
- uczestniczy w dyskusji, uzasadnia własne zdanie, przyjmuje poglądy innych lub polemizuje z nimi.

Metody nauczania:

metoda analogii; praca z tekstem metodą hermeneutyczną – zadawanie pytań o całościowy sens utworu lub znaczenie poszczególnych jego elementów; dyskusja.

Środki dydaktyczne:

reprodukcja dzieła plastycznego, tekst literacki, słownik frazeologiczny.

Przebieg lekcji:

1. Część wprowadzająca: Nauczyciel przedstawia reprodukcję pt. *Grzech pierworodny* Hugona van der Goes. Uczniowie interpretują scenę. Ochotnicy przypominają biblijny opis popełnienia przez pierwszych rodziców grzechu pierworodnego i jego konsekwencji dla człowieka. Tworzą listę związków frazeologicznych z wyrazem *raj* i sprawdzają ich znaczenia w słowniku.
2. Część główna: Głośna lektura wiersza Czesława Miłosza *Ogrodnik*. Uczniowie tworzą listę

⁶⁸ Autorki: Monika Baraniak, Ewa Gürtler-Wójcik, Anna Łupińska – grupa WH02

pytań do tekstu, odnoszących się do jego treści i formy. Nauczyciel zapisuje je na tablicy i prosi, by każdy wybrał sobie jedno z pytań, jako – jego zdaniem – najbardziej trafne uzupełnienie tematu lekcji. Następnie dzieli klasę na pięć grup i przydziela każdej z nich do analizy jeden z elementów świata przedstawionego w wierszu: Bóg, szatan, człowiek, Ziemia, świat.

Uczniowie po ponownym przeczytaniu tekstu dyskutują w grupach na omawiany temat i zapisują wnioski na samoprzylepnych kartkach. Następnie liderzy zespołów przyklejają kartki z cechami poszczególnych elementów świata przedstawionego wiersza na reprodukcji obrazu lub pod nią. Uczniowie jeszcze raz odczytują listę pytań postawionych na początku lekcji i analizują je pod względem trafności. Pod kierunkiem nauczyciela odpowiadają na najbardziej nurtujące kwestie, podsumowując interpretację utworu.

3. Część podsumowująca.

Nauczyciel zadaje pytanie: Czy zgadzasz się z wizją świata przedstawioną w wierszu *Ogrodnik* Czesława Miłosza? Ochotnicy odpowiadając ustnie, uzasadniają swoje zdanie.

Zadanie domowe:

W kontekście wiersza *Ogrodnik* Czesława Miłosza pisemnie dokończ jedno z poniższych zdań:

- Dla mnie najpełniej człowieczeństwo wyraża się....
- Jestem człowiekiem, gdy...

Hugo van der Goes, *Grzech pierworodny*, za: Wikipedia

Załącznik nr 4

JĘZYK POLSKI

Temat: Czy losy Romea i Julii mogły potoczyć się inaczej?⁶⁹

Liczba godzin: 2

Cele:

Uczeń:

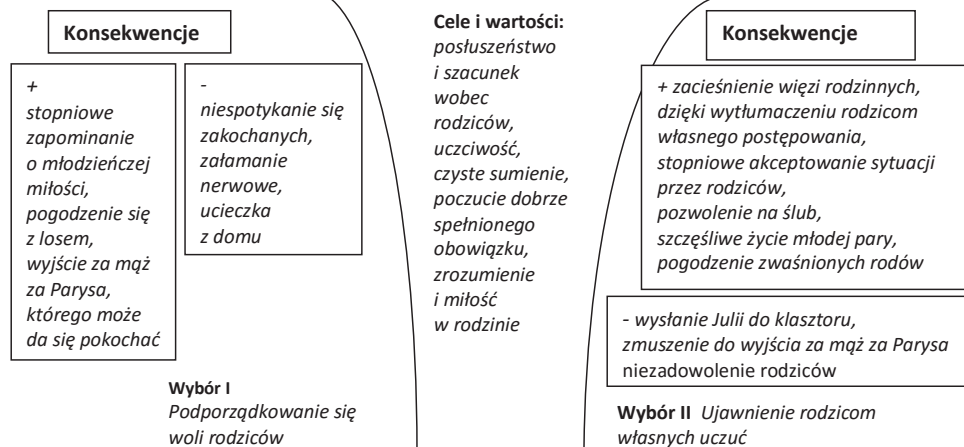
- uczy się podejmować dojrzałe decyzje,
- logicznie myśli,
- analizuje sytuację i wyciąga wnioski,
- dyskutuje,
- redaguje krótką wypowiedź pisemną.

Niezbędnik nauczyciela i uczniów: pojemnik wraz z karteczkami z pytaniami sprawdzającymi znajomość lektury, plansza z *drzewkiem decyzyjnym*, słownik wyrazów bliskoznacznych.

Przebieg zajęć:

1. Sprawdzenie/przypomnienie znajomości treści lektury poprzez losowanie z pojemnika pytań. Każdy uczeń głośno czyta i odpowiada na wylosowane pytanie.
2. Rozmowa o uczuciach, jakie w nas budzą losy głównych bohaterów dramatu (żał, empatia, współczucie, rozczarowanie itp.). Praca ze słownikiem wyrazów bliskoznacznych.
3. Postawienie pytania: Czy losy Romea i Julii musiały być tak tragiczne? Czy mogły potoczyć się inaczej? Czy bohaterowie nie mieli innego wyboru?
4. Drzewko decyzyjne (prezentacja argumentów i wynikających z ich przyjęcia konsekwencji).

Wnioski: nie warto podejmować nieprzemyślanych, pochopnych decyzji, bo mogą negatywnie zaważyć na całym naszym życiu; trzeba się uspokoić, opanować emocje i rozważyć wszystkie możliwe konsekwencje, zanim wybierzemy to, co dla nas najlepsze; należy zwierzać się rodzicom, szukać u nich rad i wskazówek, bo oni najlepiej mogą nam pomóc, ponieważ nas kochają i zależy im na nas.

Co mogą zrobić zakochani Romeo i Julia, skoro pochodzą z wrogich sobie rodów? (sytuacja wymagająca podjęcia decyzji).

Praca w domu:

Opracuj poradnik dla nieszczęśliwie zakochanych.

⁶⁹ Autorka: M. II – grupa OH01

Załącznik nr 5

Temat: Pierwsze kroki ku interpretacji utworu *Mały Książę* Antoine'a de Saint-Exupéry'ego (III etap edukacyjny – gimnazjum)⁷⁰

Cele w języku nauczyciela:

Uczeń:

- zna treść lektury,
- wymienia bohaterów, wskazuje elementy świata przedstawionego w utworze,
- układa plan wydarzeń,
- tworzy słowniczek sentencji zawartych w tekście literackim.

Cele w języku ucznia:

- po dzisiejszej lekcji będziesz potrafił w ciekawy sposób opowiedzieć o wydarzeniach opisanych w lekturze, posiłkując się planem wydarzeń i *mapą myśli*.

Pytanie kluczowe:

W jaki sposób został zaprezentowany świat w lekturze *Mały Książę*?

„Nacobezu”:

Po lekcji będziesz umiał:

- opowiedzieć treść lektury i zredagować plan wydarzeń,
- opisać czas i miejsce akcji w utworze,
- wymienić bohaterów.

Przebieg lekcji:

1. Przedstawienie celów lekcji w języku ucznia.
2. Zapisanie na tablicy pytania kluczowego.
3. Zapisanie „nacobezu”.
4. Swobodne wypowiedzi uczniów dotyczące pytania kluczowego.
5. Tworzenie planu wydarzeń lektury metodą *burzy mózgów*. Zapisanie na tablicy najciekawszych pomysłów i uzupełnienie przez uczniów polecenia w karcie pracy.
6. Opowiedzenie treści lektury na podstawie ułożonego planu wydarzeń:
  - a. W trakcie opowiadania uczniowie uzupełniają schemat *mapy myśli* związanej z lekturą,
  - b. Karta pracy może być uzupełniana przez uczniów w trakcie kolejnych zajęć związanych z lekturą.
7. Podsumowanie – uczniowie podkreślają kolorami stopień opanowania wiadomości i umiejętności zapisanych w postaci „nacobezu”:
  - kolor zielony – nie mam problemu,
  - żółty – nie do końca wiem i rozumiem, potrzebuję wyjaśnienia,
  - czerwony – nie wiem, nie umiem, nie rozumiem.
8. Wyjaśnienie niezrozumiałych treści – informacja zwrotna dla nauczyciela (np. w formie pytań i wniosków).
9. Praca domowa:
  - a. dla wszystkich:
    - W egzemplarzu lektury zaznacz fragmenty, które będą odpowiedzią na pytanie: Kogo *Mały Książę* spotkał na swojej drodze?
  - b. dla chętnych:
    - Opracuj katalog złotych myśli zawartych w lekturze *Mały Książę*.

⁷⁰ Autorki: Marzena Wyjadłowska, Janina Piekut, Justyna Kaliszewska, Justyna Sobotko – grupa CH01

Załącznik nr 6

Temat lekcji: Ewolucja bohatera w polskiej literaturze romantycznej⁷¹

Cele lekcji dla nauczyciela:

Uczeń potrafi:

- podać cechy bohatera romantycznego,
- wskazać różnice między bohaterami,
- definiować pojęcia: wallenrodyzm, prometeizm, mesjanizm, winkelriedyzm, ewolucja.

Cele lekcji dla ucznia:

- po dzisiejszych zajęciach utrwalisz sobie cechy bohatera romantycznego,
- będziesz potrafił wskazać różnice między bohaterami.

Pytanie kluczowe:

Jak zmienia się polski bohater romantyczny?

„Nacobezu”:

Po lekcji będziesz umiał:

- wymienić polskich bohaterów romantycznych,
- określić typ bohatera romantycznego,
- wskazać różnice między bohaterami.

Przebieg lekcji:

1. Przypomnienie poszczególnych typów bohaterów w literaturze polskiej:
  - Konrad Wallenrod
  - Gustaw/Konrad
  - Jacek Soplica
  - Kordian
  - Hrabia Henryk
2. Zebranie w tabeli podobieństw i różnic:

Bohater	Cechy indywidualne	Cechy wspólne

3. Wnioski

Odpowiedz na pytanie: Od czego zależy zmiana/co wpływa na zmianę w postawie bohatera romantycznego?

Praca domowa:

Napisz tekst, odpowiednio argumentując: Czy wydarzenia historyczne wpływają na kreację bohatera romantycznego? Uzasadnij swoją wypowiedź.

⁷¹ Autorki: Justyna Cieślak, Beata Kosińska, Katarzyna Lebkowska, Wioleta Nadratowska, Barbara Zaborowska – grupa CH01

Załącznik nr 7

Temat: Gdzie jest wykonawca? – różne rodzaje podmiotu w zdaniach⁷²

dla nauczyciela:

Uczeń:

- wie, jak może być wyrażony podmiot,
- rozumie, że typ podmiotu jest związany z konstrukcją zdania,
- potrafi posługiwać się różnymi strukturami językowymi z wykorzystaniem różnych rodzajów podmiotów.

Cele dla ucznia:

- po dzisiejszej lekcji będziesz wiedział, że podmiot to część zdania, która może być różnie wyrażana (przez różne wyrazy, w różnych formach).

Pytanie kluczowe:

Jak znaleźć podmiot w zdaniu?

„Nacobezu”:

Po lekcji będziesz umiał:

- nazywać i odróżniać rodzaje podmiotów,
- wyjaśnić, czym są podmioty,
- zbudować zdania z różnymi rodzajami podmiotów.

Przebieg lekcji:

1. Podział na grupy, przekazanie ćwiczeń zawierających różne rodzaje podmiotów.
2. Polecenie dla uczniów: podkreśl wykonawców czynności w zdaniu.
3. Praca wspólna: dyskusja na temat rozpoznanych podmiotów; analiza gramatyczna wyrazów będących podmiotami; szukanie odpowiedzi na pytania, np. dlaczego nie jest to rzeczownik w mianowniku. Uczeń – sekretarz zapisuje wnioski z analizy zdań na tablicy, np. nie zawsze podmiot jest rzeczownikiem w mianowniku.
4. Stworzenie tabeli różnych rodzajów podmiotów:

Jaki to podmiot?	Forma orzeczenia	Część mowy, którą wyrażony jest podmiot	Inne przykłady
	orzeczenie w l mn.		
	orzeczenie wskazujące na brak czegoś, ubywanie, przybywanie		
		przymiotnik, liczebnik, zaimek	
			rzeczownik wskazujący na zbiorowość

5. Polecenie podsumowujące pracę na lekcji: Utwórzcie zdania, używając różnych rodzajów podmiotów – możecie zaglądać do ćwiczeń.
6. Głośne omówienie wyników pracy.
7. Przekazanie informacji zwrotnej: co uczniowie zrobili dobrze, co i jak poprawić.
8. Informacja zwrotna dla nauczyciela.
Wypełnij:
  - rodzaj podmiotów: .....
  - umiem: .....
  - nie umiem: .....
  - muszę poprawić: .....

⁷² Autorki: Justyna Cieślak, Beata Kosińska, Katarzyna Łebkowska, Wioleta Nadratowska, Barbara Zaborowska – grupa CH01

Załącznik nr 8

Temat: Porządkujemy części zdania⁷³

Liczba godzin: 1/2

Cele:

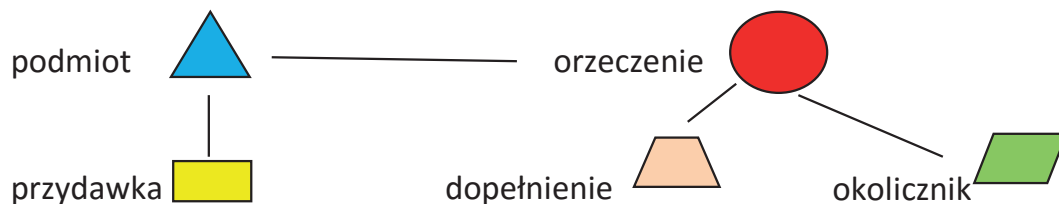
Uczeń:

- utrwała schemat zdania pojedynczego,
- pracuje polisensorycznie.

Niezbędnik nauczyciela i uczniów: schematy zdań pojedynczych z figurami geometrycznymi, wycięte figury geometryczne na magnesach, kreda.

Przebieg zajęć:

1. Nauczyciel przypomina części zdania: podmiot, orzeczenie, przydawka, dopełnienie, i zapisuje je wspólnie z uczniami na tablicy.
2. Uczniowie przypominają pytania do poszczególnych części zdania.
3. Nauczyciel zawiesza na tablicy schemat, gdzie każdej części zdania przyporządkowana jest figura geometryczna. Schemat dotyczy zdania zawierającego wszystkie części zdania; może być to kartka lub figury na magnesach, np.

4. Każdy uczeń otrzymuje na kartce schemat z naklejonymi grubymi – tak, żeby wyczuł pod palcami – figurami geometrycznymi ułożonymi wg powyższego schematu. Uczniowie zamykają oczy i palcami wyczuwają schemat.
5. Uczniowie otrzymują w kopertach powycinane figury geometryczne i zdanie – na każdą ławkę zestaw, np. *Mała dziewczynka poszła szybko do szkoły. Wysoki chłopiec czytał wieczorem książkę.* Zadaniem grup jest przedstawić zdania w postaci schematu geometrycznego. Uczniowie w ramach oceny koleżeńskiej sprawdzają prace, korzystając z pomocy nauczyciela.
6. Nauczyciel dzieli uczniów na pięć grup: podmioty, orzeczenia, przydawki, okoliczniki, dopełnienia. Zasłania schemat. Zapisuje na tablicy zdanie: *Moja mama zrobiła rano zakupy.* Uczniowie kredą na podłodze rysują figury geometryczne wg wcześniej poznanego schematu.

Pytania do uczniów:

- Który wyraz jest orzeczeniem?
- Na jakie pytanie odpowiada?

Orzeczenia zajmują miejsca na schemacie. Tak postępujemy z każdą z części zdania. Ćwiczenie to stanowi również podsumowanie zajęć.

⁷³ Autorka: Katarzyna Godlewska-Garternicht – grupa OH01

Załącznik nr 9

Temat: Poznajemy rzeczowniki⁷⁴

Liczba godzin: 1

Cele:

Uczeń:

- poznaje rzeczowniki poprzez kanały sensoryczne,
- rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy – rzeczowniki,
- umie pracować w grupie.

Niezbędnik nauczyciela i uczniów: zabawki, karteczki z wypisanymi rzeczownikami oraz pojemniki do losowania karteczek, karty z wypisanymi nazwami: ludzi, roślin, zwierząt, rzeczy, pojęć; rzeczowniki to...; tabela na tablicy oraz dla każdego ucznia do wklejenia do zeszytu; słownik języka polskiego.

Przebieg zajęć:

1. Sprawdzenie pracy domowej: każdy uczeń stawia na biurku przyniesione zabawki: figurki różnych postaci, klocki itp.
2. Nauczyciel stwierdza, że wśród przyniesionych zabawek panuje chaos. Musimy je w jakiś sposób uporządkować. Jak? Dzieci podają warianty – pogrupowanie zabawek na ludzi, rzeczy zwierzęta, rośliny...
3. Każdy rząd/grupa zajmuje się inną grupą rzeczowników:
  - a. ludzie,
  - b. rzeczy,
  - c. zwierzęta,
  - d. rośliny,
  - e. zjawiska.
4. Omówienie zadania przez nauczyciela – wprowadzenie pojęcia *rzeczownik*.
5. Zabawa w językoznawców tworzących hasło do słownika: *rzeczownik*.
6. Porównanie hasła z zapisem w słowniku języka polskiego.
7. Każdy uczeń losuje z pojemnika karteczkę z rzeczownikiem, podchodzi do tablicy i zapisuje w odpowiednim miejscu tabeli.
8. Zabiera z biurka jeden element napisu do mocowania na gazetce ściennej – rzeczowniki to nazwy rzeczy, ludzi, roślin, zwierząt, zjawisk.
9. Z tekstu zawartego w podręczniku ma wybrać rzeczowniki i ułożyć z nimi piosenkę, rymowankę do melodii usłyszanej lub własnej.
10. Prezentacja prac.

Praca domowa:

Wykonać ilustrację do gazetki tak, by można było ją umieścić w odpowiednim miejscu (ludzie, rzeczy, rośliny, zwierzęta, zjawiska).

⁷⁴ Autorka: M. II – grupa OH01

Załącznik nr 10

Temat: Ortograficzne pułapki w pisaniu bezokoliczników⁷⁵

Liczba godzin: 1

Cele:

Uczeń:

- rozpoznaje bezokoliczniki,
- zna zasadę pisowni bezokoliczników zakończonych na -źć, -ść,
- uczy się polisensorycznie.

Niezbędnik nauczyciela i uczniów: nagranie piosenki *Makumba*, kartki, słownik ortograficzny, piłeczka lub karteczki z ż, ś, podręcznik do języka polskiego oraz zeszyt ćwiczeń.

Przebieg zajęć:

1. Uczniowie słuchają nagrania piosenki *Makumba* i wypisują na kartkach usłyszane bezokoliczniki.
2. Wskazani przez nauczyciela uczniowie wypisują na tablicy poprawne formy bezokoliczników wynotowane z piosenki.
3. Nauczyciel zapisuje przykłady bezokoliczników z trudną pisownią, zwracając uwagę na identyczną wymowę zakończenia -źć, -ść (słuchowcy) i różnicę w zapisie i znaczeniu (wzrokowcy).
4. Uczniowie wyszukują w słowniku ortograficznym zasadę pisowni bezokoliczników zakończonych na -źć, -ść (kinestetycy).
5. Propozycje zabaw utrwalających poznaną zasadę ortograficzną:
  - *łap piłkę* – nauczyciel rzuca piłkę do wybranego ucznia, podając dowolny bezokolicznik zakończony na -źć, -ść, np. gryźć. Uczeń łapiący piłkę podaje formę osobową wyjaśniającą pisownię ż lub ś w zakończeniu bezokolicznika podanego przez nauczyciela (gryzłem).
  - *prawa – lewa* – wszyscy uczniowie wstają i ustawiają się gęsiego lub parami na środku klasy. Nauczyciel podaje dowolny bezokolicznik zakończony na -źć, -ść. Uczniowie muszą zdecydować, jak zapisać ten bezokolicznik i przejść na jedną stronę (jeśli napisaliby go przez -źć) lub na drugą stronę (jeśli napisaliby przez -ść). Nauczyciel podaje prawidłowe rozwiązanie. Uczniowie podają wyrazy uzasadniające.
  - *karteczki w górę* – nauczyciel rozdaje każdemu uczniowi po dwie karteczki (jedną z -źć, drugą z -ść). Podaje dowolny bezokolicznik zakończony na -źć, -ść. Uczniowie na trzy cztery unoszą w górę karteczkę z właściwą końcówką. Uzasadniają pisownię.
6. Ewaluacja: walizka – kosz.

⁷⁵ Autorki: Katarzyna Godlewska-Garternicht, Bożena Załęska, Elżbieta Mironczuk, Irena Bachmura – grupa OH01

Załącznik nr 11

Temat: Sąd Parysa widziany oczami pisarza, malarza i młodego aktora – ucznia (I kl. gimnazjum)⁷⁶

Cele:

Uczeń:

- poznaje mit o wojnie trojańskiej Jana Parandowskiego,
- określa przyczyny i skutki wojny trojańskiej,
- przyswaja wiedzę poprzez różne kanały zmysłowe.

Niezbędnik nauczyciela i uczniów: tekst mitu, reprodukcja obrazu *Trzy gracje* Petera Paula Rubensa, *Słownik mitów i tradycji kultury* Władysława Kopalińskiego, atrybuty bogów, melodia na flet, np. *Czarodziejski flet* Wolfganga Amadeusza Mozarta.

Przebieg zajęć:

1. Zorganizowanie przestrzeni scenicznej.
2. Przygotowanie scenki dramowej (omówienie ról postaci, efektu końcowego przedstawienia – wybór Parysa).
3. Omówienie scenki – wywiady z postaciami: przedstawienie motywów działania, emocji towarzyszących grze, ocena bohaterów i aktorów.
4. Co by było, gdyby... Parys dokonał innego wyboru? (praca w grupach):
  - Parys przyznał jabłko Atenie,
  - Parys zjadł jabłko,
  - Parys przyznał jabłko Herze,
  - Parys dał każdej bogini kawałek jabłka.
5. Wymyślanie przez uczniów różnych wersji zakończenia mitu. Ocena i wybór najciekawszego rozwiązania.
6. Przedstawienie obrazu na tle muzyki.
7. Uzupełnienie tabeli:

	Tekst Jana Parandowskiego	Obraz Petera Paula Rubensa	Scena dramowa
Temat			
Tworzywo			
Sposób realizacji tematu			
Moja ocena			

8. Ewaluacja: uczniowie uzupełniają dalszą część zdania:
  - Dzisiaj na lekcji nauczyłem się/dowiedziałem się...

⁷⁶ Autorki: Żanetta Korczakowska, Katarzyna Rostek – grupa OH01

Załącznik nr 12

Temat: Od giermka do rycerza – obyczaje rycerskie widziane oczami uczniów (projekt edukacyjny)⁷⁷

Liczba godzin: 2

Cele:

Uczeń:

- zna kontekst historyczny omawianych wydarzeń na lekcji,
- potrafi odtworzyć stroje, potrawy, obyczaje panujące w średniowieczu,
- zna i rozumie pojęcia: archaizm, stylizacja archaiczna,
- poznaje wiedzę w sposób polisensoryczny. ◻▶

Niezbędnik nauczyciela i uczniów: podręcznik do historii, powieść *Krzyżacy* Henryka Sienkiewicza, film Aleksandra Forda, rekwizyty, kostiumy, potrawy, muzyka, przysięga rycerska, kamera, magnetofon.

Przebieg zajęć:

1. Przygotowanie scenografii: podział pomieszczenia na części – miejsce na akt pasowania, ucztę, taniec.
2. Akt pasowania giermka na rycerza: marsz giermka w otoczeniu orszaku dworzan w kierunku księcia, akt pasowania – recytacja tekstu przysięgi.
3. Uczta: ceremoniał zasiadania przy stole (elementy etykiety rycerskiej), spożywanie potraw w sposób właściwy dla epoki.
4. Taniec: zakończenie projektu.
5. Projekcja nagranego filmu podczas zajęć.
6. Ewaluacja: Dokończ zadanie: Chciałbym być rycerzem, bo... Nie chciałbym być rycerzem, bo...

Elementy zajęć z uwzględnieniem preferencji wzrokowych:

- wyszukiwanie cytatów dotyczących obyczajów rycerskich,
- układanie tekstu przysięgi,
- przygotowanie projektu scenografii.

Element zajęć z uwzględnieniem preferencji słuchowych:

- dobór repertuaru muzycznego,
- interpretacja głosowa tekstu przysięgi,
- rozpoznawanie pieśni *Bogurodzica*.

Elementy zajęć z uwzględnieniem preferencji kinestetycznych:

- drama – przysięga rycerska,
- scenka rodzajowa – uczta średniowieczna, przemieszczanie się w celu zajęcia właściwego miejsca przy stole,
- taniec na zakończenie zajęć.

⁷⁷ Autorki: Marzena Mierzejewska, Grażyna Majkowska, Iwona Olejniczak – grupa OH01

Załącznik nr 13

ZAJĘCIA Z WYKORZYSTANIEM METODY ODWRÓCONEJ LEKCJI⁷⁸

Poziom nauczania: szkoła ponadgimnazjalna

Przedmiot: język polski, historia

Temat: Jan Nowak-Jeziorański o ojczyźnie, historii i o Polakach

Pytanie kluczowe:

Co o Polakach i dziejach kraju mówi człowiek doświadczony, który był w centrum historii?

Cele lekcji:

Uczeń:

- zdobywa/utrwała wiedzę dotyczącą Polskiego Państwa Podziemnego i jego struktur,
- poznaje postać Jana Nowaka-Jeziorańskiego,
- interpretuje wypowiedzi bohatera filmu, dotyczące relacji jednostka – ojczyzna oraz dotyczące charakteru narodowego Polaków,
- formułuje własne wnioski co do wad i zalet narodowych,
- prezentuje swoje przemyślenia o znaczeniu jednostki w historii,
- omawia znaczenie środowiska dla ukształtowania poglądów młodego człowieka,
- rozumie funkcjonowanie stereotypów w myśleniu o różnych narodach,
- rozumie sens gromadzenia dokumentów, spisywania wspomnień, dokumentowania zdarzeń historycznych.

Metody i formy pracy: dyskusja, praca w grupach, odwrócona lekcja.

Niezbędnik nauczyciela i uczniów: zestaw multimedialny, dostęp do Internetu, karty pracy.

Przed zajęciami:

- Uczniowie dowiadują się lub powtarzają wiadomości:
  - kim byli cichociemni – możemy zarekomendować stronę www.cichociemni.ovh.org/index.html,
  - jaką rolę odgrywało Radio Wolna Europa,
  - w jakich sytuacjach można było zaobserwować zjawisko emigracji politycznej Polaków,
  - jakie misje podczas II wojny światowej pełnili kurierzy i emisariusze Rządu RP w Londynie,
  - jakie dla Polski były skutki konferencji, które odbyli przywódcy ZSRR, USA i Wielkiej Brytanii w Teheranie, Jałcie i Poczdamie.
- Grupa chętnych zapoznaje się z wywiadem Teresy Torańskiej z Janem Nowakiem-Jeziorańskim: *Sq*, Warszawa 2007, s. 19-41.
- Wszyscy w domu oglądają film *Kurier nadziei*, reż. Zbigniew Kowalewski, 1991 (www.nina.gov.pl/ninateka/wideoteka/detal//2012/03/29/Kurier_nadziei_Jan_Nowak_Jezioranski).

Przebieg zajęć:

1. Uczniowie charakteryzują zadania kurierów i emisariuszy w czasie II wojny światowej, wyjaśniają termin *cichociemni*.
2. Nauczyciel, zapowiadając film, prezentuje postać Jana Nowaka-Jeziorańskiego, uwzględnia jego działalność powojenną w Radiu Wolna Europa, pokazuje zdjęcia bohatera z tomu *Sq* Teresy Torańskiej (przedstawienie młodzieży sposobu, w jaki Jan Nowak-Jeziorański

⁷⁸ Autorka: A. Kruszyńska, trener APN

rozumiał ojczyznę – jako wspólnotę materialną i duchową, którą przyjmuje się ze wszystkimi jej wadami i zaletami, bez względu na to, czy nam się ta ojczyzna podoba czy nie) oraz relacji z pospiesznego powstańczego ślubu Jana Nowaka-Jeziorańskiego (podczas którego państwo młodzi wymienili się zegarkami, zamiast obrączek mieli dwa miedziane krążki, a kwiatki pan młody wyrwał z doniczki na balkonie opuszczonego mieszkania. Małżeństwo trwało 55 lat. Warto zachęcić uczniów do porównania takiej skromnej oprawy ślubnej ze współczesną wystawnością i konsumpcjonizmem).

3. Życiowa dewiza – **ćwiczenie 1.** Prosimy uczniów o sformułowanie i zapisanie na tablicy dewizy życiowej, jaką zadeklarował bohater dokumentu, np. *Służyć idei, bez szukania korzyści dla siebie*. Jeziorański wyprowadził swoje życiowe motto z twórczości Henryka Sienkiewicza, prosimy, aby młodzież określiła, czy/jak bohaterowie noblisty realizują dewizę bezinteresownej służby idei.

Dalsze przykładowe pytania do uczniów:

- Co to znaczy służyć idei bez szukania korzyści dla siebie?
- Co myślicie o tej dewizie? Na ile jest aktualna na dzisiejsze czasy? A może jest zupełnie przestarzała?
- O kim (np. znanym z mediów lub z historii) można powiedzieć, że dzieli z Janem Nowakiem-Jeziorańskim jego dewizę?
- Jaką wymowę ma tytuł dokumentu *Kurier nadziei*?

Podczas rozmowy dbamy, by uczniowie uzasadniali swe stanowiska. Po rozmowie prosimy, aby każdy zapisał na kartce odpowiedź na pytanie: Jaka jest/jaka mogłaby być w przyszłości twoja dewiza życiowa?

4. Kształtowanie życiowych postaw – **ćwiczenie 2.**

Pytania kierowane do uczniów:

- Co w czasach młodości Nowaka-Jeziorańskiego, a co dziś kształtuje, wychowuje młodych Polaków?
- Jak widzi Jeziorański rolę kobiety w rodzinie? Czy to poglądy przestarzałe, czy jest w nich coś aktualnego?
- Jakie organizacje poza harcerstwem mogą kształtować młodych ludzi?
- Czy widzisz różnice między wartościami, które wpajano ci jako dziecku, a tym, jak dziś wychowuje się np. dziesięciolatków? Jeśli tak – jakie to różnice?

Uzupełnij tabelę, pracując w grupach. Jeżeli uważasz, że któraś z wymienionych kategorii nie ma wpływu na młodych ludzi, wpisz NIE. W olnych liniach wpisz to, co twoim zdaniem kształtuje twoje i młodsze od ciebie pokolenia.

Kto i co ma wpływ na wychowywanie współczesnych młodych Polaków?		
	TAK/NIE	Czego/Jakich postaw uczą?
Rodzina		
Szkoła		
Kluby sportowe		
Reklama		
Media		
Kino		
Popularne piosenki		

Przedstawienie wyników pracy. Ćwiczenie podsumowujemy pytaniem:

- Czy zauważyliście wśród postaw, jakich uczy się dzisiejszą młodzież, takie, o których opowiadał bohater dokumentu? A może są to zupełnie inne postawy i wartości?

5. Jeziorański o Polakach – **ćwiczenie 3.** Praca w grupach i dyskusja. Pod koniec filmu Jan Nowak-Jeziorański charakteryzuje postawę Polaków wobec klęsk dziejowych. W wywiadzie udzielonym Teresie Torańskiej polemizuje z opinią Winstona Churchilla o Polakach. Co sądzicie o obu wypowiedziach? Które stanowisko jest wam bliższe? Dlaczego?

- Jan Nowak-Jeziorański w filmie *Kurier nadziei: Przeżyłem najstraszliwsze klęski. Klęskę wrześnieową, kiedy nagle zaważyło się to, co nam wpajano, że Polska jest mocarstwem. Zaważyło się w ciągu trzech tygodni. Później powstanie warszawskie. Później Jałta. To wszystko były wielkie klęski. Uderzenie w Solidarność w roku 1980... A jednak to społeczeństwo właściwie w najgorszych momentach natychmiast się odradzało i nigdy się nie poddawało. Polacy w najgorszych chwilach nie tracą nadziei. I to stanowi największą ich siłę.*
- Winston Churchill o Polakach: *Wspaniali w chwili klęski, podli i nikczemni w chwili zwycięstwa.*

Ćwiczenie podsumowujemy rozmową o roli jednostki w historii. Przykładowe pytania do młodzieży:

- Co o znaczeniu jednostki dla narodu mówi historia życia Jana Nowaka-Jeziorańskiego? (podkreślamy znaczenie wszystkich podejmowanych czynów, np. wypraw, misji, przemycenia filmu o powstaniu na Zachód, wojny w eterze o wolność Polski itp.).
- Polacy z upodobaniem piszą wspomnienia, gromadzą dokumenty, relacjonują dzieje. Jaki jest sens takich działań?

6. Polacy współcześni w karykaturze – **ćwiczenie 4.** Prezentujemy karykatury z II Forum Młodych Karykaturzystów *Polaków portret prząsny. Obraz po 20 latach wolności* (ze strony Muzeum Karykatury im. Eryka Lipińskiego: muzeumkarykatury.pl/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=467&Itemid=89). Wybieramy np. prace Marty Włodarskiej, Marcina Bodnarowicza, Pawła Kuczyńskiego, Justyny Rutkowskiej, Grzegorza Sobczaka.

Pytanie do uczniów:

Jakie cechy i postawy Polaków ilustrują, waszym zdaniem, karykatury z wystawy Polaków portret prząsny? Które, według was, trafnie charakteryzują nasze społeczeństwo? Dlaczego? Jakie inne cechy widzicie w Polakach?

Możliwe odpowiedzi:

- populizm (szczególnie w postawach polityków),
- pijaństwo,
- wandalizm,
- uzależnienie od nowinek technicznych,
- kłótność,
- brutalna rywalizacja,
- kult wartości materialnych.

Praca domowa (do wyboru):

- Charakterystyka Polaków z twojego pokolenia (prezentacja multimedialna).
- Ranking pięciu największych sukcesów i pięciu największych klęsk w historii narodu polskiego w XX wieku (prezentacja multimedialna).
- Romantyczna koncepcja ojczyzny już się przeżyła...? List otwarty do autorów podręczników programów nauczania oraz filmów i portali edukacyjnych.

Przypominamy uczniom, by pracując nad prezentacjami, przygotowali także krótkie omówienie i uzasadnienie wybranych przez siebie przykładów.

Załącznik nr 14

SCENARIUSZ ZAJĘĆ Z WYKORZYSTANIEM METODY ODWRÓCONEJ LEKCJI⁷⁹

Poziom nauczania: gimnazjum

Przedmiot: język polski

Temat: Od starożytnych roczników przez malarstwo i zabytki do *Quo vadis* Henryka Sienkiewicza, czyli o ciągłości kultury i inspiracjach twórców

Liczba godzin: 1

Pytanie kluczowe:

Co to znaczy ciągłość kultury?

Co może być inspiracją dla twórcy?

Cele lekcji:

Uczeń:

- rozumie pojęcie ciągłość kultury,
- dostrzega przykłady ponadczasowości wybranych motywów w różnych tekstach kultury,
- określa inspiracje twórcy *Quo vadis*,
- identyfikuje czas i przestrzeń w utworze,
- dostrzega różnice między czasoprzestrzenią w utworach reprezentujących różne gatunki (literackie i filmowe),
- posługuje się terminami: powieść historyczna, film dokumentalny, ekranizacja, scenariusz, inspiracja.

Metody pracy: odwrócona klasa, dyskusja, praca w grupach.

Przed zajęciami:

- **Zadania uczniów – odwrócona lekcja:** uczniowie oglądają ilustracje i zdjęcia przedstawiające Rzym (sugerujemy skorzystanie z albumów, przewodników turystycznych i stron internetowych) oraz dwa obrazy Henryka Siemiradzkiego inspirowane starożytnością. Młodzież ogląda film dokumentalny *Quo vadis. Od Sienkiewicza do Kawalerowicza. Rzym Sienkiewicza*, odc. 1, reż. Tadeusz Bystram, 2001, 22,08 minut (www.nina.gov.pl/ninateka/wideoteka/detal//2011/11/15/Quo_Vadis_Od_Sienkiewicza_do_Kawalerowicza_cz_1_Rzym_Sienkiewicza).
- Młodzież otrzymuje zadanie do przemyślenia: Na stronie galerii malarstwa www.pinakoteka.zascianek.pl/Siemiradzki/Index.html obejrzyj dwa obrazy Henryka Siemiradzkiego – *Pochodnie Nerona* i *Dirce chrześcijańska*. Zastanów się, co łączy je z powieścią Henryka Sienkiewicza *Quo vadis*.

Uwaga: lekcja może być przeprowadzona na początku omawiania *Quo vadis* lub jako kończąca cykl zajęć dotyczących lektury.

Przebieg zajęć:

1. Rozmowa wstępna. Przykładowe pytania do młodzieży:
  - Co zwróciło waszą uwagę, gdy oglądaliście zdjęcia Rzymu? A może zwiedzaliście to miasto i coś charakterystycznego utkwiło wam w pamięci? Co takiego?
  - Dlaczego zwiedzanie Rzymu jest obowiązkowym punktem wielu wycieczek do Włoch? Co takiego może przyciągać turystów?

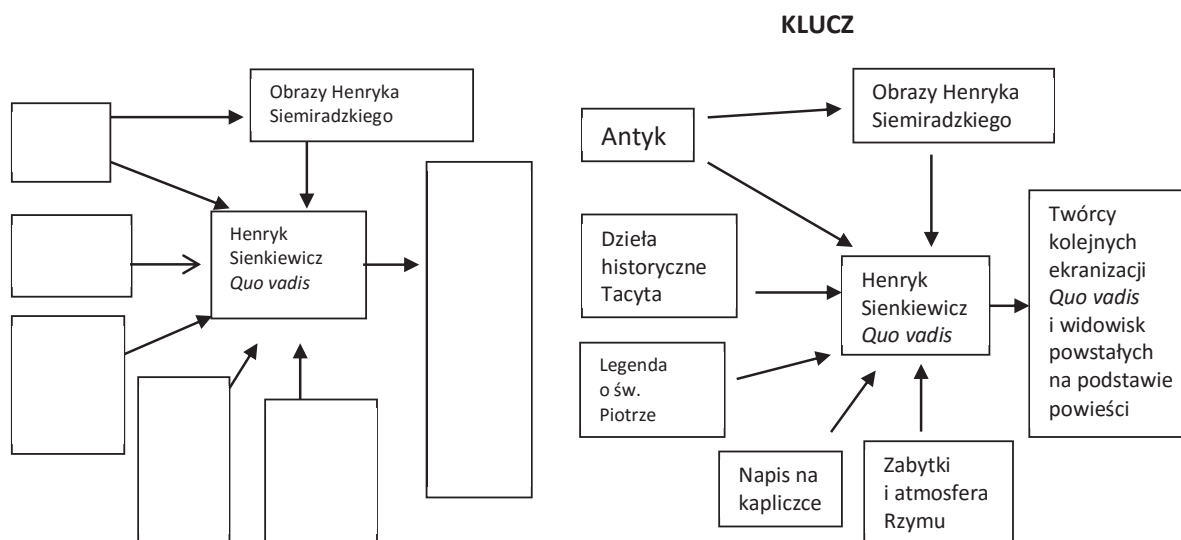
⁷⁹ Autorka: A. Kruszyńska, trener APN

- Jak nazywany jest Rzym ze względu na jego ponadtysiącletnią historię?
- Jakie wrażenie wywiera na nas świadomość, że jakaś budowla albo ulica jest aż tak stara?

Podczas rozmowy z uczniami podkreślamy aurę przeszłości, charakterystyczną dla Rzymu, zwracamy uwagę na znaczenie miasta w dziejach cywilizacji i w rozwoju kultury.

2. Analiza filmu dokumentalnego oraz ćwiczenia w poszukiwaniu i wybieraniu ważnych informacji; rozmowa z uczniami:
  - Jaki związek z powieścią *Quo vadis* mają obrazy Henryka Siemiradzkiego, które oglądaliście w domu?
  - Jak związek obrazów z powieścią objaśnił prawnuk Henryka Sienkiewicza w filmie, który obejrzeście?
  - O jakich źródłach inspiracji opowiada prawnuk Sienkiewicza?
  - Jaki gatunek reprezentuje film, który obejrzeście? Dlaczego tak uważacie? (dokumentalny, popularnonaukowy – przedstawia fakty z życia pisarza, w prosty sposób przybliża wiedzę na temat powstawania powieści *Quo vadis*.)
  - Co to znaczy, że *Quo vadis* jest powieścią historyczną? Dlaczego jest bardziej znane na świecie niż inne powieści historyczne Sienkiewicza?
  - Czego pisarz musiał się dowiedzieć przed napisaniem utworu? Jakie miejsca w Rzymie były mu potrzebne do stworzenia powieści, czyli do osadzenia w nich akcji utworu?
3. Inspiracje twórców i pojęcie *ciągłości kultury*. Przed wykonaniem ćwiczenia uczniowie objaśniają, jak rozumieją wyrażenie *ciągłość kultury*. Możemy zadać pytania pomocnicze:
  - Czy książki, filmy i obrazy powstają tylko z wyobraźni autora?
  - Jakie znaczenie dla twórców mają wcześniejsze dzieła sztuki, opowieści, historia?

Młodzież pracuje w kilkuosobowych grupach. Podczas omawiania ćwiczenia, zwracamy uwagę, by uczniowie opisywali proces inspiracji, objaśniając, co zainspirowało Sienkiewicza i kogo współcześnie inspirowało *Quo vadis*.

Dzieła historyczne Tacyty; Legenda o św. Piotrze; Zabytki i atmosfera Rzymu; Antyk; Twórcy kolejnych ekranizacji *Quo vadis* i widowisk powstałych na podstawie powieści; Napis na kapliczce.

Praca domowa:

Zanotuj trzy przykłady utworów (literackich, filmów, widowisk lub prac plastycznych), które powstały z inspiracji starożytnością.

BIBLIOGRAFIA NETOGRAFIA

1. **Anonim G.** *Kronika*, www.mlektury.pl/teksty_/kronika_Galla_Anonima_tekst.pdf.
2. **Arends R.I.** *Uczymy się nauczać*, WSiP, Warszawa 1998.
3. **Brudnik E.**, Moszyńska A., Owczarska B. *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie, Przewodnik po metodach aktywizujących*, Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2000.
4. **Brzeziński A.** *Coaching uczenia się, czyli pomysł na zaangażowanych uczniów*, Dyrektor Szkoły nr 9/2013.
5. **Buehl D.** *Strategie aktywnego nauczania, czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*, Wydawnictwo Edukacja, Kraków 2004.
6. **Buzan T.** *Mapy twoich myśli*, Wydawnictwo Aha!, Łódź 2008.
7. **Caplińska E.** *Czytanie krytyczno-twórcze*, Edukacja i Dialog nr 2/1998, www.eid.edu.pl/archiwum/1998,96/luty,136/czytanie_krytyczno-tworcze,690.html.
8. **Chałas K.** *Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce*, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa 2000.
9. **Drabarek B.**, Rowińska I., Stachowicz A. *Szkoła analizy tekstów kultury*, Wydawnictwo Edukacyjne AGMEN, Warszawa 2000.
10. **Dudley G.A.** *Jak podwoić skuteczność uczenia się. Techniki sprawnego zapamiętywania i przywoływania informacji*, Wydawnictwo Medium, Konstancin-Jeziorna 2001.
11. **Dybel P.** *Oblicza hermeneutyki*, Universitas, Kraków 2012.
12. **Dynak W.**, Labuda A. [red.] *Lekcje czytania. Eksplicacje literackie*, cz. 1, WSiP, Warszawa 1991.
13. **Gołębniak B.** [red.] *Uczenie metodą projektów*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2002.
14. **Hamer H.** *Nowoczesne uczenie się*, VEDA, Warszawa 2010.
15. **Informator** o egzaminie maturalnym z języka polskiego od 2015 r., CKE 2013.
16. **Janus-Sitarz Anna** [red.] *Doskonalenie warsztatu nauczyciela polonisty*, Universitas, Kraków 2012.
17. **Janus-Sitarz Anna** [red.] *Polonista w szkole. Podstawy kształcenia nauczyciela polonisty*, Universitas, Kraków 2004.
18. **Janus-Sitarz Anna** [red.] *Przygotowanie ucznia do odbioru różnych tekstów kultury*, Universitas, Kraków 2004.

19. **Jarczewska A.** *Edukacja humanistyczna w Polsce w odpowiedzi na wyzwania współczesnego świata*, www.apn.mscdn.pl/aplikacja/index.php.
20. **Kopaczyńska I.** *Ocenianie szkolne wspomagające rozwój ucznia*, Impuls 2004.
21. **Kossakowska B.** *Co wiem o ocenianiu, które sprzyja efektywności kształcenia?*, Meritum nr 3(18)/2010.
22. **Kossakowska B.** *Porozmawiajmy o ocenianiu kompetencji kluczowych*, Meritum nr 3(22)/2011.
23. **Kozak W.** *Czytanie ikonicznych tekstów kultury na lekcjach języka polskiego. Szkolenie dla nauczycieli konsultantów*, ORE, Sulejówek 2013.
24. **Królikowski J.** *Projekt edukacyjny. Materiały dla zespołów międzyprzedmiotowych*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2000.
25. **Kruszewski K.** *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, PWN, Warszawa 2012.
26. **Książek-Szczepanikowa A.** *Od obrazka do wideoklipu*, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce 1999.
27. **Łukasiewicz M.** *Jak uczyć się dwa, trzy razy szybciej i umiejętnie sprzedawać swoją wiedzę*, Videograf Edukacja, Chorzów 2011.
28. **Moczkodan R.** *Czy w szkole jest miejsce na innowacje?* Polonistyka nr 4/2012.
29. **Nęcka E.** *Trening twórczości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2013.
30. **Nerwińska E.** *Tutoring w szkole jako ważna praktyka zmiany edukacyjnej*, Meritum nr 3(18)2010.
31. **Niedzielski P.**, Rychlik K. *Innowacje i kreatywność*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2006.
32. **Niemierko B.** *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, WSiP, Warszawa 2004.
33. **Niemierko B.** *Pomiar wyników kształcenia*, WSiP, Warszawa 2004.
34. **Nosowicz E.** *Ocenianie kształtujące w kontekście oceniania holistycznego*, www.wmodn.olsztyn.pl/artykuly/40/ocenie-kszaltujace.html.
35. **Pilch A.** *Część ustna egzaminu maturalnego z języka polskiego. Zadania oparte na tekstach ikonicznych*, CKE, Warszawa 2014.
36. **Pokrzycka L.** *Coaching w pracy nauczyciela*, Nowa Szkoła nr 10/2012.
37. **Polak M.** *Filozofia odwracania klasy*, www.edunews.pl/nowoczesnaedukacja/edutainment/2348.
38. **Polak M.** *Potencjał edukacyjny gier jest ogromny*, <http://www.edunews.pl/nowoczesnaedukacja/edutainment/2348>.
39. **Pszczółowski T.** *Umiejętność przekonywania i dyskusji*, GWO, Gdańsk 1998.
40. **Rozporządzenie MEN** w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego z dnia 23 grudnia 2008 r. z póź. zm. – tekst do wstępu autorstwa ministra Zbigniewa Marciniaka.
41. **Sajdera J.** *Nauczanie nieformalne. Tutoring jako jedna z form strategii edukacyjnej nauczyciela*, Nowa Szkoła nr 4/2005.
42. **Sterna D.** *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Civitas, Warszawa 2006.

43. **Stoltzfus T.** *Sztuka zadawania pytań w coachingu*, Aetos Media, Wrocław 2012.
44. **Stróżyński K.** *Ocenianie szkolne dzisiaj. Poradnik dla nauczycieli*, PWN 2003.
45. **Szmidt K.** *ABC kreatywności*, Difin, Warszawa 2010.
46. **Szyling G.** *Nauczycielskie praktyki oceniania poza standardami*, Impuls, Kraków 2011.
47. **Szyling G.** *Współczesne tendencje w ocenianiu szkolnym. Materiały szkoleniowe*, Forum Nowoczesnej Dydaktyki, Warszawa 2013.
48. **Szyszko-Bohusz A.** *Pedagogika holistyczna w okresie przemian współczesnej humanistyki* [w:] Gnitecki J. [red.] *Teorie pedagogiczne wobec zmian w humanistyce i w otaczającym świecie*, Olsztyn-Poznań 2002.
49. **Taraszkiewicz M.** *Osiem strategii efektywnego nauczania. Materiały z kursu doskonalącego*, edunews, Warszawa 2009.
50. **Taraszkiewicz M.** *Wystarczy zacząć inaczej myśleć* [w:] *Innowacje w edukacji*. Dodatek tematyczny do miesięcznika Dyrektor Szkoły nr 10/2009.
51. **Taraszkiewicz M.** *Rose C. Atlas efektywnego uczenia (się)*, cz. 1, Transfer Learning, CODN, 2006.
52. **Toeplitz K.T.** *Sztuka komiksu*, Warszawa 1985.
53. **Tokarski J.** [red.] *Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 1980
54. **Tomczyk-Maryon M.** *Trener – jak czytać wiersze i oglądać obrazy*, ParkEdukacja, Warszawa-Bielsko-Biała 2010.
55. **Turewicz W.** *Ocenianie kształtujące lekarstwem na problemy edukacji* [w:] *Dyrektor Szkoły* nr 7(175)/2008.
56. **Waitzkin J.** *W poszukiwaniu doskonałości. Sztuka uczenia się*, Sensus, Gliwice 2009.
57. **Weber E.** *Najlepsze strategie nauczania wg prof. Johna Hattiego*. Szkolenie zespołu nauczycieli konsultantów, MSCDN, Warszawa 2015.
58. **Werner I., Deręgowska J.** *Coaching w szkole*, Głos Nauczycielski nr 15/2013.
59. **Zuziak W.J.** *Co to jest odwrócona szkoła?* www.enauczanie.com/metodyka/
60. **Żurek S.J.** *Szkolne metody, techniki, sposoby pracy z tekstem poetyckim*. Szkolenie dla konsultantów, ORE, Sulejówek 2013.
61. **Żylińska M.** *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2013.
62. http://apn.mscdn.pl/aplikacja/index.php?a=4000003398&id_for=3
63. <http://www.ibe.edu.pl/pl/o-instytucie/aktualnosci/293-pisa-2012-wyniki>
64. <http://www.cke.edu.pl/index.php/egzamin-gimnazjalny-left/informacje-o-wynikach>
65. http://www.cke.edu.pl/images/stories/0000000000_sprawdzian2012/2012_Sprawdzian.pdf
66. http://www.cke.edu.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2015/Informacje_o_wynikach/2012/2012_Matura.pdf
67. www.cke.edu.pl/index.php/komunikaty-dyrektora-cke-left
68. <http://sjp.pl/dekadentyzm>